

การดำเนินพระบรมราโชบายสร้างชาติไทยของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ พระองค์ทรงมีทัศนะเป็นไปในลักษณะที่ว่า สถานภาพทางการเมืองของพระองค์เอง ตลอดจนความมั่นคงปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และความเจริญรุ่งเรืองของประเทศ และประชาชนไทยอยู่ในภาวะที่อาจจะพบกับความเปลี่ยนแปลงทุกเมื่อ ทั้งนี้ ผลกระทบของสถานการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นนับจากกอนั้นครองราชย์ถึงตอนต้นรัชสมัย เช่น การแผ่อำนาจและอิทธิพลของทั้งจากชาติตะวันตกและชาติตะวันออก ความขุ่นเคืองพระ-ราชหฤทัยที่ทรงได้รับจากต่างชาติในสวนพระองค์ แรงแบบคาลหระทัยจากพระราชนครที่ยกิจของพระมหากษัตริย์ในอดีต และความก้าวหน้าของอารยประเทศ ตลอดจนความไม่สงบภายในประเทศ เช่น กบฏ ร.ศ. 130

ขณะเดียวกันพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวพระราชดำริ และพระราชหฤทัยมุ่งหวังที่จะให้ เมืองไทยอยู่ในระบบราชาธิปไตยควบคู่กับสถาบันชาติ ศาสนา และเป็นชาติที่ "กวีได้ไซ" หรือ "รุ่งเรือง"¹ ด้วย ฉะนั้นตลอดระยะเวลา 15 ปี แห่งรัชสมัยของพระองค์ จึงได้ทรงพยายามดำเนินการ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ ดังที่ทรงมุ่งหวังไว้ ซึ่งได้แก่การสร้างชาติไทยด้วยวิธีการต่าง ๆ

¹ พระราชนิพนธ์ที่นำของต้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6, หน้า 8.

วิธีดำเนินการสร้างชาติ

จากการศึกษาเรื่องราวและการประมวลพระราชกิจ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงกระทำตลอดระยะเวลา 15 ปี ที่ทรงครองราชสมบัติ พอดีสรุปได้ว่าทรงดำเนินการสร้างชาติไทยเป็น 4 ประการดังนี้ คือ

1. การปลูกฝังความรักชาติ
2. การนำประเทศไทยเข้าสู่สังคมนานาชาติ ในสถานะที่ทัดเทียมกับอารยประเทศ
3. การป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ และ
4. การพัฒนาสังคม

1. การปลูกฝังความรักชาติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายคำว่า "ชาติ" ไวว่า

...คำว่า "ชาติ" นี้ตามศัพท์เดิมแปลว่า ตระกูลหรือประเภทแห่งบุคคล... "ชาติ" ก็แปลตรง ๆ ว่ากำเนิด เท่านั้น... ตอนภายหลังไทยเราจึงมาใช้เรียกคณะชนที่อยู่รวมกันว่า "ชาติ" ซึ่งอันที่จริงก็ไม่ผิด เพราะคน "ชาติไทย" ก็คือ เกิดเป็นไทยเกิดในชุมชนที่เรียกนามตนว่า "ไทย"...¹

ชาติเป็นของสำคัญมาก ทุกคนต้องมีชาติ "ก็เราต้องบอกได้ว่า ตัวเราเป็นชาติอะไร"²

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลูกใจเสือป่า, หน้า 56.

² พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ,

ส่วนคำว่า "ไทย" นั้น หมายความว่า "ความไม่ตองพึ่งใคร"¹ พระองค์ทรงถือว่า บุคคลที่จะใคร่ขอว่าเป็นคนไทยอย่างแท้จริง จะต้องเป็นผู้ที่ "ตกลงใจว่าเป็นไทยและประพฤติให้เหมือนคนไทยทุกอย่างทุกสถาน"² เช่น การใ้ภาษาไทย การจงรักภักดีต่อชาติ และพระเจ้าแผ่นดินไทย โดยไม่จำกัดว่าผู้นั้นจะมีเชื้อชาติเดิมมาอย่างไร³ และถ้าชาติปราศจากความเป็นไทยลงเมื่อใด "ทุกคนที่เป็นส่วนหนึ่งของชาติก็คง จะไม่สามารถดำรงความเป็นไทยของตนไว้ได้โดยเป็นแน่แท้"⁴

องค์ประกอบของ "ชาติไทย" ในทัศนะของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พอจะสรุปได้ว่ามี 4 ประการ ประการแรก ชาติไทยต้องมีกลุ่มชนที่มาอยู่ร่วมกันด้วยความรู้สึกนึกคิด และการกระทำที่เรียกว่า "เป็นไทย" เหมือนกัน ประการที่สอง ต้องมีสถาบันกษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ ประการที่สาม ต้องมีสถาบันศาสนา และประการที่สี่ ต้องมีระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตย สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนี้สำคัญมากต้องประกอบเข้าด้วยกันจึงจะทำให้ชาติไทยดำรงอยู่ได้ ถ้าขาดส่วนใดส่วนหนึ่งของชาติก็ขาดความมั่นคง และไม่ถึงซึ่งความเจริญรุ่งเรือง "ศิวิไลซ์" ดังที่ทรงตั้งพระราชปณิธานไว้ต่อไปได้หรืออาจถึงแก่การเสื่อมสลายไปในที่สุด

¹ อัสวาทหุ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว), "ฉัทธิเอาอย่าง" ใน พระราชนิพนธ์ที่นาฎของสนเกล้าฯ รัชกาลที่ 6, หน้า 9.

² ทอววิราชานุสรณ์, แผ่นที่ ๖ 01163/ป3, สำเนาร่างบทตามพระราชนิพนธ์ เรื่อง "เรียรายสร้างเรื่อบบ"

³ ปกัณกคคัพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : สำนักพิมพ์วิไลปานบรรณาการ, 2515), หน้า 225 - 228.

⁴ ส.วัฒนเศรษฐ์ (รวบรวม), วาทพระมงกุฎ, หน้า 4.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้คนไทย เห็นความสำคัญของสถาบันกษัตริย์และ ระบอบราชาธิปไตยว่า ในเมืองไทย "ไม่มีใครเป็น นายนอกจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์เดียวเท่านั้น"¹ และพระมหากษัตริย์เป็น ผู้ที่ได้รับมอบให้ถืออำนาจของประชาชน ถ้าประชาชนเคารพนับถือพระมหากษัตริย์เท่ากับ นับถืออำนาจของปวงชน และนับถือตนเองซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจนั้น ถ้าผู้ใดดูหมิ่นพระมหา กษัตริย์ก็เท่ากับดูหมิ่นอำนาจที่ตนรวบรวมกันมอบหมายให้พระมหากษัตริย์ถือไว้ และเท่า กับดูหมิ่นตนเองด้วย² ฉะนั้นประชาชนต้องมีหน้าที่จงรักภักดี เชื่อฟังพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ไม่ควรคัดค้าน คิเตียน พระบรมราโชบายในการบริหารประเทศใด ๆ ทั้ง สิ้น เพราะ "การปกครองถ้าประชาชนไม่ช่วยโดยเชื่อฟังผู้ปกครองแล้ว ก็ทำเป็นผลสำเร็จ ได้"³ พระองค์ทรงเปรียบผู้อยู่ร่วมชาติกันว่า เสมือนลงเรือลำเดียวกัน พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นนายท้าย ทุกคนต้องช่วยกันพาย และ "อย่าเถียงนายท้าย"⁴ ผู้ใดไม่ต้องการ ร่วมมือก็ควร "ขึ้นจากเรือลงน้ำว่ายไปตามลำพังเถิด อย่ามานั่งอยู่ในเรือไทยเราให้ หนักเรือเลย"⁵ พระองค์ทรงเห็นว่า การปกครองระบอบราชาธิปไตยเหมาะสมกับกาล เวลา และเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ในการที่จะนำประโยชน์มาให้ประเทศชาติและ ประชาชนไทย มากกว่าการปกครองรูปแบบอื่น ไม่ว่าจะเป็่นประชาธิปไตยหรือสังคมนิยม

¹ ทอวชิราวุธานุสรณ์, แห่งที่ ๖ 01161/ป3 สำเนาทางบทความพระราช นิพนธ์ เรื่อง "ความเข้าใจผิด".

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลุกใจเสือป่า, หน้า 49.

³ อภิวัตน์ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว), "ความเป็นชาติโดย แท้จริง", ใน ปกิณกคดีพระราชนิพนธ์....., หน้า 228.

⁴ เรืองเดียวกัน

⁵ เรืองเดียวกัน

ในส่วนศาสนา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าชาติไทยต้องมีสถาบันศาสนา เพราะ "ชาติกับศาสนาย่อมเป็นสิ่งซึ่งต่อเนื่องกัน"¹ คือ ถ้าชาติพินาศไปแล้ว ศาสนาก็จะตั้งอยู่มิได้ ขณะเดียวกันถ้าศาสนาเสื่อมสลายจะทำให้ประชาชนปราศจากคุณธรรม ย่อมเป็นเหตุให้ชาติต้องสูญสิ้นไปด้วยเพราะ "ชาติใดที่ไร้คุณธรรม ชาตินั้นก็จะต้องถึงแก่พินาศมัจจุ"² แต่ถ้ามุคคฤคิ คณะกษัตริย์ธรรมะเป็นหลัก ชาติก็จะเจริญมั่นคง³ แม้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระทัยดีว่า หลักของศาสนาต่าง ๆ มีจุดหมายสำคัญอยู่ที่การสอนให้เป็นคนดีเหมือนกัน พระองค์ก็ทรงเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาว่า "ดีกว่าศาสนาอื่น"⁴ เพราะพุทธศาสนามีความทันสมัย แม้จะมีอายุสองพันปีก็ไม่เคยล้าสมัยเลย⁵ และคนไทยเป็นจำนวนมากก็เป็นพุทธศาสนิกชน พระองค์จึงทรงบำรุงอุทิศทุนพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ

การที่จะให้ชาติไทยเป็นชาติ "กวีไลซ์" ทัดเทียมอารยประเทศตามที่ได้ทรงตั้งพระราชปณิธานไว้ พระองค์ได้ทรงเริ่มต้นด้วยการปลูกฝังปณิธานเช่นนี้ในจิตใจชาวไทย

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลุกใจเสือป่า, หน้า 69.

² เรื่องเดียวกัน

³ หอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว 01194/ป3 สำเนาร่างบทความ พระราชนิพนธ์ เรื่อง "อำนาจศีลธรรม"

⁴ หจข., ร.6 ต.1/18 พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะเสือป่าวันที่ 25 เมษายน 2457 อ้างถึงในเรื่อง ศาสนาเปรสปีเตเรียนมิสชันนารี.

⁵ พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 13.

ทุกคนควย ซึ่งปณิธานดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ต้องมี "ความรู้รักภักดีชาติ" เป็นรากฐาน และต้องเป็นความรักที่แท้จริง เพราะนอกจากความรักชาติจะ "เป็นอารมณ์สำหรับกำกับผู้มณุษย์ผู้รุ่งเรือง"¹ แล้ว ยังจะเป็นผลส่งผลให้เกิดความสำนึกและความรับผิดชอบในหน้าที่ทำในชาติรุ่งเรืองควย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า ความรู้รักภักดีบ้านเมืองนั้น ต้องใช้เวลาปลูกฝังกันขึ้นมา "เหมือนเพาะต้นไม้"² อย่างไรก็ตาม "ความรักชาติ" ที่ทรงมีพระราชประสงค์จะปลูกฝังให้มีอยู่ในจิตใจคนไทยทุกคนนั้น จะต้องไม่เป็นความรักที่แสดงออกโดย "กิริยาวาจาดูถูก หรือเกลียดชังชาติอื่น"³ ทรงเห็นว่า ชาติที่ชอบใช้กำลังเบียดเบียนประหัตประหารชาติอื่น "ไม่อยู่ยงไปได้ช้านานปานใด"⁴ เช่น จีน ขอม พม่า ซึ่งเคยรุกรานไทยมาก่อนเป็นอุทาหรณ์ได้ค้ เมื่อเปรียบเทียบกับชาติไทยแล้ว จะเห็นว่า "ชาติทั้งสามนี้ในเวลานี้เป็นอยู่อย่างไคร ไคร ๆ ที่มีหุ มีคา ก็ยอมจะทราบอยู่เองแล้ว ส่วนชาติไทยซึ่งสำหรับแต่ถูกเพื่อนบ้านข่มเหงมาแทบไม่ขาด สามารถรักษาชาติของเราให้เป็นไทยอยู่ได้จนบัดนี้"⁵ ทั้งนี้เพราะชาติไทยมีคุณธรรมไม่ระรานเพื่อนบ้าน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามกระตุ้น วิทยาน หรือดวงใจของคนไทย (Esprit de Corps) ให้เกิดความสำนึกหรือตระหนักถึงความ

¹ สำนักราชเลขาธิการ, แฟ้มที่ 291 พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่นักเรียนมหาดเล็กหลวง เนื่องในวันวิสาขบูชา พ.ศ. 2459.

² ส. วัฒนเศรษฐ (รวบรวม), วาทพระมงกุฎ, หน้า 304 - 305.

³ สำนักราชเลขาธิการ, แฟ้มที่ 295 ร่างพระบรมราโชวาท พระราชทานนักเรียนในพระองค์ในเมืองนอก พ.ศ. 2459.

⁴ ส. วัฒนเศรษฐ (รวบรวม), เรื่องเดียวกัน, หน้า 225.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 225 - 226.

สำคัญและการดำรงอยู่ของชาติและสถาบันต่าง ๆ ของชาติ โดยตรงนำเอาวิธีการของลัทธิชาตินิยมมาใช้ คือ สร้างความรู้สึก หรืออรรถนิยามร่วมกันของประชาชนให้มอบความจงรักภักดีให้แก่ชาติของตนเหนือสิ่งอื่นใด รวมทั้งมีความปรารถนาที่จะรักษาไว้ซึ่งความเป็นอิสระทางการเมือง ความมั่นคงปลอดภัยและเกียรติภูมิของชาติไว้¹ / ตรงนำเอาคำขวัญของอังกฤษที่ยึดถือ "พระเจ้าเป็นเจ้าพระมหากษัตริย์และประเทศ"² (God, King and Country) มาใช้ปลุกใจคนไทยให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และมหากษัตริย์ วิธีการหรือเครื่องมือที่ตรงนำมาใช้ แบ่งออกเป็น 2 ประการใหญ่ ๆ คือ โดยทางบทพระราชนิพนธ์ พระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท และโดยการสร้างองค์กรและสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องจูงใจหรือเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติ

ในด้านการจูงใจโดยทางบทพระราชนิพนธ์ พระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพยายามชักนำชาวไทยให้พิจารณาย้อนไปในอดีต ดูตัวอย่างบรรพบุรุษที่รักษาชาติไทยไว้ว่า "การที่ชาติไทยยังยืนมาได้ จนทุกวันนี้ก็เพราะบรรพบุรุษของชาติ มีความรักชาติด้วยใจจริง เต็มใจ เต็มที่เสมอ ที่จะทำการอะไรเพื่อประโยชน์ของชาติไม่ได้คิดแต่พูด หรือกะโจนว่า "ตนเป็นไทยรักชาติไทย"³ และพระองค์ทรงยกตัวอย่างให้เห็นประโยชน์ของการมีพระมหากษัตริย์เป็น "สง่าแห่งแว่นแคว้น" ว่าในเวลานี้เหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น เช่น มีศึกสงคราม ถ้า

¹ คุรุยาละเอียดยความหมายของลัทธิชาตินิยมในขจคภยบูรพฉน, "ลัทธิชาตินิยมกับประเทศไทย", รัฎฐาภิกษ 1 (มกราคม 2512) : 153 - 192.

² ยุกา ชุมฉนทร, "พระบรมราโชบายในการใช้ลัทธิชาตินิยมของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว", หน้า 29.

³ พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่คณะเสื่อปา วันที่ 21 พฤษจิกายน 2457 ส.วฉนเศรษฐ (รวบรวม), วาทพระมงกุฎา, หน้า 121.

"ทหารชาติใดมีพระราชเป็นจอมทัพ มีขวัญดีกว่าทหารที่ไม่มีพระราช" ฉะนั้นพระราชจึง
 "เปรียบเสมือนธงชัยของชาติเรา ไม่ควรล้มธงชัยนั้นเสียง่าย ๆ" พระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงอธิบายถึงประโยชน์ของศาสนาว่า การยึดมั่นในศาสนาทำให้มี
 จิตใจกล้าหาญ ไม่กลัวภัยอันตรายใด ๆ และทรงแนะนำวิธีแสดงศรัทธาให้ปรากฏว่า เป็นผู้นับ
 ถือพุทธศาสนาคือ ต้องแสดงว่ามีความเลื่อมใสและเต็มใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนา
 เป็นที่ตั้ง โดยไม่จำเป็นต้องเรียนรู้อะไรทั้งหมดแล้วจึงแสดง² ทรงให้เหตุผลว่า ผู้มี
 หน้าที่เห็น ทหารไม่ถือว่าผิดลักษณะของพระพุทธศาสนาที่ห้ามมีไหม้สัสตัวตัดชีวิต เพราะ
 การรบเพื่อป้องกันบ้านเมือง "ไม่เป็นข้อพระพุทธรูปเจ้าทรงห้ามปรามเลย"³ ทรงอ้างว่า
 ถ้าพระพุทธรูปไม่ทรงเห็นชอบด้วยแล้ว พระองค์ก็คงจะไม่ทรงบังคับให้ทหารที่หนีจากกอง
 ทัพของพระเจ้าพิมพิสารเข้าไปอุปสมบท ลี้กออกไปรับราชการในกองทัพตามเดิม⁴

ส่วนการจูงใจชาวไทยให้เห็นคุณค่าของการใช้ระบอบราชาธิปไตยในการปกครอง
 ครอบครองประเทศ พระองค์ทรงอ้างว่า การปกครองระบอบนี้ "เป็นนิติธรรมของชาติ
 เราสืบมาแต่โบราณ"⁵ ฉะนั้น ไม่ควรทำลายลงเสีย และได้ทรงยกตัวอย่าง

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลุกใจเสือป่า, หน้า 66.

² เทศนาเสือป่า แสดงเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2457 ใน ส. วัฒนธรรม (รวบรวม), วาทพระมงกุฎ, หน้า 116 - 117.

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "ประโยชน์แห่งการอยู่ในธรรม" ใน ปกิณกคดีพระราชนิพนธ์... หน้า 68 - 69.

⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁵ พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอบคำถวาย
 พระพรชัยมงคลของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง วันที่ 12 พฤศจิกายน ร.ศ. 131
 (พ.ศ. 2455) ใน พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท... หน้า 2 - 3.

ความเสียหายของประเทศที่นำเอาระบอบการปกครองแบบอื่นมาให้แทนราชาธิปไตยว่า
 ...บรรดาประเทศทั้งปวงประเทศใดที่รักษานิติธรรมของชาติไว้ให้ดี ประเทศนั้น
 ย่อมดำเนินขึ้นสู่ความเจริญ ประเทศใดละเลยนิติธรรมของชาติเสียหรือปล่อยให้
 เสื่อมทรามไปก็ย่อมจะมีมาถึงประเทศนั้น... ประเทศตุรกีซึ่งนำกลัวจะต้องพินาศ.
 ย่อยยับไปในไม่ช้านี้ ไม่เพราะละเลยนิติธรรมของชาติเสียหรือ...¹

และในบทความพระราชนิพนธ์บทหนึ่งทรงเตือนชาวไทยว่า "...จงอย่าได้ล้มสหายจีนของ
 เราเลยว่า เขาได้รับทุกข์มาแล้วอย่างไร ขอให้ดูประเทศจีนเป็นตัวอย่าง นิกุลเถิดว่า
 เป็นที่นาเศร้าสลดใจเพียงไร..."²

เมื่อทุกคนมีความรู้สึกรักชาติ ตระหนักถึงความสำคัญของชาติและสถาบันต่าง ๆ
 ในชาติ ก็ย่อมจะเกิดความหวงแหนรู้สึกวาชาติเป็นสมบัติของคนที่จะต้องสงวนรักษาไว้³
 และเกิดปณิธานร่วมกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะพัฒนาชาติไทยให้รุ่ง
 เรืองทัดเทียมอารยประเทศ ในการสงวนรักษาชาตินั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ทรงแนะนำไว้ว่าชาวไทยทุกคนต้อง "สำแดงตนเป็นคนไทยที่รู้จักจงรักภักดี
 คอพระมหากษัตริย์ รู้จักรักชาติบ้านเกิดของเรา และมี

¹ เรื่องเดียวกัน

² อัครพาดู (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว), "เมื่อเสด็จเล่น
 เต้นรำ" ใน ปกิณกะคดีของอัครพาดู, ร.ศ. 130 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย
 2455), หน้า 140.

³ พระบรมราชาธิวาทีในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน
 แก่นักเรียนผู้กำกับลูกเสือ วันที่ 13 พฤศจิกายน 2458 ใน พระราชดำรัสและพระบรม
 ราธิวาที..., หน้า 60.

ศาสนาเก่ากับใจ"¹ ค่ายการช่วยชาติทุกวิถีทาง "ซึ่งต้องไม่ช่วยด้วยปากหรือช่วยเพื่อประโยชน์ตัวเอง"² และวิธีแสดงตนหรือปฏิบัติตนช่วยชาติเหมือนสงวนรักษาชาติ พระองค์ทรงแนะนำไว้หลายประการ ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ การทำหน้าที่พลเมืองดี และการระมัดระวังภัยจากต่างชาติ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง ด้านความสามัคคี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแนะนำให้ชนในชาติมีความสามัคคีกัน เพราะ "ถ้าคณะแตกสูญไปคณะหนึ่งก็เหมือนชาติเสียส่วน 1 ของชาติไป"³ ผู้ใดทำให้คณะชนที่ร่วมชาติแตกแยกกัน เท่ากับทำลายชาติ ซึ่งทรงถือว่า "เป็นอนันตริยะกรรม คือเป็นมาปอันหนักที่สุดถึงแก่เป็นเครื่องตัดทางนิพพาน"⁴ ในหมู่คนไทยด้วยกันไม่ควรมีการแบ่งพรรคแบ่งพวกเป็นพวกเขาพวกเรา "ขึ้นชื่อว่าคนไทยก็ควรจะนับว่าเป็นพวกเราด้วยกันทั้งนั้น หากจะเป็นพวกเขาก็แต่คนต่างชาติต่างภาษาเท่านั้น"⁵ พระองค์ทรงยกตัวอย่างเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ชาติไทยมาเป็นอุทาหรณ์ ได้แก่ การเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 ว่าเป็นเพราะคนไทยแตกความสามัคคีต่างคนต่างคิดเอาตัวรอด ทรง

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว 01122/ป.3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "ขอควรขอมใจเยอรมัน".

² หอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว 01158/ป.3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "เก็บเล็กผสมน้อย ชุดที่ 1".

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลูกใจเสือป่า, หน้า 74.

⁴ ปกตินกคึกพระราชนิพนธ์.... หน้า 221.

⁵ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

สละเพื่อประเทศชาติ เช่น โหมทความเรื่อง "ขอชวนท่านเป็นแมลงหวี่" ทรงอธิบายว่า

...การที่เราอยู่สุขในแผ่นดินเรือนของเราได้ ก็เพราะเมืองเรายังไม่แตกฉาน ถ้ามีข้าศึกเข้ามาในเมืองเราได้แล้ว เขาจะทำลายหมดไม่ว่าบ้านใครเรือนใคร ดังนั้น จึงแปลว่า การที่เราสละทรัพย์ช่วยในการป้องกันบ้านเมืองก็เหมือนป้องกันครัวเรือนของเรานั้นเอง...¹

ประการที่ 3 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแนะนำคนไทยให้แสดงความจงรักภักดีต่อชาติด้วยการทำหน้าที่พลเมือง อาทิเช่น ปฏิบัติตาม

พระราชกำหนดกฎหมาย และข้อบังคับต่าง ๆ เสียภาษีอากรด้วยความเต็มใจไม่เกี่ยงงอนหรือบ่น หรือพยายามหลีกเลี่ยง งดการพูดอวดคืออวดฉลาด แสดงโวหารอันไม่เป็นสาระ² อุทิศกำลังกายกำลังทรัพย์ในการป้องกันบ้านเกิดเมืองนอน³

ประการที่สี่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแนะนำคนไทยให้สงวนรักษาชาติด้วยการระวังภัยจากต่างชาติ เช่น ชาวจีน และชาวตะวันตก ที่มีมาในรูปต่าง ๆ ทั้งการรุกรานควยกำลังจากภายนอกประเทศ และการบ่อนทำลายภายในประเทศ ซึ่งเขามามีอิทธิพลทาง เศรษฐกิจ สังคม และนำเอาลัทธิการเมืองหรือแบบธรรมเนียมประเพณีบางประการที่ทรงเห็นว่าไม่เหมาะสมกับประเทศและประชาชนไทยมาเผยแพร่ ชักนำให้คนไทยหลงเชื่อแล้วคิดก่อความวุ่นวายหรือล้มล้างนิติธรรมประจำชาติตามทัศนะของพระองค์คือ การมีพระมหากษัตริย์เป็น

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, แฟ้มที่ ว 01162/ป3, สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "ขอชวนท่านเป็นแมลงหวี่".

² หอวชิราวุธานุสรณ์, แฟ้มที่ ว 01182/ป3, สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "กรุงสยามเขาสงครามแล้ว",

³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 บ.1.3/17 ร่างพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ.2456.

ประมุขไบบระบอบประชาธิปไตย ดังกล่าวนั้นแล้ว ดังนั้น ชาวไทยทุกคนต้องระมัดระวังไม่หลงเชื่อหรือทำกิจกรรมที่เป็นกร เอาอย่าง หรือคิดจะทำแบบชาวต่างชาติโดยไม่พิจารณาหรือตอบว่า จะเหมาะสมกับประเทศหรือไม่ อย่างไร

ใบบทพระราชพิธี เรื่อง "ไชโย" ทรงเตือนคนไทยให้ระวังในการคบค้าสมาคมกับชาวต่างชาติว่า คนไทยที่ลองคิดจะทำกรค้าขายกับชาวต่างชาตินั้น "เมื่อมีความจำเป็นที่จะบุคคลอยตามความชาวต่างประเทศ หรือต่างประเทศ เพื่อสะดวกในการค้าขายก็ควรคิดเสีย เพียงงั้น"¹ แต่ก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับความปลอดภัยของชาติแล้วต้องคำนึงถึงประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ "ไม่ควรฟังเสียงใคร นอกจากคนไทยด้วยกันในข้อที่จะควรทำการ เพื่อชาติเราไว้เพียงไร"² สำหรับคนไทยหนุ่ม ๆ ที่ชอบคบหาสมาคมกับชาวต่างชาตินั้น พระองค์ทรงเตือนสติว่า "...อย่าให้เพื่อนต่างชาตินั้นให้จวนล้มตัวว่า เป็นไทย... อย่ามีวันไผ่ไปใบทางอันพุ่งสร้าบ หรือเล่นมิสโวลัทธิของนักพฤษ์ที่ชวนให้คิดไปใบทางที่เขาบังอาจ เรียกว่า "รักชาติ"..."³ และอย่าหลงเชื่อถ้อยคำคนที่เขาขู่ว่าให้คนไทยกับคนไทยทำร้ายกันเอง เพราะ "เราเป็นมนุษย์ไม่ควรกัดกันใบหมูเรากันเอง เหมือนหมากลางถนน"⁴

ใบบทพระราชพิธี เรื่อง "อย่าเผลล" พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเขียน "คำเตือนสติไทย" โดยทรงสรุปไว้ 4 ประการ ดังนี้

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว 01153/ป3, สำเนาใบบทความพระราชพิธี เรื่อง "ไชโย".

² เรื่องเดียวกัน

³ เรื่องเดียวกัน

⁴ เรื่องเดียวกัน

- ข้อ 1 อยาลืมว่าเราเป็นคนชาติไทย
- ข้อ 2 อยาลืมว่าชาติไทยของเราเป็นไทยจริง ๆ จะยอมอยู่ในความครอบงำหรืออุปถัมภ์ของชาติอื่นไม่ได้ทั้งสิ้น ไม่วาจะประเสริฐเลิศฟ้าปานใด
- ข้อ 3 อยาลืมว่าคนไทยก็มีสมองคิด จะยอมให้ชาติอื่นมาแะะให้คิด หรือคิดแทนเราไม่ได้
- ข้อ 4 อยาลืมว่าเมืองไทยเป็นเมืองกำเนิดของเรา บิคมารต วรทคณาญาติของเราเป็นไทย เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่า จะได้รับการศึกษาจากเมืองทางภษา เมืองใดก็ดี หรือแม่จะมีการทำมาหากินติดต่อกับชาวต่างชาติภษาใด ๆ ก็ดี ความรักดีของเราต้องอยู่ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา และในกรุงสยามมากกว่าแห่งใด ๆ ถึงเมืองใด จะมีบุญคุณแก่เราสักปานใดก็ไม่เท่าบุญคุณที่เมืองไทยมีแก่เรา เพราะเป็นเมืองพ่อแม่ของเรา¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้ทรงใช้วิธีสร้างสัญลักษณ์ทาง ๆ เพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความเบ้เหนุเหล่า และเพื่อให้คนไทยเกิดแรงบันดาลใจให้เกิดความสามัคคี ความเสียสละและความ เป็นพลเมืองดี อันเป็นทางนำไปสู่การสร้างชาติไทยให้เจริญทัดเทียมกับนานาประเทศ เช่น โปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐ์ธงชาติใหม่ ใน พ.ศ. 2460 เป็นธง 3 สี

¹ หอวิชาวรรณคดี, แผ่นที่ ว ๑1121/ป3, สำเนาจากบทความ พระราชนิพนธ์ เรื่อง "อย่าเผลอ".

ตามลักษณะธงชาติของนานาชาติที่ใช้อยู่โดยมาก พระราชทานชื่อว่า "ธงไตรรงค์"¹ ประกอบด้วยสีแดง สีขาว และสีน้ำเงิน เพื่อเป็นเครื่องหมายแทนสถาบันสูงสุดทั้ง 3 คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ตามลำดับ พระองค์ยังได้พระราชทานธงหรือสิ่งของต่าง ๆ เช่น เข็ม ครว เครื่องหมายต่าง ๆ ให้แก่หน่วยงาน กรมกองต่าง ๆ เช่น พระราชทานธงประจำกองทหาร กองเสือป่า² ฯลฯ เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจสมาชิกของคณะให้สำนึกถึงหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของหมู่คณะของตน และเพื่อให้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระมหากษัตริย์ผู้พระราชทาน ตลอดจนให้คนทั่วไปได้รำลึกถึงความดีงามของคณะเหล่านั้น เมื่อได้เห็น เครื่องหมายประจำคณะต่าง ๆ และได้ไปรค ำให้วันที่ 6 เมษายน ซึ่งเรียกกันว่า วันจักรี เพราะเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ สถาปนาราชวงศ์จักรีขึ้นเป็นวันชาติ (National Day) ของไทยตามแบบอารยประเทศที่ต่างก็มีวันชาติของตน

¹ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้มีการเปลี่ยนแปลงธงชาติใหม่หลายครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2459 ได้โปรดฯ ให้ธงชาติมีพื้นสีแดง มีรูปช้างเผือกทรงเครื่องยืนบนแท่น หันหน้าเข้าหาคันธง อยู่ตรงกลาง ครั้นถึงกลางปี พ.ศ. 2459 ทรงกำหนดให้พื้นสีแดงล้วน และมีแถบสีขาว 2 แถบ เพื่อความสะดวกและประหยัดในการจัดทำธงชาติมาใช้ แต่ธงนี้ใช้อยู่เพียงปีเดียวก็โปรดฯ ให้ยกเลิก เพราะทรงเห็นว่าไม่สง่างามพอที่จะนำไปร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 จึงโปรดฯ ให้เปลี่ยนเป็น ธงไตรรงค์ แทน โดยเพิ่มสีน้ำเงินซึ่งเป็นสีประจำพระชนมวารขึ้นจากธงแบบเดิม

² เรียกว่า ธงมหาการุญลวาช

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ใ้ทรงตั้งและรับสมาคมต่าง ๆ ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์หลายแห่ง เพื่อให้เป็นที่รวมของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมเข้ามาพบปะสังสรรค์ ทำกิจกรรมร่วมกัน อันจะเป็นผลให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ รู้จักการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม จะโดยยอมเสียสละเพื่อชาติด้วยความเต็มใจ อาทิเช่น โปรดเกล้าให้ตั้ง "ราชนาวิสมาคมแห่งกรุงสยาม" ขึ้นในปี พ.ศ. 2457 ซึ่งได้ประโยชน์สองทางคือ ประการแรก เป็นประโยชน์ต่อการป้องกันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยที่ในเมืองต้นจัดการ เรียไร เงินขอเรือรบที่ทันสมัย ให้แก่กองทัพเรือ ส่วนอีกประการหนึ่ง การ เรียไร เป็นประโยชน์ในการแสดงความสามัคคี การเสียสละต่อประเทศชาติของพลเมือง และโปรดเกล้าให้ตั้งสมาคมทหารอาสาขึ้น มุ่งประโยชน์ต่อการป้องกันประเทศ การเสียสละ และความสามัคคีเช่นเดียวกัน ใน พ.ศ. 2455 โปรดเกล้าให้ตั้งจักรลตสมาคม เพื่อรวบรวมบรรดาข้าราชการบริพาริ กลฉีกิ หนีความสามัคคีกัน ร่วมใจกันจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ที่สำคัญคือ โปรดเกล้าให้ตั้งกองเสือป่าขึ้น ใน พ.ศ. 2454 เพื่อฝึกยุทธวิธีและวินัยทางกายและใจให้แก่ชาวไทยที่เป็นพลเรือน นับเป็นสมาคมหรือกลุ่มชนที่ยิ่งใหญ่ กว้างขวางมาก เพราะรับสมาชิกทั่วประเทศไม่จำกัดจำนวน และเพื่อประโยชน์ในการสร้างความสามัคคีให้แก่คนในชาติ ในการป้องกันประเทศ โดยการปลูกฝังความรู้สึกจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนความสำนึกในหน้าที่พลเมืองดี และในปีเดียวกันนั่นเอง หลังจากตั้งกองเสือป่าได้ 2 เดือน ก็โปรดเกล้าให้ตั้งกองลูกเสือขึ้น เพื่อฝึกฝนทั้งร่างกายและจิตใจ ทำนองเดียวกับเสือป่าให้แก่เยาวชนของชาติด้วย

เมื่อพิจารณาการดำเนินการ ปลูกฝังความรักชาติ ให้เกิดขึ้นในจิตใจชาวไทย เห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปรีชาสามารถในการเลือกสรรวิธีการหรือเครื่องมือต่าง ๆ ในการจูงใจประชาชน โดยให้ได้ประโยชน์หลายทาง ในคาบการสร้างสรรค์คุณลักษณะและกลุ่มสังคมต่าง ๆ ก็ทรงสามารถทำเอาแบบอย่างตะวันตก

มาดัดแปลงให้เหมาะสมกลมกลืนกับของไทยได้ แต่วิธีการหรือเครื่องมือเหล่านี้ จะมีประสิทธิภาพ
 มากน้อยเพียงใด เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณากันต่อไป

2. การนำประเทศไทยเข้าสู่สังคมนานาชาติในฐานะที่ผูกพันกับอารยประเทศ

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเคยทอดพระเนตรเห็น
 ความเจริญก้าวหน้าของอารยประเทศ ประกอบกับทรงสนพระทัยในอำนาจ จนทำให้เกิดแรง
 บันดาลพระทัยที่จะได้ทรง เป็นพระมหากษัตริย์ที่เป็น "สง่าแห่งแคว้น" ที่มีความเจริญทัดเทียม
 ประเทศเหล่านั้นบ้าง พระองค์จึงทรงวางแนวสำหรับการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายสร้างชาติในค่านิยมอื่น ๆ คือ การเผยแพร่ชื่อเสียงและยกฐานะของ
 ประเทศไทยให้ "ไ้รับเกียรติและความเสมอภาค" ¹ กับนานาประเทศ แทนที่จะประพฤติ
 ปฏิบัติต่ออารยประเทศอย่างที่ทำกันมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่ง
 เป็นไปในลักษณะ "กลัวแกมกัน" ² คือ มีนโยบายรักษาไว้ซึ่งเอกราชของชาติ เป็นนโยบาย
 หลักแต่ประการเดียว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพื้นฐานค่านิยมการต่างประเทศ
 ที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว คือ ประสพการณ์ส่วนพระองค์ที่ไ้ทอดพระเนตร
 เสด็จไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษเป็นเวลาถึง 9 ปี และเสด็จไปเยือนประเทศต่าง ๆ ทำให้ทรง
 เรียนรู้อารยธรรมนิยมประเพณีต่าง ๆ ที่อารยประเทศปฏิบัติต่อกัน ในด้านความสัมพันธ์ระหว่าง
 ประเทศ และไ้ทรงมีโอกาสรู้จักคุ้นเคยกับพระราชวงศ์และรัฐบาลของมหาประเทศ นับเป็น

¹ ทรายละเอียดยุคใหม่ พ. 2

² หจข., ร.6 บ.1.6/13 รายงานการประชุมเสนาบดีสภา วันที่ 31

การปูแนวทางแห่งการกระชับสัมพันธ์ไมตรี และเผยแพร่พระเกียรติยศของพระองค์เอง และชื่อเสียงของประเทศไทยให้นานาชาติรู้จักกันกว้างขวางขึ้นโดยปริยาย ซึ่ง แต่ ยัง ไม่ ได้ เสด็จ ขึ้น ครอง ราชย์

ก่อนเสด็จขึ้นครองราชสมบัติประมาณเดือนเศษ พระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะเสด็จประพาสยุโรปอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทอดพระเนตรกิจการต่าง ๆ ในยุโรป ซึ่งทรงเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติราชการมากขึ้น ".... การที่ไปครั้งนี้ จะคลั่งใหลการไรก็คงจะผิดกับแปกอน เพราะเมื่อคเมื่อเห็นแปกอนมน คแลเห็นควยตาเด็ก และมีหน้าขำเป็นคนอยู่กับที่นั่นควย ถ้าออกไปใหม่คงจะคควยตาผู้ใหญ่ และรู้สึกควยใจคนต่างถิ่น" ¹ อีกประการหนึ่ง ทรงมีพระราชดำริเห็นว่า เป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับประเทศไทยในเวลานั้นเพราะ ".... เมืองไทยเราเวลานี้ คนชาวยุโรปกำลังจะเริ่ม "เตกอินเทเรสต์" (take interest- ให้ความสนใจ - ผู้เขียน) ขึ้น เพราะฉะนั้น จึงต้องการ "แอดเวอร์ทีสเมนต์" (advertisement - การโฆษณาเผยแพร่ - ผู้เขียน) ให้คนรู้จักดีขึ้น...." ² ซึ่งการ "แอดเวอร์ทีส" นั้น โดยมากต้องอาศัยทูต แททรงเห็นวาทของของไทย "... ไม่รู้จักจักใคร และมีโคสมากกับเขา... จะพบพคจากที่แต่เฉพาะกับข้าราชการบางคนในส่วนหน้า ที่ราชการเท่านั้น...." ฉะนั้นจึง ".... ถึงเวลาที่ จะ "แอดเวอร์ทีสเมนต์" พิเศษจาก

¹ หอขีรารวฐานสรณ, แฟ้มที่ ว 01104/ป 3, ลายพระหัตถ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 13 กันยายน ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453).

² เรื่องเดียวกัน.

เมืองเรารู้จักคราว 1" และพระองค์เองก็ทรง "พอเป็น (แอกเวอร์ตัสเมนต์) พิเศษอันนี้ใด" ¹
 แต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่พระราชทานพระบรมราชานุญาต ^{บาท} และพอดีกับ
 สิ้นรัชกาล พระบรมราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดังกล่าวนั้น จึง
 ทรงล้มเลิกไป

เมื่อเสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้ว วิเทโศบายที่ทรงกระทำเพื่อเป็นการส่งเสริม
 เกียรติภูมิของประเทศไทย คือ ความพยายามที่จะนำประเทศไทยเข้าสู่สังคมนานาชาติ เพื่อ
 เป็นการ วางแนวทางให้ประเทศไทยได้อยู่ในสายตาชาวโลก ในเบื้องต้นทรงเชิญพระราช
 วงศ์และประมุขของประเทศต่าง ๆ ทั้งประเทศมหาอำนาจในทวีปยุโรปและเอเชีย เช่น
 อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เยอรมัน ญี่ปุ่น สวีเดน อิตาลี ฯลฯ มารวมในพระราชพิธีบรม
 ราชภิเษกสมโภช ซึ่งทรงจัดขึ้นอย่างมโหฬารเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2454
 ปรากฏว่า มีผู้แทนจากนานาชาติมาร่วมงานมากมาย ยิ่งความปลาบปลื้มพระราชหฤทัยแก่
 พระองค์เป็นอันมาก เพราะยังไม่มีประเทศใดในเอเชียแม้แต่ญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจ
 ที่พระองค์ทรงมีความรู้สึกแข่งขันด้วย ที่จัดงานบรมราชภิเษกแล้วมีผู้แทนจากประเทศต่าง ๆ
 ในยุโรปมาชมมกันเป็นจำนวนมากเท่านี้มากจน ในทัศนะของพระองค์ทรงถือว่า พระราชพิธี
 บรมราชภิเษกสมโภชครั้งนี้ เทียบเป็นการแสดง "....ให้โลกได้ประจักษ์แจ้งว่า อันพระ
 มหาจักรีของไทยก็ทรงมีฐานะส่ง เกียรติศักดิ์เทียบเท่ากับประมุขของอารยประเทศ...." ² และ
 นับได้ว่าต่อไปนี้ "....ไทยจะไม่ตองตกอยู่ในสภาพเป็นประเทศที่ล่าหลังอีกต่อไปแล้ว...." ³

¹ เรื่องเดียวกัน.

² กรมศิลปากร, จดหมายเหตุพระราชพิธีบรมราชภิเษก สมเด็จพระรามา

ธิบดีศรีสุนทรมหาจักรีราชวชิ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร :

2466) หน้า 75 - 76.

³ เรื่องเดียวกัน.

ระหว่างที่ทรงครองราชย์อยู่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
มีโครงการที่จะเสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ อยุ่เสมอ ไคแก่ จะเสด็จประพาสอินเดีย ใน
พ.ศ. 2457 แต่เกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่งขึ้นเสียก่อน จึงต้องทรงงด และใน พ.ศ. 2463
จะเสด็จประพาสญี่ปุ่น และประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ทรงอ้างเหตุผลว่า เพื่อเป็นการเยี่ยม
เยียนราชสำนักต่าง ๆ ตามธรรมเนียมของประเทศตะวันตก เป็นการตอบแทนในการที่ประเทศ
เหล่านั้นได้ส่งมอบหมายมาช่วยงานพระราชมหาราชูปถัมภ์ราชกิจ แต่ทว่าทรงเลิกคิดไปอีกเช่นกัน
เพราะทรงมีเรื่องสลดพระราชมหาราชูปถัมภ์ในการที่สมเด็จพระพันปีหลวงและสมเด็จพระเจ้าน้องยา
เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ ได้สิ้นพระชนม์ลงใน
ระยะเวลาใกล้เคียงกันหลายพระองค์ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2467 พระองค์จึงทรงมีโอกาส
เสด็จต่างประเทศโดยเสด็จประพาสสหพันธรัฐมาลายาและสิงคโปร์

แม้ว่าการที่จะเสด็จประพาสต่างประเทศแต่ละครั้ง พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอ้างเหตุผลอย่างเป็นทางการว่า เสด็จไปเพื่อทรงกระชับสัมพันธ์
ไมตรีบ้าง เพื่อจะไคทอดพระเนตรการพัฒนาประเทศของอารยประเทศบ้าง แต่ทว่าจะ
พิจารณาไคว่า ที่จริงแล้วทรงมีพระบรมราโชบายที่จะเผยแพร่พระเกียรติยศของพระองค์
ซึ่งหมายถึงเกียรติยศของประเทศไทยด้วย ดังจะเห็นตัวอย่างไคจากคราวที่ทรงเตรียมการ
เสด็จประพาสอินเดีย พระองค์ทรงเพ่งเล็งถึงลักษณะการที่ทางรัฐบาลอินเดียจะจัดการรับ
เสด็จเป็นอันมาก ดังที่ทรงมีพระราชกระแส ถึงสมเด็จพระยาเทวะวงษ์วโรปการ
เสนาบดีกระทรวงต่างประเทศว่า

¹ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร, เจ็กรออายุ (พระนคร : โรงพิมพ์
พระจันทร์, 2512), หน้า 60,

...ในการที่จะไปคราวนี้ต้องให้เป็นเหมือนอย่างพระเจ้าแผ่นดินรับพระเจ้าแผ่นดินในยุโรป ปัญหาในเรื่องให้เกียรติยศ (Precedence) ในเวลาเข้าสมาคมก็ดูว่าในที่อื่นก็ดูต้องเป็นของพระเจ้าแผ่นดินผู้ที่เสด็จไปทรงเยี่ยมเป็นธรรมดา เป็นต้นว่า ในเวลาที่หม่อมฉัน (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว - ผู้เขียน) จะขึ้นท่าเมืองกัลกัตตา เป็นต้น ถึงแม้ว่าชาวหลวงต่างประเทศ (Viceroy) จะไปรับเสด็จไม่ได้ อย่างน้อยก็ต้องให้ Governor of Bengal (ข้าหลวงเมืองเบงกอล - ผู้เขียน) เป็นผู้มารับเสด็จอยู่แห่งใดแห่งหนึ่งเหมือนกัน ที่สถานีรถไฟก็ได้ ตามราชประเพณีในประเทศยุโรป.....¹

ใน พ.ศ. 2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการถวายยศนายพลเอกพิเศษแห่งกองทัพบกอังกฤษ จากพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ (พระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 7) และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ก็ได้ถวายยศนายพลเอกพิเศษแห่งกองทัพไทยเป็นการตอบแทนด้วย นับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการแลกเปลี่ยนอิสริยยศทหารซึ่งกันและกัน ไม่เคยมีพระมหากษัตริย์ประเทศใด ๆ ในทวีปเอเชียเคยได้รับเกียรติยศเช่นนี้ในกองทัพบกของประเทศในยุโรป และไม่เคยมีกษัตริย์ในทวีปยุโรปพระองค์ใดเคยได้รับจากประเทศในเอเชียเท่าที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรู้สึกภาคภูมิใจพระราชหฤทัยมาก ซึ่งพระองค์ก็ไม่ได้ทรงถือว่าเกียรติยศที่ทรงได้รับนั้นเป็นพระเกียรติยศส่วนพระองค์ แต่เป็น "พยานใน

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

¹ หจข... ร.6 บ.4/4 พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงกรมพระยาเทวะวงษ์วโรปการ ลงวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2456.

² พระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทในงานเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 1 มกราคม 2456. ส. วัชชนเสนา (รวบรวม), วาทพระมงกุฎฯ. หน้า 46.

ความเจริญแห่งกองทัพสยาม"¹ และนอกจากจะทำให้อังกฤษของไทย "มีหน้ามีตาตั้งยิ่งกว่ากองทัพใด ๆ ในบูรพาทิศ"² แล้ว ทรงถือว่า เทากับ "กรุงสยามได้แสดงให้ปรากฏแก่โลกแล้วว่าชาติไทยเรานี้ สมควรได้รับความเชื่อถือและนับหน้าถือตา"³ ด้วย

*** มีเหตุการณ์ระหว่างประเทศ เหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้พระบรมราชาไชยาธิเบศร์ในขณะทรงปกครองประเทศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถูกนำไปสู่จุดที่พระเจ้าเรียกได้ว่า บรรลุผลสำเร็จตามพระราชประสงค์ ที่จะยกฐานะของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับนับถือของนานาประเทศ นั่นคือ การเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ซึ่งอุบัติขึ้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2457 ระหว่างมหาอำนาจกลาง (เยอรมนี ออสเตรีย-ฮังการีฯ) ฝ่ายหนึ่ง กับสัมพันธมิตร (อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย ฯลฯ) ฝ่ายหนึ่ง แม้ว่าในระยะเริ่มต้นการสงคราม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงแสดงออกว่ามีพระบรมราชาไชยาธิเบศร์จะรักษาความเป็นกลาง และได้ทรงวางมาตรการในการดำเนินการเป็นกลางตามธรรมเนียมประเพณีของนานาชาติ เป็นอันว่าการประกาศกฎอัยการศึก การลาดตระเวนชายน้ำ ฯลฯ⁴ ก็ตาม แต่ในพระราชหัตถ์ขึ้น ทรงตระหนักว่า การที่จะคงรักษาความ

1 เรื่องเดียวกัน.

2 พระราชดำรัสตอบเสนาบดีกระทรวงกลาโหมในงานถวายพระกระยาหารสมโภช วันที่ 8 พฤศจิกายน 2458 ใน ส.ว.ศ. เศรษฐ (รวบรวม), ราชพระมงกุฎ, หน้า 152.

3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 151.

4 ดูรายละเอียดได้จาก สมพล ศิลปวิทย์, "บทบาทของประเทศไทยในการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 และผลที่ประเทศไทยได้รับ" (ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย วิชาการศึกษาประสานมิตร, 2515), หน้า 16 - 34.

เป็นกลางเข้าไปจนตลอดการสงครามนั้นจะไม่มีผลก็อีกโดย¹ ทร มีพระราชประสงค์ที่จะให้ประเทศไทยได้เข้าร่วมการสงครามด้วย เพราะเป็นทางที่จะนำประเทศไทยก้าวเข้าไปสู่สังคมนานาชาติในฐานะที่เคียงบ่าเคียงไหล่กับนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติมหาอำนาจและทรงอำนาจถึงผลประโยชน์อื่น ๆ ที่ไทยจะได้รับติดตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหวังที่จะได้แก้อิสรภาพที่ประเทศไทยได้ทำไว้กับนานาประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในขณะที่ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบอย่างมาก ต้องสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและเสรีภาพในการเก็บภาษีศุลกากรเข้า แต่สถานการณ์ต่าง ๆ ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการเจรจาที่เหมาะสม เพราะทร มีพระราชดำริที่จะเข้าสู่สงครามโลกครั้งนี้น่า "...ต้องเอาไว้ให้เบ้ เกียรติยศ..."² จนในที่สุดหลังจากที่ทรงพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับและจากการที่ทรงติดตามข่าวสารและการศึกษาสถานการณ์อย่างใกล้ชิดตลอดจนทัศนคติในทางลบที่ทร มีต่อเยอรมันซึ่งแต่ยังไม่ได้เสด็จขึ้นครองราชย์³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงคัดลिनพระทัยประกาศสงครามต่อฝ่ายมหาอำนาจกลางในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 แม้ว่าจะมีเสียงคัดค้านจากคนไทยหลายกลุ่ม ซึ่งบางกลุ่มต้องการให้ไทยเข้าข้างฝ่ายมหาอำนาจกลาง บางกลุ่มไม่ต้องการให้ไทยเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการสงครามครั้งนี้โดยสิ้นเชิง แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง

¹ หจช., ร.6 ต.15.1/2 ร่างพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในที่ประชุมเสนาบดีสมท ลงวันที่ 30 กันยายน 2460.

² หจช., ร.6 ต.15.1/1 รายงานเสนาบดีสมท เรื่องการพิจารณาความเป็นกลางของกรุงสยามในงานมหาสงคราม ลงวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2460.

³ ดูรายละเอียดในบทที่ 2.

ถือว่า การนำประเทศไทยเข้าร่วมสงครามโลกครั้งนี้เท่ากับพระราชปณิธานของพระองค์ที่จะทรง เจริญประเทศไทยให้ก้าวขึ้นไปสู่ความเสมอภาคกับนานาอารยประเทศโดยรวดเร็วผลสำเร็จแล้ว ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์บทความตอนหนึ่งว่า

...ผู้ปกครองของชาติเราต้องแต่งระบอบสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวลงมาได้อุตสาหะพยายามที่จะให้กรุงสยามได้รับความเสมอภาคกับนานาประเทศมานานแล้ว เพิ่งจะได้อมาถึงซึ่งความสำเร็จปรารถนาโดยบริบูรณ์เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 อันจะตอมนับว่าเป็นศุภวาระคติในพระราชพงศาวดารและตำนานของชาติเราสืบไปชั่วดินฟ้า...¹

ดังนั้นทันทีที่ได้ประกาศสงครามต่อฝ่ายมหาอำนาจกลาง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงดำเนินการให้ประเทศไทยได้เข้าร่วมทำงานเคียงมาเคียงไหล่กับสัมพันธมิตรอย่างเต็มที่ อาทิ เชน จัป เซลยศึก ยึดเรือ ยึดทรัพย์สินของ เชลยตลอดจนการส่งทหารอาสาไปร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรในสมรภูมิในทวีปยุโรป² ซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่า

... เป็นโอกาสสำคัญอย่างยิ่งของทหารไทยเราที่จะแสดงแก่ชาติที่อย่างไร ๆ เราก็คงรับว่า เคยครามขอเขามาแล้ว แต่เวลานี้เราได้เด่นขึ้นแล้ว... นายทหารที่จะไปพร้อมกันครั้งนี้จะเป็นคนแรกที่น่าเกียรติคุณและชื่อเสียงกองทัพ

¹ ทอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ๖ ๐1124/ป3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "ของควรวิเคราะห์".

² คูรายละเอียดยุทธศาสตร์, สมพล ศิลปวุฒิ, "บทบาทของประเทศไทยในการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 1 และผลที่ประเทศไทยได้รับ", หน้า 112 - 163.

ของข้าพเจ้าไปประกาศแก่ทั่วโลก จะเป็นคนแรกที่นำธงไทยไปปลิวที่กลางยุโรปซึ่ง
เวลานั้นยังเป็นเหมือนกลางโลก... ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเป็นเกียรติยศและโชคดี
ของข้าพเจ้าหลายในครั้งนี้จะถือเอาเกียรติคุณ เอาศักดิ์ฐานะของพระเจ้าแผ่นดิน
ไปสำแดงในท่ามกลางยุโรปว่า ในครั้งนี้และเวลาต่อไปประเทศสยามจะขึ้นเสมอ
และเทียบกับชาติอื่น...¹

เมื่อสงครามโลกครั้งที่หนึ่งยุติลงด้วยชัยชนะของฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งมีประเทศ
ไทยร่วมอยู่ด้วยในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2461 ประเทศไทยจึงได้รับประโยชน์นำ
ประการ ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ได้เป็นอย่างดีว่า นานาชาติได้ยอมรับฐานะและสิทธิของ
ประเทศไทยเสมอหน้ากับอารยประเทศ นอกเหนือไปจากการที่นานาชาติได้รู้จักชื่อเสียง
ของประเทศไทยดีขึ้น นับตั้งแต่การที่กองทหารไทยที่ส่งไปร่วมรบได้รับเชิญเข้าร่วมสวน
สนามฉลองชัยชนะที่ประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ และเบลเยียม การที่ไทยได้รับเชิญเข้า
ร่วมประชุมและลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพแวร์ซายส์ที่กรุงปารีส การได้รับเงินค่าปฏิกรรม
สงคราม การยกเลิกสนธิสัญญาต่าง ๆ ที่เสียเปรียบเยอรมนีและออสเตรีย - ฮังการี
และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ไทยได้เข้าเป็นสมาชิกริเริ่ม (Original member)
ขององค์การสันนิบาตชาติที่ตั้งขึ้นใน พ.ศ.2463 และที่สำคัญที่สุดคือการที่สามารถเจรจา
ขอแก้ไขสนธิสัญญากับนานาชาติเป็นผลสำเร็จ เริ่มด้วยการขอแก้ไขสนธิสัญญากับสหรัฐอเมริกา
สำเร็จเป็นชาติแรก หลังจากสงครามสิ้นสุดลงปีเศษคือใน พ.ศ.2463 และได้ดำเนิน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ พระบรมราชโองการพระราชทานเนื่องในการพระราชทานเลี้ยงนายทหาร
ที่ไปราชการสงคราม วันที่ 8 มกราคม พ.ศ.2460. ใน ส.วัฒนธรรม (รวบรวม),
วาทพระมงกุฎ, หน้า 173.

การแก้ไขสัญญากับประเทศอื่น ๆ ในเวลาต่อมาจนสำเร็จสมบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2481 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล¹

อย่างไรก็ตาม ความพยายามของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะนำประเทศไทยเข้าสู่สงครามนานาชาติอย่างมีศักดิ์ศรีทัดเทียมกับประเทศต่าง ๆ มิได้หยุดอยู่เพียงการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งจนได้รับผลสำเร็จตามมาหลายประการดังท้าวข้างต้น พระองค์ยังได้ทรงดำเนินวิเทโศบายในทางอื่น ๆ อยู่ตลอดรัชสมัยของพระองค์ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นที่รับรองนับถือของประเทศต่าง ๆ อีกมากมาย² อาทิเช่น การขยายความสัมพันธ์ทางการทูต ซึ่งปรากฏว่าในรัชสมัยของพระองค์ ประเทศไทยมีการส่งทูตไทยไปประจำประเทศต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 16 ประเทศ ส่งกงสุลประจำตำแหน่ง (de service) และกงสุลกิตติมศักดิ์ (honorary) อีก 59 เมืองใน 24 ประเทศ³ ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนผู้ช่วยทูตทหาร เป็นครั้งแรกไปประจำที่ยุโรปถึง 9 ประเทศ⁴ เมื่อประเทศอาณานิคมได้รับเอกราชตลอดจนประเทศที่ตั้งขึ้นใหม่ขอความรับรองความเป็นเอกราชมายังประเทศไทย รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เคียงการให้การรับรองไปตามที่เห็นสมควร⁵ นอกจากนี้พระองค์ยังโปรดฯ

¹ ความละเอียดได้จาก ทรงศรี อาจอรุณ "การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศมหาอำนาจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2502)

² Virginia Thompson, Thailand: The New Siam (New York: Pargason Book Reprint Cooperation, 1969), pp. 51 - 52.

³ อัญชลางกรณ์ โคมลุตเสวิน, "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2463)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 35.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 177.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

ให้ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกขององค์การต่าง ๆ หรือสมาคมระหว่างประเทศอยู่เสมอ เช่น สมัชชาเข้าเป็นสมาชิกของสหภาพสากลไปรษณีย์ องค์การอนามัยโลก สหประชาชาติ สหประชาชาติ ยามใดที่ส่วนต่าง ๆ ของโลกได้รับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติต่าง ๆ ประเทศไทยก็ได้เข้าร่วมกับนานาชาติบริจาคเงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ช่วยแทบทุกครั้ง¹ และในด้านการปฏิบัติในฐานะที่เป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติประเทศไทยก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสันนิบาตชาติอย่างแข็งขัน และเป็นประเทศเล็กซึ่งไม่เคยค้างชำระเงินค่านำร่องของสมาชิกหรือเงินบริจาคช่วยเหลือใด ๆ เลย²

ในส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่ชาวต่างประเทศไม่ว่าในรูปของเอกชน สหกรณ์ กุศล มหาวิทยาลัย ฯลฯ ซึ่งรวมแล้วทรงใช้พระราชทรัพย์ไปเป็นจำนวนมากเพื่อแลกเปลี่ยนเกียรติยศชื่อเสียงพระมหากษัตริย์และประเทศไทย³

3. การป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามนำประเทศไทยเข้าสู่สังคมนานาชาติในลักษณะที่เสมอหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศ แต่พระองค์ก็ไม่ได้ทรงวางพระทัยในมหาอำนาจที่ทรงมุ่งส่งเสริมการรักษาความมั่นคงและความปลอดภัยของชาติอย่างจริงจังและสม่ำเสมอตลอดรัชสมัย แต่ก่อนที่จะเสด็จสวรรคตได้ทรงดำเนินการป้องกันประเทศไทยไปเช่นใดบ้าง ควรที่จะได้พิจารณาถึงปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันให้ต้องทรงดำเนินการเช่นนั้นเสียก่อน กล่าวคือ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 182.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 173 - 174.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 179.

การถูกคุกคามจากจักรวรรดิสยามตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้ไทยต้องทำสนธิสัญญาที่เสียผลประโยชน์ของชาตินับประการ และต้องเสียดินแดนให้แก่อังกฤษและฝรั่งเศสไปหลายแสนตารางกิโลเมตร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงไม่ทรงมั่นใจพระทัยในความปลอดภัยของประเทศ จึงอยู่แม่วาหลังจากเกิดวิกฤติการณ์ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิรูปการทหารทั้งค่านการวางแผน จัดหน่วยราชการกรมกอง ตลอดจนปรับปรุงบุคลากรให้เป็นทหารอาชีพอย่างแท้จริง เพื่อให้ไทยมีกองทัพที่ทันสมัยอยู่ในสภาพพร้อมรบป้องกันประเทศ¹ แต่การที่ต้องเสียดินแดนให้แก่มหาอำนาจก็มีอยู่จนกระทั่งถึงตอนปลายรัชกาล คือเสีย 4 รัฐมลายูให้แก่อังกฤษใน พ.ศ. 2451 ซึ่งเป็นเวลาตอนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จขึ้นครองราชย์เพียง 2 ปีเท่านั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่า กองทัพของไทยยังไม่มีประสิทธิภาพพอที่จะสร้างความมั่นใจได้ว่าไทยจะสามารถแข่งขันต่อการคุกคามจากภายนอกได้

แม้ว่าในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การแข่งขัน การขยายตัวทางกำลังทหารของมหาอำนาจได้เปลี่ยนมาเป็นการแข่งขันด้านเศรษฐกิจแล้วก็ตาม² แต่มหาอำนาจก็ขัดแย้งกันถึงขนาดแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ต่างฝ่ายต่างหาพันธมิตร ฉะนั้น

¹ จิตรกรรณ์ ไชยศักดิ์, "การจัดราชการทหารในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468 - 2477)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 13 และ 32.

² พร เพ็ญ ยันตระกุล, "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 63)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 72.

ยอมจะแก้ไขไม่ได้ว่าประเทศไทยจะไม่ถูกแทรกแซงทางการเมืองหรือถูกคุกคามทางการเมืองหรืออีกในอนาคต เพราะอย่างน้อยก็พิจารณาจากสภาพที่ตั้งของประเทศจะเห็นได้ว่าไทยเป็นประเทศเล็กที่เป็นเอกราชอยู่ในเงาล้อมของสองมหาอำนาจคือ อังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งได้แผ่อิทธิพลเข้ามาครอบครองประเทศเพื่อนบ้านของไทยไว้หมดแล้ว ฉะนั้นไทยย่อมจะได้รับความกระทบกระเทือนไม่ว่าในทิศทางหนึ่งโดยง่าย และจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเห็นตัวอย่างที่ประเทศเพื่อนบ้านทั้งหลายได้ตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจ รวมทั้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ เช่น การที่เคอริกสูญเสียแคว้นบริโปลีให้แก่อิตาลี การที่ญี่ปุ่นถูกมหาอำนาจรุกรานเกิดขึ้นเป็นบทเรียนอย่างดีที่แสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอทางด้านการทหาร

การที่ชาติต่าง ๆ กำลังมุ่งสร้างความเป็นเจริญด้วยการขยายการพาณิชย์ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่า

...ชาติเราจะถึงเสียเท่ากับจะเจ็บถอยหลัง...ทางที่จะทำ ให้ชาติรุ่งเรืองได้ก็โดยบำรุงการค้าขาย แลกการค้าขายนั้น ถ้าไม่มีทางดำเนินสำคัญทั้งทางบกทางน้ำแล้ว ก็ยอมจะเข้าไปไม่สะดวก...การที่จะมีหนทางดำเนินสะดวกได้เช่นนี้ก็ตองจัดการให้ทางน้ำเป็นทางอันปราศจากภัยอันตรายทั้งหลาย...¹

ซึ่งก็ย่อมหมายถึงว่าจะต้องมีระบบการป้องกันภัยเป็นอย่างดี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยทรงศึกษาวิชาทหาร ทรงรับราชการทหารมาตั้งแต่ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ และโปรดการทหารเป็นอย่างมาก จึงกับทรงเคยมีพระราชดำริว่าใครที่ไม่เป็นทหารถือว่าไม่ได้เป็นพวก

¹ สำนักพระราชเลขาธิการ, แผ่นที่ 295 สำเนาพระราชดำรัสตอบคณะกรรมการราษฎรแห่งกรุงสยามในการฉลองเรือพระร่วง วันที่ 9 ตุลาคม 2463.

เกี่ยวกับพระองค์¹ ครั้นเมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติจึง เอาจระทัยได้ในคานน้อยผูก

อย่างไรก็ตามแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะไปรกรากทหาร เพียงใดมากอบ แต่ก็มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างพระองค์กับทหาร สั่นคลอนได้แก่ การที่พวกทหารคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ เว้นในปี พ.ศ. 2454 โดยการวางแผนของคณะ ร.ศ.130² และในปี พ.ศ.2459 ก็เกิดข่าวลือว่า บรรดาทหารที่เบียดเบียนนิคมเยอรมันไม่พอใจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้าเป็นฝ่าย นิคมพันธมิตร เมื่อคราวเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง จะกอบกู้ขึ้น เป็นต้น ผลสะท้อน จากการปรับปรุงกิจการทหารให้เป็นทหารอาชีพอย่างแท้จริง เน้นตั้งแคร์สมบัติพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีใครแยกขอบเขตของอำนาจหน้าที่ของราชการ ทหารและพลเรือนออกจากกัน ทำให้กลุ่มทหารอาจเข้าแทรกแซงนโยบายใด ๆ ของ ประเทศก็ได้หากต้องการ และองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็ไม่ ไ่ตรงแยกกิจการใดว่าเป็นหน้าที่ของทหารหรือพลเรือนอย่างเด็ดขาด และมีจาก เกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง กองทัพโคกลายเป็นสิ่ง เชิดหน้าชูตาเป็นคณา เพราะอยู่ ฝ่ายได้รับชัยชนะ อิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มทหารจึงสะสมมากขึ้น⁴

¹ ทรายละเอียดในหนังสือ 1

² ทรายละเอียดในหนังสือ 2

³ ศ.จ.อ.ฮอดด์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แปลโดย กุญชร วรรณยุกต์ สนิวงค์ และคนอื่น ๆ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2522), หน้า 370.

⁴ ทรงยศ แวงหงษ์, "ทหารไทย", จุดสารโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ 2 (เมษายน 2518) : 45.

ฉบับจากสา เหตุทาง ๆ ดังกล่าว ย่อมทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัวทรงระแวงอยู่เสมอว่า พวกทหารอาจจะคิดทำการ เช่นนั้นอีกในภายหน้า จึง
 ต้องทรงพยายามหามาตรการ ป้องกันทุกวิถีทาง เพราะทรงถือว่า เป็นภัยร้ายแรงอย่าง
 หนึ่งที่เกิดจากภายในประเทศนอกเหนือไปจากภัยโจร ูร้ายที่คุกคามทรัพย์สินและชีวิตของ
 ราษฎรในภาวะปกติของบ้านเมือง ทำให้ประเทศขาดความมั่นคง .

ในทัศนะของพระองค์ ความมั่นคงหรือความอยู่รอดตลอดจนความรุ่งเรืองของ
 ชชาติไทยขึ้นอยู่กับเสถียรภาพของสถาบัน ชชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ดังนั้นภัย
 ของประเทศจึงไม่ไ้มาจากภายนอกประเทศเท่านั้น แต่เป็นภัยที่เกิดจากภายในประ
 เทศเองด้วย การป้องกันประเทศจึงต้องครอบคลุมทั้งการระวังรักษาความปลอดภัย
 จากภายนอกและภายในประเทศ พระองค์ได้ทรงระมัดระวังภัยจากชาวต่างประเทศ
 ที่เข้ามาพำนักอยู่ในเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระองค์ทรง กังนึ่งถึงปัญหาชาวจีน
 เป็นพิเศษ เพราะชาวจีนเข้ามา มีบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทย
 มาก อันจะเป็นภัยต่อความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยของชาติ ดังกล่าวแล้วในบท
 ที่ 2 พระองค์จึงทรงมีพระราชประสงค์ที่จะลดอิทธิพลของชาวจีน เป็นการ ป้องกันภัย
 ของชาติเช่นเดียวกับภัยคนอื่น ๆ ที่กล่าวข้างต้น

ในคานป้องกันภัยทางการเมืองการทหาร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวได้
 ทรงถือหลักเกี่ยวกับกิจการ คานนี้้อยอย่างหนึ่งว่า

"แม่หัวตั้งสงบ

จงเตรียมรบให้พร้อมสรรพ

ศัตรูกลามา ประจัญ

จะอาจสู้รบสูญ" ¹

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว, ปลูกใจเสือป่า, หน้า 27.

เพราะการเตรียมการทางทหารไม่สามารถจัดการทำได้ทันทีที่เกิดสงครามหรือวิกฤติการณ์อื่น ๆ จะต้องอาศัยเวลามากพอสมควร แต่การ "เตรียมรบ" ของพระองค์เน้นไปเพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติเท่านั้น ไม่ใช่เพื่อรุกรานชาติอื่น ดังที่ทรงมีพระราชดำรัสคร่าวหนึ่งว่า

...ข้าพเจ้าหรือรัฐบาลของข้าพเจ้าไม่ได้ตั้งใจอย่างหนึ่งอย่างใด นอกจากที่รักษาผลประโยชน์และความสุขของพสกนิกรทั้งหลาย ไม่ได้ตั้งใจที่จะเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ตรงกันข้าม ตั้งใจเพียงรักษาอำนาจและอิสรภาพของพวกเราเอง ตั้งใจรักษาความสุขของพวกเราเอง, ตั้งใจเพียงจะไม่ให้ผู้อื่นเบียดเบียนเรา...¹

การ "เตรียมรบ" หรือการป้องกันภัยทางทหารให้แก่ประเทศชาติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงดำเนิรการหลายวิธี ประการแรก ทรงดำเนิรการ "เตรียมคน" ให้มีกายและใจที่เข้มแข็ง พร้อมทั้งจะต่อสู้แม่ทัพอาวุธยุทธโธปกรณ์พร้อมก็ไม่อาจจะป้องกันชาติได้ตลอดไป พระองค์ทรงเห็นว่า "...เมืองเราได้สงบราบคาบไม่มีศึกสงครามมานานแล้ว..."² ดังนั้น

...ประชาชนมีเวลาแสวงหาความสนุกสำราญส่วนตัว จึงทำให้มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ทักษะที่กว้างไกลในการมองชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ก็จะไม่ครบลง จนกระทั่ง

¹ สำนักราชเลขาธิการ, แผ่นที่ 195 สำเนาร่างพระราชดำรัสตอบคณะกรรมการราษฎรว่าสมาคมแห่งกรุงสยามในการฉลองเรือพระร่วง วันที่ 9 ตุลาคม 2463.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลุกใจเสือป่า, หน้า 20.

ประชาชนมีความรู้ดีกว่าไม่มีสิ่งใดสำคัญเท่าตัวของเขาเอง...¹

จึงจำเป็นที่จะต้องมีการฟื้นฟูจิตใจกันใหม่ให้คนตัวในเรื่องนี้ ซึ่งวิธีที่ทรงเชื่อว่าจะได้ผลก็คือ การทำเป็นว่าไทยอยู่ในภาวะท่าสงคราม² และทรงแนะนำคนไทยถึงวิธีปฏิบัติตนเมื่ออยู่ในภาวะเช่นนั้น โดยทรงพยายามสอนคนไทยให้ปลูกฝังจิตใจตนเองเป็นเบื้องต้นเสียก่อน ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมตัวป้องกันภัยของชาติบ้านเมือง ทรงเตือนชาวไทยให้ระลึกไว้เสมอว่า ความเคียดแค้นและความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการรบเมื่อเกิดขึ้นและมาถึงบ้านเมืองใดแล้วยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ เครื่องป้องกันที่ดีที่สุดคือ ความสามัคคีกันของคนในชาติซึ่งความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้ก็โดยที่ชาวไทยทุกคนต้องมีจุดหมายอันเดียวกันคือ อิสระภาพแห่งชาติที่สำคัญกว่าอิสระภาพแห่งบุคคล³ ฉะนั้นชาวไทยทุกคนต้องทำใจให้มีจุดหมายดังกล่าวนี้ร่วมกันให้ได้เป็นอันดับแรก

นอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปลูกใจคนไทยให้มีความนิยมทางทหาร เพราะทรงมีพระราชดำรัสว่า "...กำลังป้องกันชาติจะเกิดขึ้นก็เพราะกำลังบำรุงของประชาชน กำลังบำรุงของประชาชนจะเกิดขึ้นก็เพราะความนิยมทางทหาร..."⁴ พระองค์ทรงอธิบายให้คนไทยระลึกถึงประวัติความเป็นมาของ

¹ ยูทา ชุมจันทร์, "พระบรมราโชบายใบบกริ รัชสมัยชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว"..., หน้า 29.

² เรื่องเดียวกัน,

³ อัครพานู, (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว), "ยุทธวิธี" ใน ปุณนิพนธ์พระราชนิพนธ์..., หน้า 211 - 212.

⁴ ส.วิเศษ เจริญ, เกียรติคุณพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, 2500), หน้า 127.

ชาติไทยว่า "...ดำรงความเป็นไทยมาได้ก็เพราะมีนักรบไว้คอยป้องกันบ้านเมือง..."¹
 และทรงเตือนให้สำนึกไว้ว่าพลเรือนคือ ทหาร ทหารก็คือพลเรือน ทุกคนมีหน้าที่ป้องกันประเทศเหมือนกันและเท่าเทียมกันหมด ซึ่งการแสดงความสำนึกในหน้าที่ป้องกันประเทศนั้น ไม่จำเป็นจะต้องทำด้วยการเข้ารับราชการเป็นทหารแต่เพียงอย่างเดียว จะอุทิศตนปฏิบัติงานด้วยวิธีอื่น ๆ ก็ได้ เช่น การสมัครเข้าอบรมเสื่อป่า การบริจาคทรัพย์สินให้ราษฎรวิสามาคม การส่งข่าวคราวเป็นกำลังใจแก่ทหาร การสอดส่องเป็นหูเป็นตาให้แก่องค์การราษฎร จะมีบุคคลใดหรือเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นเป็นภัยแก่ชาติ เป็นต้น เพราะพระองค์ทรงถือว่า

...ผู้ที่บำรุงราชการทหารบก ทหารเรือ ผู้สมัครเข้าเป็นเสื่อป่า หรือบำรุงคณะเสื่อป่าโดยวิธีอื่น และผู้ที่บำรุงราษฎรวิสามาคมนี้ นับว่าได้ตั้งใจช่วยควมกำลังกายหรือกำลังทรัพย์ ในการป้องกันบ้านเกิดเมืองนิตร์ และชาติศาสนา เป็นวิธีแสดงความจงรักภักดีต่อเราผู้เป็นประมุขแห่งชาติไทย โดยอาการอันพึงใจแก่เรายิ่งนัก...²

และพระองค์ได้ทรงตราพระราชบัญญัติเครื่องราชอิสริยาภรณ์รามาชินดี เพื่อเป็นบำเหน็จแก่ผู้ทำความชอบอุทิศตนรับราชการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติ³ ด้วย

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว 0113/ป3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "ประโยชน์แห่งถนนในหัวเมือง".

² หจช., ร.6 บ.1.3/7 ร่างพระราชดำรัสเบื้องโบบวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 1 มกราคม 2458.

³ หจช., ร.6 บ.1.3/19 ร่างพระราชดำรัสเบื้องโบบวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 1 มกราคม 2461.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงดำเนินการ ปลูกใจคนไทยใน
 การป้องกันประเทศด้วยพระราชดำรัส และพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ อยู่เสมอ เพื่อ
 ชักชวนคนไทยให้ตระหนักถึงภัยจากการรุกรานจากภายนอกประเทศ และการก่อกวน
 ไม่สงบภายในประเทศ รวมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับกิจการด้านการทหาร เช่น ทรงพระ
 ราชนิพนธ์สารคดีเกี่ยวกับกิจการลงในหนังสือพิมพ์ สมุทสาร และในหนังสืออื่น ๆ เช่น
 พระราชนิพนธ์เรื่อง สงครามป้อมค่ายประชิด เพื่อคนไทยได้มีความรู้เกี่ยวกับยุทธ
 วิธี พระราชนิพนธ์บทความต่าง ๆ เช่น เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารจากต่างประเทศ
 เกี่ยวกับเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปภายหลังและพระราช
 นิพนธ์บทละครต่าง ๆ เพื่อสอนใจคนไทยให้สำนึกในหน้าที่ป้องกันชาติ ให้อุตสาหกรรมการทหาร
 และเพื่อสร้างความสามัคคี และความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างพลเรือนและทหาร เช่น
 เรื่องหนามยอกเอาหนามบ่ง ร.ต.อ.รบตรี มหาตมะ พระร่วง เป็นต้น ในบทความ
 พระราชนิพนธ์เรื่อง "ยุทธภัย" พระองค์ทรงแนะนำชาวไทยให้ปฏิบัติตนในการเตรียมตัว
 ให้พร้อมที่จะป้องกันประเทศได้ทุกเมื่อ โดยทรงสรุปไว้ 3 ประการด้วยกันดังนี้คือ

สถานที่ 1 ต้องหมั่นฝึกฝนและเตือนใจตัวของตัวเองไว้อย่าให้ลืมได้ว่า เมือง
 ไทยเป็นถิ่นฐานที่อยู่ของเรา เราจะยอมให้ผู้อื่นมาแย่งถิ่นของเราไม่ได้ พวกเราที่เป็น
 ไทยแต่เกิดมาในเมืองไทยถึงอย่างไร ๆ เราก็กินจากเมืองไทยไม่พ้น ไม่เหมือนคนชาติ
 อื่น ซึ่งถ้ามีภัยชนแกเมืองไทย เขาก็หนีไปเสียให้พ้นได้

สถานที่ 2 ต้องเข้าใจว่าถึงเราจะเต็มใจอยากทำการป้องกันบ้านเมืองของเรา
 ถ้าเราไม่รู้วิธีที่จะทำการให้เป็นประโยชน์ได้แล้ว ก็เหมือนหุ่นยนต์อันไม่มีชีวิต เพราะ
 ฉะนั้น ถ้าอายุสมควรจะเป็นทหารได้ก็ควรมุ่งหมายอยากเป็นทหาร แต่ถ้ายาวเราเกินกำ
 หนดแล้วก็ควรชวนชวายเป็นเสื่อป่า และพยายามให้ได้ความรู้ในทางเสื่อป่าให้มากที่สุดที่จะ
 พึงทำได้

สถานที่ 3 ต้องไม่ตั้งอยู่ในความประมาทคือ ต้องจำไว้ว่าตัวของตัวมันวันจะ
 แยกไปทุกที และในที่สุดก็คงตายวันหนึ่ง แต่เราก็ต้องหวังว่าชาติของเราจะยังคงอยู่
 ต่อไป เพราะฉะนั้นเป้าหมายของเราที่จะต้องสั่งสอนชักจูงใจแห่งลูกหลานหรืออุลุมต
 รังอยู่ในความปกครองของเราให้มีความรู้สึกเต็มบริบูรณ์ในสถานที่ 1 และที่ 2 ซึ่งกล่าว
 มาแล้วข้างบนนี้ ดังสิ่งที่จะนับว่า เราได้กระทำหน้าที่อันควร แก่คนไทยโดยบริบูรณ์แท้จริง
 มุ่งประโยชน์แก่ชาติและบ้านเกิดเมืองนอนของเราโดยแท้จริง¹

ไม่เพียงแต่การปลุกฝังจิตใจชาวไทยโดยทั่วไป ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการ
 เตรียมป้องกันภัยของชาติเท่านั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังทรง
 เอาพระทัยใฝ่สัจจิตใจทหารซึ่งทำหน้าที่ป้องกันภัยให้ชาติโดยตรงเป็นอันมาก นับจาก
 เกิดเหตุการณ์ทหารชั้นผู้น้อยรวมกรวางแผนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ร.ศ.130 พระ
 บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงหวั่นเกรงภัยจากการก่อการของพวกทหารดังกล่าวแล้ว
 พระองค์จึงทรงดำเนินกรป้องกันไว้เป็น 2 ทางด้วยกัน คือ ทางหนึ่งทรงพยายามคิด
 ตามพฤติกรรมและความคิดเห็นของทหารอยู่เสมอ ทั้งยังทรงกำชับผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหาร
 ให้คอยกวาดล้างสอดส่องผู้ใฝ่ข้างลับบงกชด้วย เช่น ถกทหารผู้ใฝ่หน้าเอาเรื่องราษการ
 ทหารไปเผยแพร่ซึ่งมักจะนำไปลงหนังสือพิมพ์ พระองค์ทรงเห็นว่า "เป็นการไม่ดีเสีย
 เกียรติยศราษการ และเสียวิสัย"² ก็ให้ผู้บังคับบัญชาสืบสวนนำตัวผู้ม่นมาลงโทษให้เช็ด
 หนาว ถกออกไปทหารกรมกองใดกระทำเช่นนั้นอีกก็ไปคดี หวางกล่าวหัวหน้ากรมกองนั้น
 ด้วยทุกครั้ง อีกทางหนึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง ใจชีวิตที่ละมุนละ-

¹ อัครพานู (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว), "ยุทธภัย" ใน
 ปกิณกคดี พงษราชนิพนธ์..., หน้า 213 - 214.

² หจช., ร.6 ต.15/3 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
 อยู่หัวถึงสมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์ราชินิต ลงวันที่ 15 พฤศจิกายน 2457.

มอมด้วยการพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีกับฝ่ายทหาร เริ่มด้วยการลดโทษให้แก่คณะ ร.ศ. 130¹ และทรงแสดงการสนับสนุนกิจการทหารหลายด้าน รวมทั้งทรงให้กำลังใจแก่ ทหารหลายประการ เช่น เองโงไบครวาทที่ทรงรับเครื่องหมายยศตำแหน่งผู้บังคับการพิเศษ ของกรมทหารต่าง ๆ ทรงกล่าวว่า "...เวลาที่เรารู้สึกสำราญใจที่สุดย่อมเป็นเวลาที่อยู่ใน ใหม ในคณะของทหาร เพราะมีความรู้สึกอยู่ในใจ เสมอว่า เป็นพวกเดียวกัน..."¹ และทรงให้ความมั่นใจแก่ทหารว่า ถทหารคนใดประสบอันตราย พระองค์จะทรงทำนุ บำรุงชดเชยครอบครัวของเขาไปจนถึงที่สุด เมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรม หลวงพิชญ์โลกประชานาถกราบบังคมทูลถวายความเห็น ว่า ควรขึ้นเงินเดือนให้แก่ทหาร ในปี พ.ศ. 2456 พระองค์ทรงมีพระราชดำริเห็นชอบด้วย เพราะทรงต้องการ ภูมิใจทหารให้จงรักภักดีและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ²

นอกจากนี้ พระองค์ยังได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละคร บทความ สนับสนุนทหาร เช่น ทรงพระราชนิพนธ์บทความตอนหนึ่งว่า มีคนไทยที่เป็นพลเรือนบางพวกเห็นว่า กิจ การทหารทำให้สิ้นเปลืองเงินของแผ่นดิน มีไว้เพียงเพื่อ "แทนความเสด็จพระเจ้าอยู่หัว"³ แต่พระองค์ทรงเห็นถึงความจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องมีทหาร จึงทรงองค์ทรงพระราช นิพนธ์เอาใจทหารไว้ว่า

¹ หจข., ร.6 ก.1/15 ร่างพระราชดำรัสตอบเรื่องทรงรับเครื่องยศตำแหน่ง ผู้บังคับการพิเศษของกรมทหารต่าง ๆ ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2454.

² แถ่เกิดปัญหาถวายของรัฐบาล ปัญหาหนี้สินของกระทรวงกลาโหมและการขอ เพิ่มเงินงบประมาณของกระทรวงกลาโหมอีก 1 ล้านบาทในปีเดียวกัน ทำให้ไม่สามารถ ชำเงินเดือนให้ทหารได้ในปีงบประมาณ 2456 ได้ อางจาก ศิริบัณฑิต บุญศิริ "บทบาททาง การทหารและการเมืองของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิชญ์โลกประชานาถ" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 75.

³ หจข., ร.6 ก.1/15 ร่างพระราชดำรัสตอบเรื่องทรงรับเครื่องยศตำแหน่ง ผู้บังคับการพิเศษของกรมทหารต่าง ๆ ลงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2454.

... เหตุนี้ ใครจะว่าข้าพเจ้า เป็นบาททรรักษ์ยอม แต่ข้าพเจ้าคงไม่ต้องบอกคุณ
 เดียว เพราะเชื่อว่าท่านผู้มีสติปัญญาจริง ๆ และมีสติครองใจรอบคอบ เห็น
 การโดยกว้างขวางคงจะไม่เห็นว่า ทหาร เป็นของเล่นของพระเจ้าอยู่หัว เท่านั้น
 เป็นแน่แท้...¹

แต่ที่เด่นมากกว่า เรื่องอื่นคือ การที่ทรงส่งทหารไปร่วมทำสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็น
 ผลให้ทหารไทยรู้สึกได้รับเกียรติยศมาก

โบราณะที่ทรงกำรงตำแหน่งจอมทัพไทย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
 อยู่หัวทรงปรับปรุงขอบเขตของหน่วยงานทหารป้องกันประเทศ เช่น โปรดเกล้า ฯ
 ให้แยกกรมทหารเรือออกมาตั้งเป็นกระทรวงทางทหารจากกระทรวงกลาโหม และยุบ
 เลิกกรมยุทธนาธิการ ในวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2453 พร้อมกันนั้นได้ทรงจัดตั้งกรม
 ป้องกันราชอาณาจักร ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างราชการฝ่ายทหารบกและทหารเรือ
 โดยทรงเป็นองค์ประธานสภา ตลอดจนทรงสั่งให้อาวุธที่ทันสมัยจากต่างประเทศมากขึ้น
 ทั้งปืนใหญ่ ปืนเล็ก รวมทั้งเครื่องระเบิด มีดินปืน ไม้ค้ำ ดินปืนและขบวนการระดม² ทรง
 สั่งซื้อเรือรบหลวงพระร่วงซึ่งเป็นเรือพิฆาตจากประเทศอังกฤษ โดยประชาชนร่วมมือ
 กันบริจาคทรัพย์ และทรงจัดตั้งหน่วยการบินขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2456 และต่อมา
 อีกหนึ่งปี โปรดฯ ให้ยกฐานะเป็นกองบินทหารบก ภายหลังพัฒนาเป็นกรมอากาศยาน
 ใน พ.ศ. 2454 และกองทัพอากาศโยปัจจุบัน รวมทั้งสร้างสนามบินและเรือเครื่องบินจาก
 ต่างประเทศ

¹ หอวิชาสุพรรณบุรี, แผ่นที่ ว 0113/ป3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์
 เรื่อง "ประโยชน์แห่งถนนในหัวเมือง".

² แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, "การปรับปรุงกองทัพของไทยตามแบบตะวันตก
 ตั้งแต่ พ.ศ. 2394 - 2475", หน้า 278.

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคิดที่จะตั้งกองทหารขึ้นใน
แหลมมลายู เพื่อให้ลัทธิของไทยในแหลมมลายูมั่นคงขึ้น¹ เพราะทรงเกรงว่า การ
สร้างทางรถไฟในแหลมมลายูในเวลานั้นจะเป็นเหตุจูงใจให้อังกฤษต้องการคืนแดนทาง
ภาคใต้ของไทย อีกประการหนึ่ง มีชาวต่างประเทศอยู่ที่ภูเก็ตรวมกันมาก ถ้ามีเหตุกรณีรุนแรง
อะไร เกิดขึ้นไทยเขาระงับไม่ทันที่ อังกฤษอาจจะเข้าแทรกแซงได้ แต่ก็มีกอง
ทหารประจำอยู่ใกล้ ๆ ก็อาจจะส่งกำลังไปปราบปรามได้ทันที อย่างไรก็ตามใน
เรื่องนี้ได้มีผู้คัดค้านควยเหตุผลว่า จะเป็นเหตุวาระแวงของรัฐบาลอังกฤษในมลายู²
จึงทรงเปลี่ยนไปตั้งกองทหารรักษาวัง³ แทน เพราะมีข้ออ้างได้ว่ามีอุปราชขึ้นแล้ว
ในภาคใต้คือ สมเด็จพระเจ้าของยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ซึ่งมีวังอยู่ที่
นครศรีธรรมราช ตามพระราชดำริและให้ประกาศให้พระราชนัดดาพิเศษและเกณฑ์ทหาร
ในมณฑลนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459.

ในการบำรุงอุดหนุนกำลังทหารพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
จัดให้มีการซ้อมรบใหญ่ทุก ๆ 2 ปี มีการประกาศเรียกคนกองเกินอัตราและกองหนุน
เข้าฝึกซ้อมครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2460 และยังสามารถออกพระราชนัดดาพิเศษเกณฑ์พลเมืองอุดหนุน
ราชการทหารใน พ.ศ. 2464⁴ นอกจากนี้การที่ทรงตั้งกองลูกเสือและเสือป่าขึ้นก็

¹ หจข., ร.6 ก.7/3 ลายพระหัตถ์จอมพลพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวง
นครไชยศรีสุรเดชกราบทูลพันเอกสมเด็จพระเจ้าของยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์
ลงวันที่ 30 มกราคม 2456 อ้างถึงใน แจ่มจำเริญ วงศ์วิเศษ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 260.

² คูรายละเอียดได้จาก แจ่มจำเริญ วงศ์วิเศษ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 259-265.

³ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมทหารรักษาวังขึ้นใน พ.ศ. 2454 ให้อยู่ที่คุ้มกับบัญชา
ของกระทรวงวัง มีหน้าที่รักษาอาณาเขตของวัง ทูลมาไต่พระราชนัดดาในนามว่า "กรม
ทหารรักษาวังในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" เมื่อ พ.ศ. 2456.

⁴ หจข., ร.6 ก.1/42 เรื่องการซ้อมรบทหารบก

เพื่อฝึกหัดคนไทยที่เป็นพลเรือนให้รู้จักยุทธวิธี อันจะเป็นกำลังเกื้อหนุนทหารได้ดีและที่
สำคัญที่สุดก็คือ ทรงจัดสรรงบประมาณประจำปีของทุกปี ให้กระทรวงฝ่ายป้องกันพระราช
อาณาจักร ถึง 1 ใน 4 ของเงินรายได้แผ่นดินทั้งหมด¹ ซึ่งมากกว่างบประมาณของ
กิจการคานอื่น ๆ อยู่ตลอดรัชกาล

นอกเหนือไปจากการจัดระเบียบหน่วยงานและการสร้างแสนยานุภาพของกองทัพแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้ทรงนำประเพณีการแต่งตั้ง
ผู้ช่วยทูตทหาร (Military Attache) ไปประจำต่างประเทศมาใช้เป็นครั้งแรก ผู้ช่วยทูตทหารคนแรกของไทยคือ พัทโทยะยาทรงสุร เลขไค้รับแต่งตั้งออกไป
ไปประจำอยู่ที่สถานทูตที่กรุงเบอร์ลิน เมื่อ พ.ศ. 2453²

พระราชกรณียกิจในด้านการป้องกันภัยจากชาวต่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงระมัดระวังภัยจากคนเหล่านั้น ไม่วา
จะเป็นในรูปการบ่อนทำลายทางการ เมือง เศรษฐกิจ หรือสังคมไทย เมื่อเสด็จขึ้น
ครองราชย์ได้ไม่นานก็โปรดเกล้าฯ ให้ตรา "พระราชบัญญัติแปลงชาติ ร.ศ. 130"³
ขึ้น โดยมีข้อกำหนดคุณสมบัติผู้มีสิทธิขอแปลงชาติได้ไว้ในมาตรา 6 ว่า ผู้ร้องขอ

¹ พร เพ็ญ ชัยตระกูล, "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 58)", หน้า 32.

² อัญชลารักษ์ โทมัส เสวิน, "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับราชอาณาจักรสยาม (พ.ศ. 2453 - 2468)", หน้า 44.

³ เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่นๆ (รวบรวม), ประชุมกฎหมายประจำศก
เล่ม 24 (พระนคร : โรงพิมพ์เคลิเมนต์, 2477), หน้า 107 - 111.

แปลงชาติต้องอยู่ในกรุงสยามมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี เป็นบุตรคนต่างประเทศที่ได้แปลง
 ชาติมาเป็นคนจีนบังคับไทยแล้ว มีความประพฤติดี มีอายุเต็มบริบูรณ์ตามกฎหมายไทย
 และกฎหมายแห่งชาติของตน และมาตรา 9 ต้องเป็นผู้ที่ได้ถอนพระพิพัฒน์สัตยาแล้ว
 จึงจะประกาศได้ว่าเป็นคนในบังคับสยามในปีต่อมา โปรดเกล้าฯ ให้ตรา "พระราช
 บัญญัติว่าด้วยการเบรเทศ ร.ศ. 131"¹ ในมาตรา 1 มีข้อกำหนดว่า จะทำการเบร
 เทศในกรณีนี้เห็นว่าจำเป็น เพื่อความสงบสุขและความเจริญของสาธารณชนผู้ที่จะถูกเบร
 เทศต้องเป็นคนที่มิใช่อยู่ในบังคับกฎหมายไทยแต่กำเนิด

ในปี พ.ศ. 2460 โปรดเกล้าฯ ให้ตรา "พระราชบัญญัติลักษณะคนต่างประเทศ
 เขาเมือง" กำหนดบุคคลที่ไม่พึงปรารถนาจะให้เข้ามาในพระราชอาณาจักรสยามไว้ดัง
 นี้คือ

- (1) ผู้ป่วยเจ็บทุพพลภาพไม่สามารถจะประกอบกรหาเลี้ยงชีพด้วยกำลังตนเอง หรือผู้
 ป่วยเจ็บด้วยโรคอันสามารถอาจติดต่อกันได้หรือโรคอันพึง
 รังเกียจแก่สาธารณชนและคนวิกลจริตต่าง ๆ ได้
- (2) ผู้ที่พิการหรือเสียอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง รุ่งเจ้าพนักงานเห็นว่าไม่สามารถ
 จะประกอบกรหาเลี้ยงชีพด้วยกำลังตนเองได้
- (3) ผู้ที่ไม่สามารถจะแสดงให้ เห็นว่ามีทรัพย์สินสมบัติพอที่จะหาเลี้ยงชีพของตนเอง
 กิด หรือคนที่พึ่งอาศัยคนอื่นอยู่กิด
- (4) คนซึ่งรัฐบาลประเทศใดประเทศหนึ่งได้เบรเทศด้วยลักษณะความผิดต่าง ๆ

¹ เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ (รวบรวม), ประชุมกฎหมายประจำศก
 เล่ม 25, หน้า 119 - 121.

(5) คนที่ไต่สืบทราบ เหตุผลพิเศษว่า เป็นคนฮั้วชกหรือเคยมีชื่อเสียงในทางก่อการร้าย ซึ่งเจ้าพนักงาน เห็นว่าจะ เป็น เหตุมาซึ่งความปราศจาก เป็น ปรัชญาแก่งการณชช และ ประเทศบ้าน เมือง¹

ในชั้นการ ป้องกันภัยหรือการ แก้นุเคราะห์ ที่เกิดจากชาวจีน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงดำเนิการ แบ่งออกได้เป็น 2 ประการใหญ่ ๆ คือ การผสมกลมกลืนชาวจีน ให้เป็นคนไทย และการส่งเสริมการค้าขาย ให้แก่คนไทย

การดำเนิการพระบรมราโชบายผสมกลมกลืน ชาวจีน แบ่งได้เป็น 2 ทาง² คือ การตราพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่มีผลต่อการผสมกลมกลืนชาวจีน ประการหนึ่ง และการพระราชทานยศ บรรดาศักดิ์ และ เจว่องราชอิสริยาภรณ์แก่ชาวจีน อีกประการหนึ่ง

พระราชบัญญัติสำคัญที่แสดงผลการ ผสมกลมกลืนชาวจีน ได้แก่ พระราชบัญญัติสัญชาติ พระพุทธศักราช 2456³ ในข้อ 3 มาตราที่ 3 ได้ระบุว่า บุคคลผู้ใดกำเนิดในพระราชอาณาจักรสยามให้ถือสัญชาติไทย นับว่ามีผลครอบคลุมไปถึงลูกหลานจีนซึ่งเกิดใน เมืองไทยด้วย ในมาตราที่ 5 มีข้อกำหนดป้องกันในกรณีที่พลเมืองของชาติจะ เปลี่ยนหรือโอนสัญชาติไปถือสัญชาติอื่นว่า "...นอกจากขอมัญญัติในมาตรา

¹ หจข., ร.6.สบ. 1/28 พระราชบัญญัติลักษณะคนต่าง ประเทศ เข้า เมือง พุทธศักราช 2460.

² สุวิมล ชาญมานนท์, "การก่อกำเนิดอิทธิพลของชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 6", หน้า 74.

³ เสถียร ลายลักษณ์ และคณะอื่น ๆ (รวบรวม), ประมุขกฎหมายประจำศก เล่ม 25, หน้า 256 - 259.

ที่ 1 และมาตราที่ 10¹ คนไทยจะสละสัญชาติไทยโดยวิธีแปลงชาติได้ โดยวิธีอื่นใด ๆ มิได้ เว้นไว้แต่ผู้นั้นจะได้รับอนุญาตจากรัฐบาลแล้ว..."

พระราชบัญญัติขนานนามสกุลพระพุทธศักราช 2455² นอกจากจะกำหนดให้ชาวไทยใช้นามสกุล และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสกุลแก่คนไทยจำนวนมากแล้ว ยังทำให้ชาวจีนสนใจเปลี่ยนจากการใช้ชื่อเป็นนามสกุลแบบไทยกันด้วย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ก็ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสกุลแก่ชาวจีนทั้งขุนนาง ข้าราชการ และราษฎรสามัญเป็นจำนวนมาก³ พระองค์ได้ทรงพยายามเปลี่ยนแปลงภาษาของต่างชาติให้เป็นศัพท์สำเนียงไทย เช่น บรรพบุรุษ เป็นจีนแซ่ เล่าบุตรหลานจะได้รับพระราชทานนามสกุลเป็นไทยว่า "เลาะห์" ถ้าแซ่เป็น ก็เป็น "อัคระ" แซ่กัน เป็น "คัตตะ" กิมเป็น "กจบ" หรือ "สุวรรณ" เป็นต้น⁴

¹ มาตราที่ 4 "หญิงไทยผู้ใดแต่งงานสมรสกับคนต่างประเทศยอมสละสัญชาติไทย แม้ว่ามีกฎหมายแห่งสัญชาติบังคับบัญญัติให้หญิงนั้นถือเอาสัญชาติของผัวได้"

มาตราที่ 10 "คนไทยได้รับอนุญาตจากรัฐบาลแล้ว เขาถือเอาสัญชาติต่างประเทศใด ถ้ากฎหมายสัญชาติต่างประเทศนั้นมีข้อความขอยกขอลดถึงบุตร ภรรยาของผู้บังคับขวย บุตร ภรรยาผู้นั้นยอมสละสัญชาติไทยตามกัน"

² เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ (รวบรวม) "พระราชบัญญัติขนานนามสกุล พระพุทธศักราช 2455" ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 25, หน้า 259 - 252.

³ สุวิมล ชาญมานนท์ "การกำจัดอิทธิพลของชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 6, หน้า 76.

⁴ จมื่อ อมร คุรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "กำเนิดนามสกุล" พระราชกรณียกิจ ใ้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระบคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511), หน้า 31.

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์พระพุทธศักราช 2461¹ มีจุดมุ่งหมายที่จะจัดการควบคุม และปกครองโรงเรียนราษฎร์ทั่วพระราชอาณาจักร ซึ่งมีผลควบคุมโรงเรียนจีนด้วย ดังปรากฏในมาตราที่ 3 ว่า บุคคลจะพึงตั้งโรงเรียนใดจะตอ้งไม่เป็นผู้ที่เคียดแค้นโทษอาญา เพราะความผิดกบฏ ประทุษร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลแผ่นดิน หรือผิดฐานเป็นโจร ร่องสุ่มขุมเขา เป็นอั้งยี่ ฯลฯ ในมาตรา 4 กำหนดว่า ครูใหญ่ต้องมีความรู้ภาษาไทย พูดได้พอประมาณ มาตรา 14 กำหนดให้โรงเรียนราษฎร์ทั่วพระราชอาณาจักรต้องจัดสอนนักเรียนให้อ่าน เขียน และเข้าใจภาษาไทยได้คล่องแคล่วพอสมควร ให้เรียนรัฐ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ทหารที่พลเมืองดี ตลอดจนปลูกฝังความจงรักภักดีต่อชาติไทยด้วย และมาตรา 17 กำหนดว่า ครูที่สอนในโรงเรียนจะต้องมีความรู้ภาษาไทยเพียงพอที่จะใช้ใบการสอนและอบรมนักเรียนได้ และพระราชบัญญัติฉบับนี้ ยังมีข้อบังคับให้โรงเรียนจัดสอนตามหลักสูตรของกระทรวงธรรมการ ซึ่งเท่ากับเป็นผลทางอ้อมที่จะบังคับให้โรงเรียนจีนที่มีอยู่ในเขต ประเทศน์ พระราชบัญญัติประถมศึกษาหันมาสอบภาษาไทยและวิชาต่าง ๆ ที่เป็นภาษาไทย ในโรงเรียนเป็นเวลา 5 ปี ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 5 โอกาสที่จะสอนภาษาจีนก็น้อย ถัดโรงเรียนจีนที่รับเด็กไทย เกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติไม่ปฏิบัติตามกระทรวงธรรมการ เด็กที่จบจากโรงเรียนเหล่านี้ก็จะถูกพิจารณาว่าไม่ได้เรียนตามกฎหมาย ไม่ได้รับประกาศ นียบัตร ประถมศึกษา และไม่มีโอกาสที่จะเรียนต่อไปชั้นสูงต่อไป²

¹ เสถียร สารลักษณะ และคนอื่น ๆ (รวบรวม), ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 31, หน้า 105 - 120.

² ดูรายละเอียดได้จาก ณรงค์ พวงพิศ, "นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของคบจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา, 2514), หน้า 71 - 72 และ หน้า 102 - 103.

จากข้อกำหนดต่าง ๆ ในพระราชบัญญัติดังกล่าวข้างต้นนี้ เท่ากับรัฐบาลได้กำหนด
 การเรียน การสอนในโรงเรียนจีน เพื่อทำให้ลูกหลานจีนเกิดความเข้าใจวัฒนธรรม
 ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนแนวความคิดของไทย และให้ยอมรับวิถีชีวิตแบบ
 ไทยได้โดยสิ้นเชิงในอนาคต การกลายเป็นคนไทยก็ง่ายขึ้นด้วย¹ และยังมีคุ้มครองครูที่
 ไม่ให้เบียดเบียนมากเกินไปคือ พยายามกีดกันครูจีนแท้ ๆ ที่พูดภาษาไทยไม่ได้มิให้สอนใน
 โรงเรียนจีน²

พระราชบัญญัติประถมศึกษาพระพุทธศักราช 2464³ มีข้อบังคับให้เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปี
 บริบูรณ์ ต้องเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา จนอายุ 14 ปีบริบูรณ์ โดยไม่ต้อง
 เสียเงินค่าเล่าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลและประชาบาล⁴ แต่สำหรับบางท้องถิ่นที่เกณฑ์อายุ
 7 ปีอาจเขยิบขึ้นไปเป็น 8 ปี 9 ปี หรือ 10 ปี เท่ากับว่าเด็กจีนในประเทศไทยจะต้อง
 เข้าโรงเรียนเมื่อถึงเกณฑ์อายุเช่นกัน

¹ สุวิมล ชาญभावนท์, "การกำจัดอิทธิพลของชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 5",
 หน้า 77.

² ณรงค์ พวงพิศ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.

³ เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ (รวบรวม), ประมวลกฎหมายประจักษ์ก
 เล่ม 34, หน้า 207 - 227.

⁴ ยกเว้นโรงเรียนรัฐบาลบางโรงเรียน ที่จัดเป็นพิเศษให้เรียกค่าสอน
 จากเด็กได้

ส่วนการส่งเสริมให้คนไทยทำการค้าขาย ก็เพื่อทำลายการครอบงำทางเศรษฐกิจของชาวจีน ในปี พ.ศ. 2463 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้ตั้งกรมเผยแผ่การพาณิชย์และกระทรวงพาณิชย์ขึ้น โดยนำหลักการของ Board of Trade ของอังกฤษ ที่มีฐานะเทียบเท่ากระทรวงพาณิชย์มาดัดแปลงแก้ไข มีความมุ่งหมายที่จะให้คำปรึกษาและความช่วยเหลือแก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่อุทิศตน แสวงส่งเสริมการพาณิชย์ของประเทศสยามเผยแผ่การพาณิชย์ ได้ออกหนังสือจดหมายเหตุของสภา ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ปัญหาทางเศรษฐกิจ การดำเนินงานของสภาเผยแผ่พาณิชย์ และเสนอของทางใบบการลงทุนกิจการใหม่ ๆ¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงพยายามที่จะจัดกรแสดงกลสิกรรมและพาณิชย์กรรม ได้แก่ในปีแรกของการครองราชสมบัติ พระองค์ได้โปรดฯ ให้จัดงานแสดงกลสิกรรมและพาณิชย์กรรมขึ้นที่สะพานวัน โดยจะให้เป็นที่ใหญ่กว่าที่เคยจัดมาแล้วในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็ไม่ได้ผล เพราะจำนวนสิ่งของและพืชผลต่าง ๆ ที่ส่งเข้ามาแสดงนั้นมีน้อยมาก และทุนที่จัดงานของรัฐบาลก็น้อย²

ในปี พ.ศ. 2463 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระราชดำริที่จะจัดงานแสดงกลสิกรรมและพาณิชย์กรรมขึ้นอีก ครั้นทรงวางโครงการไว้ว่าจะจัดให้เป็นงานที่ยิ่งใหญ่ ชื่องาน "สยามรัฐพิพิธภัณฑ์" เพื่อเป็นงานเฉลิมฉลองการครบรอบ 15 ปีแห่งการเสวยราชย์ของพระองค์ไปด้วย โดยทรงนำแบบอย่างการจัดงาน

¹ พวงร้อย กลอมเอียง, "พระบรมราโชบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีน....", หน้า 52 - 53.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 55.

ประเภทที่มาจากฝรั่งเศสและอังกฤษ¹ ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง เพราะนอกจากมีผลทางคัน เศรษฐกิจแล้ว ยังทำให้คนเกิดความรู้สึกภูมิใจในชาติของตน ภูมิใจในความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และภูมิใจในเพื่อร่วมชาติ² ในงาน "สยามรัฐพิพิธภัณฑ" นี้ จะมีการแสดงศิลปทัศนกรรม ผลิตภัณฑ์กรรม อุตสาหกรรม จะมีชบวนพาเหรด มีการแสดงมหรสพต่าง ๆ มีพิธีรศกรความกวดหมาของกองทัพบก กองทัพเรือ และเสื่อป่า นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ยังได้ทรงวางแผนจะให้มีการจัดแข่งขันกีฬาฟุตบอลระหว่างชาติขึ้น โดยจะเชิญทีมฟุตบอลจากพม่า บังลัง สิงคโปร์ ฮองกง ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย มารวมแข่งขันด้วย แต่แล้วงานนี้ก็ไม่ได้ถูกจัดขึ้นอีกเช่นกัน เนื่องจากสิ้นรัชกาล และรัฐบาลสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ให้ยกเลิกโครงการนี้ เพราะตองใจ ซงบประมาณมากเกินไป ในภาวะที่ประเทศกำลังประสบปัญหา เศรษฐกิจอย่างหนัก

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้ทรงเพิ่มความระมัดระวังเป็นพิเศษในเรื่องการจ้างชาวต่างประเทศมารับราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตำแหน่งสูง ๆ เพื่อป้องกันมิให้ชาวต่างประเทศถือโอกาสเข้าแทรกแซงกิจการภายในของประเทศไทย เช่น ไม่จ้างชาติมหาอำนาจ เขารับราชการทหาร คงจ้างเพียงชาติยุโรปเล็กๆ และในรัชสมัยของพระองค์ได้มีการตั้งตำแหน่งที่ปรึกษาาราชการฝ่ายต่างประเทศขึ้นเป็น

¹ ดูรายละเอียดได้จาก จมื่นอมร คุรุณารักษ์ (แจ่ม สุเทรเวช), "กำเนิดสวนดุสิต", ในพระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2512), 6 : 185 - 203.

² Walter F.Vella, *Chaiyo !*, p. 258 - 259.

ครั้งแรก แทนตำแหน่งที่ปริณายราชกรท้าวไต้ยงเล็กไปในปี พ.ศ. 2459¹ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายของประเทศและพระองค์ไต้ทรงดำเนินพระบรมราโชบายต่อจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการจ้างชาวอเมริกันแทนที่จะเป็นอังกฤษหรือฝรั่งเศส เพื่อหลีกเลี่ยงการแทรกแซงของทั้งสองประเทศ เพราะรัฐบาลไทยในสมัยนั้นมั่นใจว่าสหรัฐอเมริกาไม่มีนโยบายล่าเมืองขึ้น และคนอเมริกันส่วนใหญ่ที่คนไทยคบค้าสมาคมด้วยก็เป็นคนสุภาพ ไม่คอยก้าวร้าวดูถูกคนเอเชียเหมือนคนฝรั่งเศสหรืออังกฤษ นอกจากนี้ ไทยเรายังมองเห็นผลประโยชน์ที่ได้รับจากคนอเมริกันในด้านการศึกษาและการแพทย์²

กล่าวโดยสรุป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินพระบรมราโชบายด้านการป้องกันประเทศอย่างแข็งขันตลอดรัชสมัยของพระองค์ โดยมีแรงผลักดันจากบทเรียนในอดีตที่เป็นการคุกคามจากภายนอกประเทศและการก่อความไม่สงบภายในประเทศ ประกอบกับมีแรงขับคาลิใจจากกรณีที่ทรงมีเจตน์จำนงที่จะปลูกฝังความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้นในจิตใจคนไทยทั้งปวง พระองค์ไต้ทรงดำเนินภารกิจในภาครัฐบาล ได้แก่การตั้งหน่วยงานหรือออกกฎหมายต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องด้วยกิจการด้านการป้องกันประเทศ ในฐานะที่ทรงดำรงตำแหน่งองค์พระประมุขของชาติ เช่นตั้งกรมกองทางการทหาร และในภาคเอกชน ได้แก่การกระทำพระองค์เยี่ยงสามัญชนชาวไทยคนหนึ่งที่มีความรักชาติปรารถนาจะจงใจเพื่อนร่วมชาติให้ตระหนักถึงความสำคัญ

¹ ดูรายละเอียดได้จาก อัญชลารักษ์ โกมลเสวิน, "ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 - 2458)", หน้า 134 - 163.

² แฉสุช บุนนาค, "ที่ปรึกษาชาวอเมริกันในประเทศไทย" พินอติ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์, 2522), หน้า 84 - 85.

ของความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ เหนือทรงพระ-ราชันพิชิตวรรณกรรม เพื่อโฆษณาชวน
เชื่อ ซึ่งการป้องกันกันนั้นพระองค์ได้ทรงดำเนิการป้องกันทั้งภัยจากภายนอกและภายใน
ในประเทศ และทั้งโดยทางตรง เช่น การสร้างแสนยานุภาพทางกำลังและอาวุธ และ
ทางอ้อม เช่น การบำรุงน้ำใจผู้เฒ่าที่ป้องกันประเทศทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน

4. การพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคม เป็นพระบรมราโชบายที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งในการบริหาร
ราชการแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะความเจริญของ
สังคมเป็นรากฐานสำคัญที่เอื้ออำนวยให้พระบรมราโชบายการสร้างชาติ ไม่ว่าจะ เป็น
ด้านการป้องกันประเทศ การปลุกใจให้เกิดความคึกซาคตินิยม หรือการบำประเทศเข้า
สู่สังคมนานาชาติ บรรลุผลสำเร็จสมดังพระราชประสงค์ดังที่ทรงมีพระราชปรารภว่า

...ส่วนข้าพเจ้าเองใคร่สีกอยแล้ววากรุณีย์เบื้องตนเองข้าพเจ้าก็ถือ การพ
บำรุงประชานไทยเป็นเป็นสุขให้ชาวพนาทันนิยมของโลก และเพื่อเหตุนี้จึง
พยายามประคองฐานะมิตธรรมของชาติ กล่าวคือ ตั้งหลักอันดีในทางสมาคมและ
ครอบครัว เป็นต้น...¹

ฉะนั้น ตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงดำเนิการ
การอย่างจริงจังที่จะพัฒนาสังคมไทย โดยทรงพยายามปรับปรุงระเบียบประเพณีของ
สังคมให้ไ้มาตรฐานสากลให้เป็นที่นับถือของนานาชาติว่า ไทยเป็นอารยประเทศประ
เทศหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งทำนุบำรุงรักษาวัฒนธรรมอัน เป็น เอกลักษณ์ประจำชาติไว้
ด้วย พระบรมราโชบายและพระราชกรณียกิจที่ไ้ทรงดำเนิการ เพื่อจัดสังคมไทยให้

¹ ส.วัชรเศรษฐ, (รวบรวม) วาทพระมงกุฎ, หน้า 328.

เป็นไปตามแบบแผนที่ทรงมีพระราชประสงค์พอจะแยกได้เป็น 2 ประการใหญ่ ๆ คือ การพัฒนาสมรรถภาพของพลเมืองและการส่งเสริมปรับปรุงสร้างสรรคชนบทรรมเยี่ยม ประเพณีของสังคม

ก. การพัฒนาสมรรถภาพของพลเมือง

คนเป็นทรัพยากรที่มีค่าประดุจรากแก้วของสังคมชาติ การพัฒนาประเทศในทางต่าง ๆ จะสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับคุณภาพของคาในชาติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็คงจะทรงมีแนวพระราชดำริดังนี้เช่นกัน พระองค์จึงทรงมุ่งพัฒนาคนในกลุ่มสังคมต่าง ๆ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภพ โดยเน้นค่านิยมหรือสติปัญญา จิตใจ ความประพฤติ และร่างกายหรือพลานามัย และที่น่าวพิจารณาเป็นพิเศษอีกประการหนึ่งคือ ทรงพยายามพัฒนาสถณภพของสตรีไทย

1. การพัฒนาสตรีปัญญา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพัฒนาสติปัญญาของชาวไทย ด้วยวิธีส่งเสริมการศึกษา และทรงถือเป็จุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของพระบรมราโชบายสร้างชาติ ดังพระราชปรารภว่า

"...ประเทศทั้งหลายยอมเจริญได้ด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษา ประเทศนั้นต้องเป็นป่าเถื่อน ประเทศต่าง ๆ ย่อมมีศิลปวิชาการต่าง ๆ กัน เราก็มีคือปวิชาการของเรา เราจำจะต้องช่วยกันทะนุบำรุงให้เจริญขึ้น..."¹

¹ สำนักราชเลขาธิการ, แผ่นที่ 314 พระราชดำรัสตอบคำกราบบังคมทูลพระกรุณาถวายเสื่ออาจารย์ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2456.

พระองค์ทรงมุ่งเสริมการศึกษาทั้งใบและนอกสถาบันการศึกษา ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ โดยไม่จำกัดเพศและชนชั้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า การจัดการศึกษาไม่ควรตกเป็นหน้าที่ของกระทรวงธรรมการแค่ง่ายเดียว พลเมืองทุกคนจะต้องมีส่วนอุดหนุนการศึกษา เพื่อพัฒนาสติปัญญาแก่เยาวชนผู้ที่จะต้องบำรุงประเทศชาติสืบไป ฉะนั้น "ผู้ใดอุดหนุนการศึกษา ผู้นั้นได้ชื่อว่าอุดหนุนชาติบ้านเมืองด้วย" ¹ จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการเก็บเงินศึกษาพลี โดยกำหนดให้ชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีอายุ 18 – 50 ปี เสียเงินบำรุงการศึกษาปีละไม่ต่ำกว่า 1 บาท และไม่เกิน 3 บาท ผู้ที่ได้รับยกเว้นได้แก่ พระภิกษุ ตำรวจ ทหาร บาทหลวง และผู้ที่ทำมาหาเลี้ยงชีพไม่ได้ และยังทรงชักชวนให้ประชาชนสนับสนุนการศึกษาด้วยการสร้างโรงเรียน เพราะ "เป็นการกุศลในทางธรรมและเป็นประโยชน์ในทางโลกทั้ง 2 อย่าง" ² พระองค์ได้ทรงมีพระราชบันทึกถึงพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ให้ชี้แจงให้เป็นที่เข้าใจกันต่อไปว่า

....ถ้าผู้ใดมีใจศรัทธาและมีความประสงค์จะทำบุญให้ได้ลาภสงฆ์อันงามจริง ทั้งยังเป็นที่ยอพระราชหฤทัยแห่งพระเจ้าแผ่นดินด้วยแล้ว ก็

¹ หจข., ร.6 บ 1.3/3 ร่างพระราชดำริส เองอิงใบวันเฉลิมพระชนมพรรษา ลงวันที่ 1 มกราคม 2457.

² พระราชดำรัสตอบเื่องอิงใบงานพระราชพิธีจักรมงคล ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2459, อ้างถึงในนิพนธ์แจ่มจรัส (รวบรวม), ราชวดี (พระนคร : สำนักพิมพ์แผนฟ้าพิทยา, 2509), หน้า 750.

ขอให้สร้างโรงเรียนขึ้นเถิด การที่จะสร้างวัดขึ้นใหม่ไม่ต้องด้วยพระราช
 นิยม...¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็ทรงสนพระทัยในการดำเนินกิจการ
 โรงเรียนมาตั้งแต่ยังไม่ได้เสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว เช่นที่โปรดเกล้าฯให้ตั้งโรงเรียน
 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯขึ้น เพื่อให้การศึกษาแก่ชาวราชสำนัก²

เมื่อทรงชวนให้ประชาชนสร้างโรงเรียนขึ้นแทนวัด พระองค์ก็ทรงพระทำเป็น
 ตัวอย่าง โดยทรงเปลี่ยนแปลงชัศตวรรษราชประเพณีในการสร้างวัดประจำรัชกาล มา เป็น
 สร้างโรงเรียนแทน ได้โปรดให้สร้างโรงเรียนขึ้นหลายแห่งพร้อมทั้งพระราชทานทรัพย์
 ส่วนพระองค์เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับกิจการของโรงเรียนเหล่านั้นโดยตลอด ในปีแรกที่เสด็จ
 ขึ้นครองราชย์ พระองค์โปรดเกล้าฯให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงกรุงเทพฯ ตามแบบ
 พับลิกสกูล (Public school) ในประเทศอังกฤษ เพื่อเป็นโรงเรียนตัวอย่าง
 คือนอกจากจะให้การศึกษาแก่นักวิชาการแล้ว ยังเน้นการฝึกอบรมด้านการเข้าสังคมและ
 การปกครองตนเองให้รู้จักประพฤติปฏิบัติตนถูกกาลเทศะ ต่อมาโปรดเกล้าฯให้สร้างโรง
 เรียนในลักษณะนี้อีก เช่น โรงเรียนราชวิทยาลัย ซึ่งโอนเป็นของกรมมหาดเล็กใน พ.ศ.
 2459 และโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2460 ฯลฯ

¹ หอวิชาฐานุสรณ์, ร่างพระราชบัญญัติถึงพระยาวิสุทธีสุริยศักดิ์ ลงวันที่
 7 กรกฎาคม ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454).

² ดูรายละเอียดในบทที่ 1.

พระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะให้ประชาชนมีส่วนบำรุงส่งเสริมการศึกษาของชาติยังคงครอบคลุมไปถึงการที่ไ้ทรงสนับสนุนและรักงุใจคนไทยทุกคนให้ส่งเสริมการศึกษาสำหรับตนเองด้วย โดยไม่จำเป็นจะต้องเข้าไปเล่าเรียนในโรงเรียนหรือสถานการศึกษา เพราะทรงมีแนวพระราชดำริว่า

...มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ แม้จะมีวิชาความรู้เฉลียวฉลาดปานใดก็ไม่สามารถจะรุกรานทุกสิ่งทุกอย่าง เรามีชีวิตอยู่ยาวนาน เราก็ไม่มีโอกาสเล่าเรียนวิชาความรู้มากขึ้น ประชาชนผู้มีสติปัญญามากย่อมได้มีความเบ็ดหนุ่ยเกี่ยวกับจรรยาหรือคุณการเล่าเรียน แม้แต่เด็กขี้เกียจก็อยู่ในชีวิตชีวิตของ เขา คนโง่เขลาเบาปัญญาเท่านั้น จึงจะสำคัญว่าตนมีวิชาความรู้ซึ่งสูงสุกพอจะหยุดการเล่าเรียนวิชาต่อไปได้แล้ว...¹

การศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำ ได้แก่การอ่านหนังสือและบทความต่าง ๆ ในหนังสือพิมพ์ ด้วยการใช้วิจารณ์งานไตร่ตรอง² และการฝึกหัดแต่งหนังสือและคำประพันธ์ ซึ่งพระองค์ได้ทรงตั้งวรรณคดีสโมสรขึ้นใน พ.ศ. 2457 เพื่อส่งเสริมการแต่งหนังสือไทยให้ไ้มาตรฐานพร้อมทั้งทรงจัดตั้งหอสมุด ถึงกับทรงรับเป็นนายกสภากรรมการ เมื่อครั้งยังทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช³ พระองค์ได้ทรงพยายามทำให้หอสมุดเป็นศูนย์บริการความรู้แก่สาธารณชน เรม โปรดฯ ให้ชำระหนังสือเพื่อให้ไ้ข้อความตรงกับต้นฉบับ และเพื่อกำ

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปณิธานะคดีของอัครพาทุ

ร.ศ. 130, หน้า 7.

² เรื่องเดียวกัน.

³ ุรยละเอียดเชียงใหม่ที่ 1.

อธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจโดยอ่านหนังสือที่ถูกต้องและดี โปรดทำให้จัดพิมพ์หนังสือเพื่อจำหน่าย และแจกในงานศพ และเพื่อเป็นสมบัติของหอสมุด และทรงสนับสนุนการบริจาคหนังสือให้ หอสมุดสำหรับพระนคร เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้แก่เพื่อนร่วมชาติ ฯลฯ

ในส่วนพระองค์เองก็ทรงพยายามถ่ายทอดความรู้ให้ประชาชน เพราะทรงเห็นว่า "...คนเราควรรู้ ความรู้ของตัวที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แกผู้อื่น เช่น การเขียนหนังสือออกมา เผยแพร่ความรู้ให้คนอื่นทั้งหลายได้ศึกษาบ้าง..."¹ ฉะนั้น จึงทรงพระราช บิณฑูรวรรณกรรมไว้มากทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรอง ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษา ฝรั่งเศส และบาลีสันสกฤต ประกอบด้วยเนื้อเรื่องที่เน้นประโยชน์ในค่านิยมมั่นคง และความรู้นานาประการ ทั้งในค่านิยม เมือง การปกครอง ศาสนา โบราณคดี กฎหมาย ภาษา การสงคราม บิณฑูร สุขวิทยา ฯลฯ พระราชนิพนธ์เหล่านี้ยังมีประโยชน์ในตัวเอง ในรูปแบบการประพันธ์ ไม่ว่าจะร้อยแก้วหรือร้อยกรอง หรือบทโคลง บทละคร รวมทั้ง เรื่องแปล เช่น ในบทละครพูดคำฉันท์เรื่อง มัทนะพาธา พระองค์ทรงใช้ฉันทลักษณ์ถึง 24 ชนิด ซึ่งเลือกใช้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาแต่ละตอน ฯลฯ ส่วนการให้ความรู้ด้วยการประพันธ์ บทกวีโดยทรงเน้น พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง "พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์" พระราชนิพนธ์กรมสิทธิ (ลิขสิทธิ) แก่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ทรงอธิบายถึงผลดีของ จินตกรรมนิพนธ์ว่าเป็นประโยชน์ทั้งแก่ผู้แต่งและผู้ฟังเท่าใดบ้าง ทรงแนะนำให้ผู้ตั้งใจจะเป็น จินตกรรมถึงข้อควรปฏิบัติและควรจรงควน และทรงอธิบายถึงลักษณะโคลงต่าง ๆ พร้อม

¹ พระราชากระแสน้ำสั่งกับพระยาแพทยพงศาวิสุทธาธิบดี (สุน สุทร เวช)
ม.ป.ท. , อ้างถึงในหมื่นอมรรตฤณารักษ์ (แจ่ม สุทร เวช), "การศึกษาของชาติ"
ตอน 1 ใน พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 63.

กับทรงยกตัวอย่างให้เห็นชัด¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังได้ทรงริเริ่มให้การศึกษาออกโรงเรียนแก่ประชาชน นอกเหนือจากการถ่ายทอดทางวรรณกรรมโดยตรง โดยทรงใช้การแสดงเพื่อความบันเทิง เช่น โขน ละคร เขาช่วยโดยทางอ้อมควย เช่น โปรดฯ ให้จัดการแสดงตำนานเสือป่า ทรงนำเอาเรื่องราวในตำนานและประวัติศาสตร์ของชาติไทยตอนสำคัญ ๆ ที่แสดงถึงการกระทำความดีและวีรกรรมของคนไทย โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ แต่เป็นใครก็ได้ที่ทำความดีประวัติไว้ในชาติ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์² เช่น เรื่องขอมคำคืน พระเจ้าอุทองสร้างกรุงเก่า สมเด็จพระนเรศวรเป็นค่ายพม่า พระเจ้ากรุงธนบุรีตีเมืองฝาง ท้าวสุรนารี วีรกรรมเจ้าพระยาบดินทรเดชา³ ฯลฯ มีการจัดการตามพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีจินตนาการว่าบ้านเมืองในสมัยต่าง ๆ ตามท้องเรื่องมีสภาพเช่นนั้น โปรดเกล้าฯ ให้จัดแสดงครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2454 การแสดงตำนานเสือป่านี้ นอกเหนือจากเพื่อเป็นการปลุกใจให้เกิดความรักห่วงใยหวงแหนประเทศชาติแล้ว ยังเป็นการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับตำนานและประวัติศาสตร์ชาติไทยแทนการอ่านจากหนังสือตำราเรียน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงมุ่งแต่เพียงความรู้เพื่อให้ผู้อ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้วิชาชีพ เช่น การกสิกรรม ทัศนกรรม และพานิชยกรรมควย เพราะประเทศชาติจำเป็นต้องมีการแบ่งงานกันทำใน

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ (พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514), หน้า 1 - 6.

² ศุภรทัศน์, "ตำนานเสือป่า" ใน วชิราวุธานุสรณ์ (พระนคร : โรงพิมพ์รวมมิตรไทย, 2496), หน้า 4 - 7.

³ ทรายละเอียดได้จาก ตำนานเสือป่าของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.ศ. 130 - 131. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหประชาพานิชย์, 2522).

สาขาต่าง ๆ ไม่ยอมเข้ารับราชการเพียงอย่างเดียว¹ พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนพาณิชยการขึ้นใน พ.ศ. 2455 ในปีต่อมาโปรดฯ ให้ตั้งโรงเรียนเพาะช่างตามกฤษฎีกาจัดตั้งการฝึกหัดการกุศลกรรมชั้นประถมใน พ.ศ. 2460 และเพื่อจงใจเยาวชนของชาติให้สนใจด้านวิชาชีพแทนความนิยมในอาชีพรับราชการ ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดงานแสดงศิลปหัตถกรรมของนักเรียนขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. 2455

นอกจากนั้น พระองค์ทรงชักชวนให้ข้าราชการที่เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ต่าง ๆ เขียนตำราขึ้น โดยพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ค่าใช้จ่ายในการจัดพิมพ์ตำราในบางโอกาส เช่น เมื่อพระยาแพทยพงศาวิสุทธาธิบดี (สุน สุทรเวช) แพทย์หลวงประจำพระองค์จัดพิมพ์ "ตำราหมอประจำบ้าน" ขึ้น ก็พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ และยังทรงแนะนำให้พระยาแพทยพงศาฯ เขียนตำราสมุนไพรขึ้นมาอีกด้วย²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงมุ่งใจชาวไทยให้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการให้การศึกษาแก่สตรี ดังปรากฏในพระราชดำรัสคราวหนึ่งว่า "...สตรีเป็นพวกที่ถูกลืมตรีศิตามาแต่กำเนิด เป็นผู้ให้ความศึกษาและความอบรมฝ่ายบ้านถาศตรีไม่เคยการศึกษาเลยยอมเป็นกำลังช่วยในการศึกษาฝ่ายโรงเรียนไ้มาก..."³

¹ พระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่นักเรียน วันที่ 5 ธันวาคม 2454 อ้างถึง ในพินาน แจมจรัส (รวบรวม), ราชสวัสดิ์, หน้า 756.

² จมื่นอมรรตฤกษ์ (แจม สุทรเวช), "การศึกษาของชาติ" ตอน 1 ใน พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 64.

³ หจร., ร.6 ม. 1.3/19 ร่างพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ลงวันที่ 1 มกราคม 2460.

ดังนั้น พระองค์จึงทรงส่งเสริมการศึกษาของสตรีไทย เช่น ทรงส่งเสริมการฝึกหัดครุสตรี โดยรับนักเรียนหญิงจากหัวเมืองเข้ามาฝึกหัดในกรุงแล้วส่งออกไปสอนตามหัวเมืองต่าง ๆ การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญของการพัฒนาสติปัญญาชนในชาติด้วยการพัฒนาการศึกษา เป็นผลให้ทั้งรัฐบาลและเอกชนทั้งในกรุงและหัวเมืองให้ความสนใจและดำเนินการสนองพระบรมราโชบายกันมาก

ในภาครัฐบาล ได้จัดการพัฒนาการศึกษาหลายประการนอกจากจะมีการจัดตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้นทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตลอดจนโรงเรียนฝึกหัดวิชาชีพทั้งของบุรุษและสตรีทั่วพระราชอาณาจักร และจัดทำ "โครงการศึกษา พุทธศักราช 2456" แบ่งระเบียบการจัดการศึกษาออกเป็น 2 ประเภทคือ สามัญศึกษาและวิสามัญศึกษา² แล้วการพัฒนาการศึกษาของรัฐบาลยังก้าวหน้าถึงขั้นจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้นเป็นแห่งแรกของเมืองไทยเมื่อ พ. ศ. 2459 โดยขยายกิจการศึกษาของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ซึ่งสถาปนามาจากโรงเรียนมหาดเล็กในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานที่ดินให้จำนวน 1,300 ไร่เศษ³ สำหรับเป็นสถานที่ก่อสร้างและพระราชทานนามว่า "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าทรงมีพระราชประสงค์จะให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นเมืองมหาวิทยาลัยแห่งเมืองออกพอร์ต การตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นนี้ทำให้พระ

¹ เรื่องเดียวกัน.

² คุรุบาลละเอียดยุทธวิธีในกระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507) หน้า 228 - 230.

³ จมื่น อมร คุรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "การศึกษาของชาติ" ตอน 2 ในพระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 68.

บรมราชาไชยของพระองค์ที่ทรงต้องการส่งเสริมการศึกษาทางวิชาชีพและให้การศึกษาโดยไม่จำกัดเพศและชนชั้นได้รับความสำเร็จ เพราะวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยมุ่งให้การศึกษาชั้นสูงแก่ราษฎรทั่วไปไม่เฉพาะแต่สำหรับข้าราชการเท่านั้น และเปิดรับทั้งบุรุษและสตรี

นอกจากนี้ยังมีการตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2454 บังคับให้ราษฎรส่งเด็กเข้าศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนตั้งแต่อายุ 7 ปีบริบูรณ์จนถึงอายุ 14 ปี บริบูรณ์โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ในโรงเรียนรัฐบาลและเทศบาล และตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พุทธศักราช 2461 เพื่อควบคุมปกครองและจัดระเบียบโรงเรียนทั่วพระราชอาณาจักร และเพื่อ "ฝึกสอนกุลบุตรให้เข้ารูปทรงระเบียบการศึกษาสำหรับชาติ"¹ จุดประสงค์ของพระราชบัญญัติ 2 ฉบับนี้ นอกจากเป็นประโยชน์ทางการศึกษาอันเป็นการพัฒนาสติปัญญาคนในชาติแล้ว ยังเพื่อประโยชน์ในการผสมกลมกลืนชาวต่างชาติให้เป็นคนไทยด้วย²

ส่วนการพัฒนาการศึกษาในระดับประถมศึกษาปรากฏว่า รัฐบาลได้จัดตั้งโรงเรียนตัวอย่างของรัฐบาลทั้งโรงเรียนประจำณฑล ประจำจังหวัด และประจำอำเภอ ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2458.

ในภาคเอกชนปรากฏว่า ได้มีการสร้างโรงเรียนกันมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนระดับประถมศึกษา ทั้งในกรุงและหัวเมือง และยังมี การอุดหนุนการศึกษาด้วยการยกที่ดินให้แก่รัฐบาลเพื่อสร้างสถานศึกษา เป็นคนว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ—

¹ หจช., ร.5 บ.1.3/9 พระราชดำรัสเรื่องโรงเรียนเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 1 มกราคม 2451.

² ุบายละเอียดใจ เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ

กรมขุนมรุพงษ์พิพัฒน์ถวายที่เกาทางคานทิศตะวันออกของวัดสุทัศน์เทพวรารามให้เป็นโรงเรียนฝึกหัดครูสตรี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้พระราชทานนามว่า โรงเรียนเบญจมราชาลัย ในปี พ.ศ. 2456 เพื่อเป็นที่ฝึกหัดครูสตรีส่งออกไปสอนตามหัวเมือง¹

2. การพัฒนาความประพฤติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า การปรับปรุงการศึกษา เพื่อพัฒนาสติปัญญาของพลเมืองยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะทำให้ชาติไทยมีพลเมืองที่มีสมรรถภาพอย่างบริบูรณ์ เพราะทรงมีทัศนะว่า "...คนถึงจะมีวิชาเป็นบัณฑิตแก้วพิเศษปานใดก็ดี ถ้าไม่เป็นผู้ประพฤติดีสมาจารีอยู่แล้ว จะหวังให้ได้รับความไว้วางใจแห่งอาณาประชาราษฎร์ได้ไม่..."² ดังนั้น จึงทรงมีพระราชประสงค์ที่จะพัฒนาความประพฤติของชาวไทยควบคู่ไปควบ ซึ่งการพัฒนานั้นพระองค์ทรงใช้วิธีพัฒนาจิตใจเป็นพื้นฐานตามแนวพระราชดำริว่า "...สุจริตใจจะมีอำนาจหรือเกียรติใดนั้นมิใช่จะมีคนมากหรือคนน้อย ข้อสำคัญอยู่ที่ความประพฤติ ความปฏิบัติ นิสัยใจคอที่มีอยู่ในสันดานของคนที่จะจงรักภักดีต่อชาตินั้น..."³

¹ ทจร., ร. 6 น. 1.3/3 ขอตั้งเขปขอราชการในกระทรวงธรรมการซึ่งได้จัดเป็นข้อใหญ่ ๆ ในระยะตั้งแต่มกราคม 2455 - ธันวาคม 2456.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "ประโยชน์แห่งการอยู่ในธรรม", ใพบกิตถกคดีพระราชนิพนธ์... หน้า 63.

³ พระบรมราโชวาทเนื่องในการพระราชทานเลี้ยงนายทหารที่จะไปราชการสงคราม วันที่ 8 มกราคม 2460, อ้างถึงใน พิमान แจมจรัส (รวบรวม), ราชวดี, หน้า 700.

พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้คนไทยมีทัศนคติหรือค่านิยมในการดำเนินชีวิตส่วนตัว และความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อเพื่อนร่วมชาติ เป็นไปในแนวทางเดียวกับ กล่าวคือ ประการแรก ต้องสร้างความสำนึกขบในจิตใจ ให้มุ่งศรัทธาที่จะ ประกอบความดีทั้งทางโลก และทางธรรม เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติและต้องทำใจอย่าง ที่ทรงสั่งสอน เสื่อป่าและลูกเสื่อไว้ คือจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เห็นความสำคัญและ ความจำเป็นของสถาบันทั้งสามว่า เป็น เครื่องยึดเหนี่ยว หรือรวมจิตใจของคนทั้งชาติ มีจิตใจเข้มแข็ง กล้าหาญแบบภักทรบ ขอสัจย์ต่อหมู่คณะมุ่งมั่นที่จะร่วมมือ และต้องสามีกอยู่เสมอว่า คนมีหน้าที่จะต้องสั่งสอนอบรมอนุชนรุ่นหลัง ทั้งจะเป็นกำลังของชาติต่อไปภายหน้า

เมื่อสร้างความรู้สึกเกิดคิดดังกล่าวขึ้นในจิตใจได้แล้ว ก็ไปก็ถึงขั้นการประพฤติปฏิบัติ เพื่อความดี ความเจริญแก่ตนเอง และเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนคนอื่นจะเป็นผลสะท้อนถึงความเป็ระ เบียบเรียบร้อยและความเจริญรุ่งเรืองของสังคม จากกลุ่มย่อย ๆ ไปถึงสังคมใหญ่คือ ประเทศชาติ หลักการกว้าง ๆ ที่ทรงแนะนำให้คนไทยทุกคนยึดถือปฏิบัติก็คือ "ผู้มีหน้าที่อย่างไรควรตั้งใจกระทำหน้าที่อันนั้น ไปให้ดีที่สุดที่สามารถจะกระทำได้"¹ เชนปฏิบัติอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์ ไม่เกียจคร้าน ไม่ประพฤตินบนักเลงสุรา นักการพนัน ไม่สุรุษสุราย หรือประพฤตินบนพลเมืองดีของชาติด้วยประการอื่น ๆ เชน ใช้สินค้าที่ผลิตขึ้นในประเทศ เสียภาษีอากร ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม "หน้าที่" ที่ทรงกล่าวถึงนั้น มีไหมายถึงเพียงหน้าที่การงานที่ประกอบเพื่อเลี้ยงชีพเท่านั้น เพราะพระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า "...บุคคลผู้ใดแม่จะดีเลิศปานใดในหน้าที่ราชการหรือในกิจการที่ตนประกอบเลี้ยงชีพก็ ด้ยังเป็น

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลูกใจเสื่อป่า, หน้า 36.

บทพร่องในกิจการส่วนตัว ข้าพเจ้า เรียกว่า เป็นผู้ที่มีหลักฐานไม่มั่นคง..."¹ ซึ่งการมี "หลักฐานไม่มั่นคง" ในบุคคล เมื่อมีอยู่โดยแพร่หลายย่อม เป็นเหตุให้ชาวชาติอื่น ๆ ไม่ไว้วางใจในชาติแห่งบุคคลนั้น..."² และ "กิจการส่วนตัว" ที่ทรงกล่าวถึงนั้น หมายถึงการประพฤติตนเองให้ดำรงอยู่ในความดีและปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะที่เป็นชนชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ แกรงฐานะทางสังคมของแต่ละคนหรือแต่ละหมู่คณะที่ผูกพันต่อกันอยู่ พระองค์ได้ทรงชี้แจงและชี้แนะแนวทางของการประพฤติตนดังกล่าวไว้แก่บุคคลระดับต่าง ๆ ทั้งผู้อยู่ในสังคมชั้นสูงหรือคนสำคัญระดับชาติ จนกระทั่งถึงระดับครอบครัวซึ่งเป็นสังคมกลุ่มเล็กที่สุดของประเทศไว้อย่างละเอียดละออ ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ให้ชาวไทยประพฤติปฏิบัติเพียงบางฐานะและบางประการที่สำคัญ ๆ ดังมีคือ

- พระบรมวงศานุวงศ์ — เมื่ออยู่ในหมู่คณะใด ก็พึงเชื่อฟังผู้บังคับบัญชาของคณะนั้นโดยไม่ถกเถียงว่าเป็นเจ้า ฯลฯ
- ข้าราชการสำนัก — ต้องตระหนักถึงฐานะของตนว่าอยู่ในที่ที่มีเกียรติสูง ไม่ประพฤติตนเสื่อมเสียอันเป็นเหตุให้ข้าราชการรวมสำนักและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นเจ้าสำนักเสียชื่อเสียง
- ต้องไม่ประพฤติตนฝ่าฝืนกฎหมายและพระราชนิยม เช่น ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพยาสุราหรือยาเสพติด ไม่พูดปด ไม่อวดฉลาดในทางลึกลับเลี้ยววิสัย ไม่คบหญิงชั่ว ไม่หลอกลวงหญิง

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "โคลนตมคัดลอก", ในประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2494), หน้า 58.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.

- ต้องทำงาน เป็น ประโยชน์แก่บ้าน เมืองหรือสังคมภายนอก
สำนักควย ฯลฯ
- ผู้เป็นหัวหน้าหมู่คณะ
 - มุ่งรักษาวินัยอย่างเคร่งครัดในการบังคับบัญชาผู้น้อยโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง
 - พึงความคิดเห็นผู้อยู่ใต้อำนาจบัญชาบ้าง ใบบเวลาและเรื่องอันสมควรคือ เรื่องที่ เกี่ยว เบื้องควยหน้าที่ของผู้ที่แสดงความคิดเห็น ฯลฯ
- ผู้อยู่ใต้อำนาจบัญชา
 - ต้องปฏิบัติตามคำสั่งผู้เป็นนาย เห็นอกเห็นใจ
 - ออกความเห็นแต่ในกิจการที่จะให้บ้านเมืองเจริญขึ้น ฯลฯ
- ข้าราชการ
 - ไม่คบชู้ชမ် เหนงประชชชช
 - ประพฤติตามหลัก 10 ประการ ชัยได้แก่ ความสามารถ ความเพียร ความมีไหวพริบ ความรู้เท่าถึงการ ความรู้ข้อตรงคอคนทั่วไป ความรู้จักนิสัย ความรู้จักผ่อนผัน ความมีหลักฐาน และความจงรักภักดี ฯลฯ
- ครูอาจารย์
 - ให้การศึกษา แลหมั่นสั่งสอนอบรมลูกศิษย์ให้ประพฤตินดี
 - ประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ ฯลฯ
- หัวหน้าครอบครัวหรือ
บิณฑการค
 - ต้องมีที่อยู่อาศัยมั่นคงเป็นหลักฐาน
 - ต้องประกอบอาชีพหาทรัพย์มาเลี้ยงครอบครัวและสามารถช่วยบำรุงหมู่คณะและ ประเทศชาติได้
 - ปกครองสมาชิกในครอบครัวของตนไม่ให้ประพฤตินิดท่านองคลองธรรม แนะนำให้ทำการตามแนวทางที่ดีที่ชอบ
 - ส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษา ฯลฯ

- บั๊กเรียนหรือเยาวชน — มีความพากเพียรในการ เรียนหรือฟังคำสั่งสอนของครู
- รักษาความสะอาดของร่างกายและ เครื่องแต่งกาย
 - ประพฤติตนอย่าง เด็กดีอย่าง เด็ก อยา ประพฤติหรือคิดเป็น ผู้ใหญ่ชอบ เวลาที่สมควร
 - บำรุงชาติไทยและกองบรมทายาทและ เยาวชนรุ่นหลังต่อไป
 - ทำใจอย่างเสียใจคือ มีความจงรักภักดีต่อชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ และขอทรงต่อเพื่อนร่วมคณะและร่วมชาติ ฯลฯ

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในจำนวนบุคคลประเภทต่าง ๆ ในสังคมไทยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเอาพระทัยใส่อบรมสั่งสอนความประพฤติเป็นพิเศษ ได้แก่ เด็กหรือเยาวชนของชาติ ทรงมีพระราชดำริว่า การปลูกพาะน้ำใจคนทั้งหลายให้เข้าใจถึงประโยชน์แห่งกิจการต่าง ๆ เพื่อให้ชาติมั่นคงยั่งยืนไปได้นับ เป็นสิ่งที่ต้องทำการ... เด็กที่คัดค้านไปเสียแต่เด็ก ๆ เพราะ เมื่อเติบโตขึ้นเสียแล้ว เป็นกรยากที่จะฝึกสอนกันได้ เปรียบเหมือนไม้ที่ยังอ่อน เราจะค้ำให้เป็นอย่างไรก็ได้..."¹ นอกจากนี้พระองค์ไม่ทรงต้องการ เยาวชนของชาติมีลักษณะ เป็น "ค่างาเรียนที่เดินได้"² คือไม่จำเป็นต้องสอบไล่ให้ไต่คะแนนสูงชัน เกียรติยศยศทุก ๆ ครั้ง แต่ทรงต้องการที่จะให้เป็น

¹ สำนักพระราชพิธีการ, แผ่นที่ 245, ร่างพระราชดำริสตอบเนื่องในงานพระราชพิธี ฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2457.

² พระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ไม่ปรากฏวันที่) อ้างถึงในจอมบอมร ธรรมารักษ์, (แจ่ม สุนทรเวช), "การศึกษาของชาติ" ตอน 2 ในพระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 116..

"สุภาพบุรุษข้อสัจธรรมที่มีอุปนิสัยใจคอดี" ¹ ด้วย ฉะนั้นทรงวางหลักการของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระองค์ เช่น โรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่ทรงตั้งขึ้น เป็นโรงเรียนตัวอย่างไว้ว่า จะต้อง "สร้างเด็กหนุ่มที่ขยันขันแข็งและสะอาดทั้งทางร่างกายและจิตใจ เตรียมพร้อมที่จะรับภาระต่าง ๆ ซึ่งจะมีมาในอนาคต" ² และพระองค์จึงได้ทรงถือเป็นกิจวัตรที่จะต้องพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงอย่างน้อยปีละ 2 ครั้งคือ ในเดือนพฤศจิกายนภายหลังวันฉัตรมงคลหนึ่งวัน และประมาณเดือนพฤษภาคมเนื่องในวันวิสาขบูชา พระบรมราโชวาทที่พระราชทานในระยะแรกเน้นความสำคัญในด้านการศึกษาและการเคารพเชื่อฟังครูอาจารย์ ส่วนพระบรมราโชวาทในระยะหลังเป็นในทำนองเทศนาสั่งสอนศีลธรรม และปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ ³ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้พระราชทานพระบรมราโชวาทส่งไปให้นักเรียนไทยในต่างประเทศอยู่เสมอ ทรงสั่งสอนตั้งแต่เรื่องใหญ่ ๆ เช่น การศึกษา การแสดงกิริยามรรยาท ความคิด ความรักชาติ และเรื่องการเมืองระหว่างประเทศตลอดลงมาถึงเรื่องเล็กน้อย เช่น การรักษาความสะอาดของเครื่องแต่งกาย ⁴

¹ เรื่องเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

³ Walter F.Vella, Chaiyo !...., p. 163.

⁴ หจช., ร.5 รล.5/5 ร่างพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่นักเรียนไทยในยุโรป ลงวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ.2456 และพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่นักเรียนไทยในประเทศอังกฤษ ลงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2468.

3. การพัฒนาสมรรถภาพทางร่างกาย

คนที่จะเป็นคนที่มีคุณภาพได้ ต้องมีความสมบูรณ์ทั้งทางสมอง จิตใจ และร่างกาย ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงมุ่งถึงการพัฒนาสุขภาพพลานามัยของประชาชนควบคู่ไปกับการให้การศึกษา การอบรมจิตใจ และความประพฤติพระองค์ทรงสนพระทัยในเรื่องอนามัยในชีวิตประจำวันของประชาชน เช่น ทรงมีพระราชดำรัสในการ เปิดโรงกรองน้ำโรงแรก ในวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2457 ด้วยพระทัยมุ่งหวังเต็มที่ว่า น้ำประปาจะเป็นประโยชน์ด้านสุขภาพพลานามัย เป็น "เครื่องประหารสรรพโรคร้ายที่จะ เบียดเบียนให้ร้ายแก่ประชาชนผู้เป็นพสกนิกรของเรา (หมายถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว - ผู้เขียน)"¹ เพราะประชาชนไม่ควรมริโภคน้ำตามแม่น้ำลำคลองที่เต็มไปด้วยเชื้อโรคอีกต่อไป ความสนพระทัยเรื่องอนามัยของพระองค์มีมากถึงขนาดที่เสด็จไปตรวจสวมด้วยพระองค์เอง ในระหว่างเสด็จไปล้อมรอบเสื่อป่าครั้งหนึ่ง และทรงใช้เวลาทรงพระอักษร แนะนำวิธีแก้ไขสวมนั้นให้ถูกสุขลักษณะ²

¹ "พระราชดำรัสตอบในคราวเปิดการประปากรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2457", ราชกิจจานุเบกษา 31 (29 พฤศจิกายน 2457) : 1968 - 1969.

² พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงเจ้าพระยาธรรมมาภิบาลธิบดี ลงวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2459, อ้างถึงใน จันทน์อมร คุรุณา-รักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), กำเนิดพระราชวังสนามจันทร์และปทุมเจดีย์. พระมหาศรีรราชเจ้ากับคอนเจดีย์, อนุสรณ์ของเสื่อป่าและลูกเสื่อ, หน้า 57.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงส่งเสริมการศึกษา เพื่อให้คนไทยมีพละนามัยสมบูรณ์แข็งแรง มีระเบียบวินัย ออกทน และเป็นการสร้างความสามัคคีปรองดองระหว่างหมู่คณะ มีการตั้งสโมสรกีฬา และมีการเล่นกีฬาตามแบบยุโรปอย่างแพร่หลายและจริงจัง ทำให้ผู้สนใจในการเล่นกีฬาต่าง ๆ ได้มีโอกาสพลอยรู้เห็นและเข้าใจการกีฬาอย่างแจ่มแจ้งจนด้วย พระองค์ได้ทรงนำกีฬาที่นิยมเล่นกันในยุโรปที่ทรงเคยพบเห็นและ ทรงเคยเล่นมา เผยแพร่ในเมืองไทย นับตั้งแต่ยังไม่ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กีฬาประเภทที่เล่นเป็นทีม เช่น ฟุตบอล กรีกเก้ตา โดยทรงเริ่มในหมู่ข้าราชการบริพารในราชสำนักก่อน และต่อไปจึงแพร่ไปถึงหมู่คณะต่าง ๆ เช่น เสือป่า นักเรียน ลูกเสือ ทหาร เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนทั่วไป ในรัชกาลของพระองค์ ความสนาามหลวง (ทุ่งพระเมรุ) และสนามในพระบรมมหาราชวังถูกใช้เป็นที่ฝึกซ้อมกีฬากันอยู่เสมอ ระยะแรก ๆ กีฬาเหล่านั้นนิยมเล่นกันในหมู่คนเมืองหลวง ต่อมาจึงกระจายไปตามต่างจังหวัด รั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงมีส่วนนำไปเผยแพร่ด้วย เมื่อเสด็จไปประทับในหัวเมืองต่าง ๆ ไม่วาจะ เป็นการเสด็จไปเพื่อปฏิบัติพระราชกรกิจตามราชการ แคนดินหรือ เพื่อเยี่ยมราษฎร หรือเพื่อทอดมรับเสด็จพระองค์ได้ทรงจัดการแข่งขันกีฬาให้ข้าราชการบริพารที่ตามเสด็จ และข้าราชการและประชาชนในหัวเมืองเหล่านั้นเล่นด้วย ตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยเฉพาะโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ มีการส่งเสริมกิจกรรมตามการศึกษา เช่น สร้างห้องพละสำหรับนักเรียนและในคอนบาย นักเรียนทุกคนจะต้องเลือกเล่นกีฬาอย่างใดอย่างหนึ่ง มีกยบริหาร เทน-นิส วายน่า เป็นต้น มีการจัดแข่งขันกีฬาประจำปีของโรงเรียนและระหว่างโรงเรียน ความแบบอย่างพับลิกสกูล (Public school) ของอังกฤษ¹

¹ น.ร.ม. เลขที่ 159 (นามแฝง), "สมัยเมื่อเป็น น.ร.ม." อ้างถึงใน วชิราวุธานุสรณ์, พ.ศ. 2504, หน้า 157 - 163.

กีฬาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยให้การสนับสนุนอย่างมาก และได้เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในรัชสมัยของพระองค์คือ ฟุตบอล พระองค์ทรงชี้แจงถึงประโยชน์ของการเล่นฟุตบอลว่า เป็นการ เล่นที่ ทั้งความบันเทิงแก่ผู้เล่นและผู้ดู และเป็นประโยชน์แก่พลานามัยให้ผลดีกว่าอย่างอื่นในสนาม เพราะความรู้สึกเป็นมิตร และชักนำไปให้บุคคลต่างหมู่เหล่าได้มีโอกาสพบปะทำความสนิทสนมและสามัคคีซึ่งกันและกัน แทนที่จะไปหมกมุ่นในการพนันหรือหาเรื่องก่อการทะเลาะวิวาทกัน¹ พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสโมสรกีฬาขึ้นตามแบบอย่างโรงเรียน สมาคม หรือสถาบันทหารในประเทศอังกฤษที่มักจะมีสโมสรกีฬาประเภทต่าง ๆ ของตนเอง เช่น ในปี พ.ศ. 2459 ทรงตั้งสโมสรฟุตบอลแห่งกรุงสยามขึ้น หลังจากนั้นหน่วยงานหรือกลุ่มสังคมต่าง ๆ ก็ตั้งสโมสรฟุตบอลของตนขึ้นมาหลาย เช่น ทีมกองทหารรักษาวัง ทีมนักเรียนนายเรือ ทีมมหรสพ ทีมนครชัยศรี ฯลฯ พระองค์ยังโปรดให้จัดการแข่งขันระหว่างคณะต่าง ๆ อยู่เสมอ พร้อมกับทรงพระราชทานถ้วยเกียรติยศแก่ทีมชนะเลิศในการแข่งขันระหว่างสมาคมและสโมสรต่าง ๆ อีกด้วย

ในด้านการส่งเสริมการพัฒนาสุขภาพทางจิตใจ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับราษฎร โดยทรงวางโครงการไว้ว่า เมื่อเสร็จงานแสดงศิลปกรรมและพานิชยกรรม "สยามรัฐพิพิธภัณฑ์" ซึ่งจะจัดขึ้นในปลายปี พ.ศ. 2458 แล้วก็ให้ใช้สถานที่จัดงานนี้พระราชทานนามว่า "สวนลุมพินี" เป็นสวนพักผ่อนสำหรับประชาชนเสียเลย พระองค์ได้ทรงกระทำให้มีการจำลองพื้นที่ภาคต่าง ๆ ของประเทศให้ภูมิประเทศและธรรมชาติคล้ายของจริงมากที่สุด และให้นำเอาพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่เป็นของพื้นเมืองในภาคนั้น ๆ เข้ามาปลูกไว้ในสวนลุมพินีเป็นการถาวร

¹ หจข., ร.6 บ.8/1 นิสิตออกกัฟฟอร์ด (พระนามแฝง) เรื่อง "ความนิยมฟุตบอลในเมืองไทย" ลงวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2458.

และให้คิดชื่อของชาติที่รัฐร่วมทั้งประโยชน์ของพีชไม่ว้าว¹ แต่ยังมีที่จัดวางขึ้นที่
สิริราชกาลเดียวกัน

อันใจเราในที่ทรงเป็นองค์พระประมุขที่จะต้องทรงกำหนดนโยบายต่าง ๆ
ของประเทศ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้ออกพระ
ราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา และกฎข้อบังคับต่าง ๆ ตลอดจนประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกา
หลายประการด้วยกัน เพื่อให้แนวทางที่พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ให้ชาวไทย
ประพฤติปฏิบัติทั้งคนร่างกายและจิตใจมีผลในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น อาทิเช่น

พระราชบัญญัติขนาน - เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจว่าคนไม่ให้ทำความชั่ว มีความสำนึก
งามสกุล พุทธศักราช 2456 ถึงข้อดีของตนเองและวงศ์ตระกูล และเพื่อเป็นเครื่องเชื่อม
ความสามัคคีในหมู่เครือญาติ ซึ่งจะมีผลต่อความสามัคคีใน
ชาติด้วยเช่นกัน

ประกาศเลิกทาส - เพื่อสนองนโยบายขจัดความมัวเมาในอบายมุขของราษฎรซึ่ง
ก.ช.พ.ศ. 2459. เป็นอันตรายต่อศีลธรรมอันดีและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
เลิกอบายมุข พ.ศ. 2460 และพระราช

บัญญัติโคกะฮิและ
มอพี พ.ศ. 2456.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ จมื่น อมร คุรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "กำเนิดสยามลุมพินี" ในพระราช
ราชกรณียกิจสำคัญของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 187.

- พระราชบัญญัติอาชุนี พ.ศ. 2455, — เพื่อป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของพลเมือง
- พระราชบัญญัติป้องกันภัยอันตรายอันเกิดแก่การ
เล่นมโหรีศพ พ.ศ. 2450, พระราชกฤษฎีกา
ว่าด้วยพระราชวงศ์และผู้มีบรรดาศักดิ์ทำลาย
ชีพตนเอง พ.ศ. 2458, พระราชบัญญัติป้องกัน
โรคระบาด พ.ศ. 2456.
- ประกาศว่าด้วยกฎเกณฑ์รับบาลว่าด้วยครอบครัว
ครัวแห่งข้าราชการในพระราชสำนัก พ.ศ.
2457. — เพื่อสนองนโยบายที่จะจรรโลงสถาบัน
ครอบครัว ศีลธรรมอันดีของชาติ
ตลอดจนการยกฐานะสตรี
- พระราชบัญญัติคลังออมสิน พ.ศ. 2456. — เพื่อสนองนโยบายที่จะให้คนไทยรู้จักเก็บสะสมทรัพย์อันเป็นประโยชน์
ต่อเศรษฐกิจส่วนตัวและประเทศชาติ
- ข้อบังคับลักษณะปกครองคณะฟุตบอลแห่ง
กรุงสยาม พ.ศ. 2459. — เพื่อสนับสนุนนโยบายพัฒนาสมรรถภาพ
ทางร่างกายและส่งเสริมความสามัคคี
ของพลเมือง
- พระราชกฤษฎีกาเรื่องให้เลิกเรียกชาติเป็นคำ
นำหน้านาม พ.ศ. 2459 — เพื่อสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
ของคนในชาติ ไม่ให้เกิดความรู้สึก
แบ่งแยกทางเชื้อชาติ
- พระราชกฤษฎีกาในการบัญญัติศัพท์โดยแปล
เทียบศัพท์ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ
— เพื่อให้ความรู้ทางภาษาศาสตร์และ
การส่งเสริมเอกลักษณ์ไทยทาง
ภาษา

4. การพัฒนาสถานภาพของสตรีไทย

ทัศนะหรือพระราชานิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อ "สตรีไทย" พอจะสรุปได้จากที่ปรากฏในพระราชดำรัส พระบรมราชาบาทและพระราชนิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทบทความและบทละครโดยแทรกไว้ในบทบาทของตัวละครในเรื่อง ใควา ทรงต้องการให้ผู้หญิงไทยเปรียบพร้อมด้วยคุณสมบัติของสตรีไทย ความคติโบราณ คือ มีกิริยามรรยาทเรียบร้อย ระมัดระวังรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของตน ดูแลกิจการบ้านเรือนไม่ให้บกพร่อง เก่งการครัว รู้จักแต่งกายแต่พองามไม่มากเกินไป แต่ในขณะเดียวกัน ก็ทรงต้องการให้สตรีเข้ามามีบทบาทในสังคมด้วยคือ สตรีต้องมีการศึกษาดี คือรู้หนังสือพอสมควร พัฒนาตนเอง ขวนขวายหาความรู้รอบตัว ให้เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ มีกมลวิรูจักใช้สติปัญญา มีไหวพริบดี พัฒนาศักยภาพตนเองให้่องไว เป็นตัวของตัวเอง รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ ทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ เพราะทรงถือว่าสตรีเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม เป็นกำลังสำคัญของชาติเช่นเดียวกับบุรุษ ฉะนั้นควรได้รับการยกย่องให้มียศสิทธิ์และศักดิ์ศรีเสมอภาคกับบุรุษ

✓ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเห็นว่าในสภาพความเป็นจริงสตรีไทยในสังคมเวลานั้นยังไม่มีลักษณะอย่างที่เราต้องการให้ให้เป็น ฐานะของสตรีไทยยังตกต่ำและล้าหลังสตรีในอารยประเทศ เพราะ "ยังถูกผู้ชายเหยียดกันและบังคับข่มขืนต่าง ๆ อยู่มาก" เช่น ถูกขายให้เป็นโสเภณี ถูกผู้ชาย

1 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือสภาพแห่งสตรี" ในพระราชนิพนธ์ที่นำรัฐของสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6, หน้า 159.

กตัญญูช่วยกรมีภรรยาหลายคน และไม่สามารถครอบครองจัดการทรัพย์สินของตนเอง
ได้ ในการหย่าร้าง ผู้หญิงก็ยังเสียเปรียบผู้ชาย เพราะนอกจากจะได้รับความอับอาย
และมักจะไม่มีโอกาสหางานใหม่ นอกจากเป็น เมียน้อยหรือเมียชั่วคราว¹ พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า การแก้ไขสถานภาพสตรีไทย จะต้อง
แก้ทั้งประเพณีและกฎหมายแผ่นดิน² พระองค์จึงทรงดำเนินกรหลายประการ เช่น
ทรงสนับสนุนให้หญิงไทยได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับชาย³ ทรงจัดตั้งกลุ่มสตรีขึ้น เพื่อ
อบรมนิสัยให้เป็นที่กำลังของชาติ เรียกว่า "สมาชิกแม่เสือ" ทำหน้าที่หาเลี้ยงและเวช
กันที่ส่งให้กองเสือป่า พร้อมทั้งตั้งกองลูกเสือหญิงชื่อ "เนตรนารี" ขึ้น⁴ ในเรื่องสิทธิ
และเสรีภาพให้ทรงออกประกาศกฤษฎณ์เห็นชอบว่าช่วยครอบครัวแห่งข้าราชการบริพารใน
ราชสำนัก เมื่อ พ.ศ. 2457⁵ บังคับให้ข้าราชการในราชสำนักจดทะเบียนครอบครัว

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บวงมาร (พระนคร : โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2516), หน้า 136.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรือง
คือสภาพแห่งสตรี" ในเรื่องเดียวกัน, หน้า 165.

³ ดูรายละเอียดในเรื่อง การพัฒนาสตรีปัญญา.

⁴ ดูรายละเอียดในทวนผู้หญิงสูง ฎี มาลา กุล ณ อยุธยา, "เนตรนารี",
สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 (2524) : 158 - 160.

⁵ ต่อมาใน พ.ศ. 2460 ได้โปรดฯ ให้มีประกาศกฤษฎณ์เห็นชอบเพิ่มเติมอีก
เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่มารดาและเด็ก ให้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือเลี้ยงดูความ
สมควร.

และ เคะหะสถน เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและสงบสุขของครอบครัว และเป็นกรยกฐานะของภรรยาให้ปรากฏชัดขึ้น¹ ทรงจูงใจคนไทยให้สร้างทัศนคติใหม่ตามแบบอย่างอารยประเทศ เช่น แบบผ้าเขียว เมียเขียว ทรงชักชวนให้ยอมรับสิทธิสตรีในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้เท่าเทียมกับบุรุษอย่างเช่นที่สตรีในประเทศตะวันตกมีโอกาศ ซึ่งพระองค์ได้ทรงปฏิบัติเป็นตัวอย่างด้วย เช่น พระราชทานบรรดาศักดิ์ "คุณพระ" แก่สตรีขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2464² พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สตรีและ เด็กหญิงสมัครเข้าเป็นสมาชิกของสโมสรเสือป่าได้³ โปรดฯให้สตรีได้เข้าร่วมแสดงละครแบบชายจริงหญิงแท้ที่ทรงจัดขึ้น⁴ และยังได้โปรดฯให้พระคู่หมั้น⁵ โดยเสด็จไปในงานสังคมต่าง ๆ เช่น ทอดพระเนตรมหรสพ การแข่งขันกีฬา งานเลี้ยงเต้นรำ ๆ ซึ่งพระองค์ได้ทรงปฏิบัติต่อพระคู่หมั้นตามแบบสุภาพบุรุษตะวันตก เช่น ครั้งหนึ่งเสด็จไปในงานฉลองพระชนมายุครบ 60 พรรษาของสมเด็จพระราชบิดาที่อุบลราชธานี ณ วังบูรพาภิรมย์ เป็นงานที่จัดแบบตะวันตก ผู้ที่มาในงานต่างปะปนกันทั้งหญิงและชาย พระองค์ทรงเอาฉลอง

¹ ดูรายละเอียดใน "กฎเกณฑ์บรรดาศักดิ์ข้าราชการในพระราชสำนัก พุทธศักราช 2457" ใน บัณฑิตพระราชนิพนธ์... หน้า 162 - 202.

² พระราชทานแก่พระสุจริตสุต (เป็รื่อง สุจริตกุล) ทำหน้าที่ราชเลขาธุการฝ่ายใน.

³ ท่านผู้หญิงคุณหญิง มาลา กุล ณ อรุณยา, "เนตรนารี", หน้า 159.

⁴ ได้แก่อนะละครศรีอยุธยา.

⁵ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัลภา เทวี พระธิดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

พระองค์คุณคณุประทานพระคุณนั้น¹ นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชนิพนธ์ให้หญิงไทยไว้ผมยาวเกล้ามวย และนุ่งผ้าขึ้นแทนนุ่งโจงกระเบน ซึ่งเมื่อนุ่งขึ้นก็สวมเสื้อยาวลงมากลุมตะโพก ทำให้หมองดูคล้ายกระโปรงยาวของพวกเขา "เหมม" ² และไมทรงมีพระราชนิพนธ์ให้หญิงไทยกินหมากพันคำ แต่พระราชนิพนธ์นี้ก็ไม่มีผลทางปฏิบัติเท่าใดนัก จึงจะขอล่าวถึงในโอกาสต่อไป

ข. การปรับปรุงส่งเสริมและสร้างสรรขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมไทย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยในการพัฒนาประเพณีไทย ตั้งแต่จารีตประเพณีที่ชาวไทยประพฤติปฏิบัติกันในชีวิตประจำวัน ซึ่งเรียกได้ว่าตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย และตั้งแต่ชั้นสูงจนถึงสามัญชน จนถึงขนบประเพณีและกฎเกณฑ์ของสังคมส่วนรวมระดับชาติ ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพัฒนานั้น บางอย่างก็เป็นประเพณีดั้งเดิมของไทย บางอย่างก็ทรงนำมาจากต่างประเทศ บางอย่างก็ทรงนำประเพณีของประเทศตะวันตกมาผสมผสานกับของไทย ทั้งนี้ เพื่อให้ประเทศไทยได้ชื่อว่า เป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมสูง มีกฎเกณฑ์ในสังคม บางประการที่ได้มาตรฐานตะวันตก เป็นที่ยอมรับและยกย่องของนานาชาติอารยประเทศ

ในด้านจารีตประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติกันในชีวิตประจำวันของชาวไทย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดการจัดงานร่วมกัน เช่น งานโกนจุก บวชนาค แต่งงาน ฯ ทรงเห็นว่า "เป็นโอกาสที่ได้สมาคมกันระหว่างเพื่อนบ้าน"³ เพราะ

¹ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เกศวังปารุสก์, หน้า 322.

² ลาวัญย์ โชคามระ, รักแรกของรัชกาลที่ 6 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2523), หน้า 5.

³ หจช., ร.6 ต. 19/19 ร่างบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "ค่าน้ำพริกละลายแม่น้ำ".

"บรรคตมนุษย์ที่ "ทิวไร" แล้ว ย่อมมีความปรารถนาหาโอกาสที่จะได้สมาคมในระหว่างกันและกัน" ¹ เพื่อสร้างสัมพันธ์ไมตรีต่อกัน และเพื่อความสะดวกที่จะได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันใน เมื่อมีความจำเป็น อีกทั้งทรงเห็นว่า ประเพณีไทยเรา ผู้ที่มา เป็นแขกมักต้องมีสิ่งของหรือมีเงินไปช่วยงาน และก็ต้องหาโอกาสเชิญตอบแทนบางเหมือนกัน เมื่อเวลาที่ตนจัดงาน ซึ่งเท่ากับว่า "ผลักดัน ออกทุนทรัพย์ เพื่อมารุงความไมตรี" ²

"ชื่อหรือนาม" ของพลเมือง พระราชกิจใน เรื่องนี้ที่สำคัญได้แก่ โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติชานานามสกุลชนในปี พ.ศ. 2456 ³ เพื่อเป็นหลักการสืบเชื้อสายต่อเนื่องกันทางบิดา ผู้ให้กำเนิด เพื่อส่งเสริมความรักความสามัคคีระหว่างคณะหรือเครือญาติตลอดจน เพื่อจูงใจให้คน ประพฤติตนดี รักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลดังกล่ามาแล้ว การมีชื่อตระกูลยังเป็นความสะดวกในกรณีที่ต้องคนในทะเบียนสำมะโนครัวจะได้ไม่ปนกัน ⁴ และจากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความเชี่ยวชาญทางภาษา พระองค์ได้ทรง จดชานามสกุลพระราชทานแก่บุคคลต่าง ๆ ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริพาร

¹ เรื่องเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน.

³ เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ (รวบรวม), "พระราชบัญญัติชานานามสกุลพระพุทศักราช 2456" ใน ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 25, หน้า 259 - 262.

⁴ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2517), หน้า 47 - 48.

ขุนนาง และสามัญชน เป็นจำนวนมาก จากสถิติที่คณะกรรมการฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวบรวมไว้ว่ามีจำนวนประมาณ 6,432 นามสกุล¹ พร้อมกันนั้นพระองค์ได้ทรงทำ "บันทึกความเห็นว่คว้ยเกณฑ์เลือกนามสกุล" เพื่อทรงแนะนำการเลือกชื่อที่เหมาะสมสำหรับเป็นนามสกุลและทรงกำหนดขอห้ามการใช้นามบางคำมาตั้งนามสกุล เช่น ห้ามมีให้มีความ "ณ" ขางหน้านามสกุลที่สามัญชนตั้งขึ้น จะมีได้เฉพาะนามสกุลพระราชทานเท่านั้น

อีกหนึ่งปีต่อมาคือใน พ.ศ. 2457 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศตั้งเค็ช่นข้าราชการให้เขียนนามให้เป็นระเบียบ เช่น การระบุชั้นบรรดาศักดิ์ในหนังสือราชการ การลงนาม การเขียนนามย่อ ฯลฯ และสองปีถัดมา ได้ทรงมีพระบรมราชโองการให้เลิกเรียกชาวต่างชาติที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เช่น ชาวจีน หรือชาวอินเดีย โดยให้ใช้ชื่อ ชาติ เป็นคำนำหน้านาม ทั้งนี้คงเพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกแบ่งแยกทางเชื้อชาติในหมู่พลเมือง ซึ่งในเรื่องนี้สำหรับในหมู่ชาวไทยด้วยกันก็ได้ทรงห้ามไม่ให้ข้าราชการจากส่วนกลางที่ไปรับราชการในท้องถิ่นต่าง ๆ เรียกราษฎรในท้องถิ่นนั้นตามชื่อภูมิภาคหรือเชื้อชาติอย่างที่นิยมเรียกกันมาแต่อดีต เช่น เรียกคนไทยในมณฑลพายัพว่า "ลาว" หรือ "ไทยเหนือ"² ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความรู้สึกแบ่งแยกกันระหว่างคนไทยในแต่ละท้องถิ่น

¹ จากสถิติที่รวบรวมไว้ เมื่อคราวฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบและ 100 ปีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อค่นปี พ.ศ. 2524.

² หจข., สบ. 1/12 รายงานการตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลพายัพ ลงวันที่ 15 ตุลาคม - 10 มกราคม 2458.

ใน พ.ศ. 2460 โปรดเกล้าฯ ให้ออก "พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำหน้านามสตรี พุทธศักราช 2460"¹ เพื่อกำหนดการใช้คำนำหน้านามของสตรีให้เป็นระเบียบตามแบบอย่างอารยประเทศ โดยพิจารณาตามฐานะชาติกำเนิด ฐานะทางสังคมและสถานภาพการสมรสของสตรี เป็นคนทั่วไปให้ใช้คำว่า "นางสาว" อย่างที่ชาวอังกฤษเรียกว่า "Miss" สำหรับสตรีที่ยังโสด คำว่า "นาง" ซึ่งเท่ากับคำว่า "Missis" ในภาษาอังกฤษ สำหรับสตรีที่แต่งงานแล้ว คำว่า "คุณหญิง" เท่ากับ "Lady" ส่วน "ท่านผู้หญิง" สำหรับสตรีที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน และมีสามีที่มีบรรดาศักดิ์ชพระยาและ เจ้าพระยาตามลำดับ ฯลฯ อีก 3 ปีต่อมาคือใน พ.ศ. 2463 โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำหน้านามเด็ก² กำหนดให้ใช้คำว่า "นายน้อย" สำหรับเด็กชายที่เป็นบุตรข้าราชการชั้นสัญญาบัตร และ "นางน้อย" สำหรับเด็กหญิง ต่อมาก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกพระราชกฤษฎีกานี้เสีย และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ถือเป็นระเบียบกันว่า เมื่อจะต้องกล่าวถึงเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ใช้คำว่า "เด็กชาย" และ "เด็กหญิง"³

¹ "พระราชกฤษฎีกาให้ใช้คำนำหน้านามสตรี พุทธศักราช 2460", ราชกิจจานุเบกษา 34 (12 กรกฎาคม 2460) : 326.

² "พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำหน้านามเด็ก พุทธศักราช 2464", ราชกิจจานุเบกษา 38 (1 ตุลาคม 2464) : 324.

³ "ประกาศยกเลิกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยคำนำหน้านามเด็ก พุทธศักราช 2464", ราชกิจจานุเบกษา 38 (7 พฤศจิกายน 2464) : 439.

การแต่งกาย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดเครื่องแต่งกายของชนในชาติที่เป็นเครื่องแบบของหน่วยงานหรือสมาคมต่าง ๆ ได้แก่ เครื่องแบบทหารหน่วยต่าง ๆ เช่น เครื่องแบบกรมทหารม้ารักษาพระองค์ กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ กรมทหารรักษาวัง เครื่องแบบเสือป่าและลูกเสือ เครื่องแบบนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹ ตลอดจนการแต่งกายของสามัญชน เช่น โปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการสตรีบรรดาศักดิ์ไว้ผมยาว ซึ่งโดยมากเกล้ามาวยอย่างชาวตะวันตกเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ราษฎรทั่วไป และเปลี่ยนจากนุ่งโจงกระเบนเป็นนุ่งจีน สำหรับงานราตรีสโมสรกำหนดให้ผู้ชายแต่งเครื่องราตรีสโมสร เสื้อสักหลาดคำทางยาว เข็มคอแข็ง ออกจีบ ท่อนองเกี่ยวกับอารยชาติตะวันตก นอกจากนี้ทรงกำหนดการแต่งกายในกรณีพิเศษ เช่น ใน พ.ศ. 2467 ทรงประกาศพระราชนิยมเรื่องการแต่งกายหญิงบรรดาศักดิ์ในงานพระศพพระราชวงศ์² กำหนดให้นุ่งคำสวมเสื้อขาว หรือเสื้อสีดำ เป็นต้น

การแต่งงาน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่โปรดให้ชาวไทยแต่งงานกับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวยุโรป และชาวจีนซึ่งทรงกล่าวถึงเป็นพิเศษ ทั้งนี้พิจารณาได้ว่าคมีสาเหตุพื้นฐานมาจากการที่ทรงมีความรู้สึกชาตินิยมและการ

¹ ดูรายละเอียดได้จาก จมื่น อมร คุรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) และนาง อมร คุรุณารักษ์ (อุทุมพร สุนทรเวช), "การแต่งกายในรัชสมัย" ใน สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 (2524) : 20.

² หจข., ร.5 บ.1.5/35 พระราชนิยมเรื่องเครื่องแต่งกายหญิงบรรดาศักดิ์ในงานพระศพพระราชวงศ์ ลงวันที่ 3 มกราคม 2467.

ระวังภัยจากชาวต่างชาติ และพระองค์ก็ไต่ทรงคำเนินพระบรมราโชบายที่จะปลุกใจชาวไทยให้มีความรู้สึกเช่นนี้มาตลอด

ทัศนะของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องไม่ทรนึ่งมีพระราชนิพนธ์ให้ชาวไทยแต่งงานกับชาวจีน ปรากฏชัดในบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "จีนะภัยใน ประเทศอังกฤษ" ในตอนต้นของบทความนี้ทรงแปลข้อความในหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ฉบับหนึ่ง ที่กล่าวถึงสาเหตุที่ชาวจีนในอังกฤษ และ อเมริกา แต่งงานกับหญิงผิวขาว ไม่ใช่เกิดจากความรัก แต่เพื่อให้หญิงผิวขาวหาเงินให้ในทางทุจริตต่าง ๆ เช่น ใช้จ่ายให้ชายยาเมาหรือยาเสพติดแก่คนที่ยากกลางคืน ใช้จ่ายเป็น "นกดอ" หลอกหลวงคนมีเงิน เข้าไปในโรงยาดินหรือบ่อนลับ โดยสอนหญิงนั้นให้เล่นการพนันและเสพยาเสพติดด้วย¹ ฯลฯ ต่อจากนั้นพระองค์ก็ทรงมีพระราชวิจารณ์ว่า ในเมืองไทยก็ประสบปัญหาในเรื่องนี้ เช่นเดียวกับอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา หญิงไทยก็ถูกหลอกหลวงไปเป็นภรรยาคนจีนและเมื่อมีลูกแล้วก็ส่งลูกไปเมืองจีน เพื่อให้เป็นคนจีน จึงทรงเขียน "หม่อมสาวชาวไทย" ว่า "ไม่ควรปล่อยและหลงตัวคิดว่าตนรู้เท่าทันจีนพอแล้วหรือหลงเชื่อว่าจีนรักคนไทยมากกว่าฝรั่ง คงไม่ทำกับเราอย่างเช่นที่ที่ทำกับฝรั่งโดยเห็นว่าเป็นชาวเอเซียด้วยกัน"²

ส่วนในเรื่องที่ไม่โปรดให้ชาวไทยแต่งงานกับชาวยุโรปทรงแสดงทัศนะในเรื่องนี้ไว้ว่า "ได้สังเกตมาหลายรายแล้วไม่เห็นว่าเป็นสุขรวมกันไปได้ยืดยาวเลย"³

¹ หอขรรษาฐานุสรณ์, แผ่นที่ ๖ 01143/ป3 ส่วนเนารางบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "จีนะภัยใน ประเทศอังกฤษ".

² เรื่องเดียวกัน.

³ หจข., ร.6 รล. 5/5 พระบรมราโชวาทแก่นักเรียนไทยในประเทศอังกฤษ วันที่ 30 มิถุนายน 2458.

และทรงให้เหตุผลว่า "...สภาพทั้งปวงแห่งประเทศยุโรปกับเมืองเรานึกกันมานัก... ทั้งประกอบกับข้อที่จะต้องทนความนิทาทั้งชาวยุโรปและชาวเราเองเพราะทั้งฝรั่งทั้งไทยไม่นับถือผู้ที่แต่งงานกับชนต่างชาติ..."¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงวางระเบียบปฏิบัติสำหรับนักเรียนไทยและข้าราชการในต่างประเทศที่ต้องการแต่งงานกับหญิงต่างชาติไว้ว่า จะต้องขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน ซึ่งบางรายก็พระราชทานให้ในกรณีที่ทรงเห็นประโยชน์ เช่น พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นักเรียนไทยผู้หนึ่งแต่งงานกับหญิงชาวฝรั่งเศส เพราะหญิงคนนั้นเป็นคนมีความรู้ จะได้มาเป็นครูในกรุงเทพฯ เป็นประโยชน์แก่ทางราชการ² แต่บางรายก็พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ด้วยความไม่เต็มพระทัยในกรณีเกิดความจำเป็นบางประการ เช่น พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เลขานุการทูตผู้หนึ่งประจำสถานทูตสยามที่กรุงปารีสทำการสมรสกับหญิงชาวฝรั่งเศส แต่ก็โปรดฯ ให้ย้ายข้าราชการผู้นั้นออกจากราชการสถานทูต "เพื่อให้รู้สึกว่ามีโทษบ้างไม่มากนัก"³

สำหรับการเสกสมรสของพระบรมวงศานุวงศ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเคร่งครัดมาก ใน พ.ศ. 2457 ได้ทรงประกาศพระราชนิยมห้ามมิให้พระบรมวงศานุวงศ์ต่างเสกสมรสแก่เจ้าฟ้าลงไปจนถึงหม่อมเจ้าที่เสด็จประจำอยู่ต่างประเทศไปแต่งงานกับชาวต่างชาติก่อนได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ถ้าเจ้านายพระองค์ใดฝ่าฝืนกระทำผิดต่อพระราชนิยมนั้นจะลงพระราชอาญาตามโทษานุโทษ มีการขังไว้ที่กรมสนมพลเรือนเป็นอย่างดี และได้ทรงมีพระราชกระแสแจ้ง

¹ เรื่องเดียวกัน.

² หจข., ร.5 รล. 99/3 นายเรียม ทรรทรานนท์ นักเรียนกระทรวงธรรมการขออนุญาตแต่งงานกับหญิงฝรั่งเศส ลงวันที่ 25 - 26 พฤษภาคม 2451.

³ หจข., ร.5 รล. 99/24 หลวงวิจิตรวาทการ เลขานุการสถานทูตสยาม ณ กรุงปารีส ขอทำการสมรสกับหญิงฝรั่งเศส ลงวันที่ 15-22 กรกฎาคม 2450.

ให้ราษฎรไทยที่ประจำอยู่ในประเทศต่าง ๆ คอยสอดส่อง ถักพบเค้าเงื่อนให้มาแจ้ง
เชิญเสด็จ เจ้านายพระองค์นั้นมา ถวายคำชี้แจงตักเตือนให้กลับพระทัย ถักไม่เชื่อฟังก็
ให้จัดการส่งเสด็จกลับ อย่าให้ทันได้เสกสมรสหรือถักเสกสมรสแล้วก็ให้รับส่งเสด็จกลับ
มาทันทีแล้วจึงทำรายงานละเอียดทุกเกล้าฯ ถวายภายหลัง¹

ในฐานะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นองค์ "กฤษณ"
ของพระราชวงศ์² จึงทรงมีพระราชประสงค์ที่จะพระราชทานพระบรมราชานุญาต
โดยสมควรแก่พระเกียรติยศให้ทั่วถึงกัน จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตรา "กฎมณเฑียรบาลว่า
ด้วยการเสกสมรสแห่งเจ้านายในพระราชวงศ์ พุทธศักราช 2451"³ มีใจความสำคัญ
กำหนดให้เจ้านายในพระราชวงศ์ต้องขออนุญาต เจ้าขึ้นไปจะทำการเสกสมรสกับผู้อื่น
นั้นความขกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน และสถานที่
ที่จะกระทำพิธีเสกสมรสต้องเป็นที่สมควรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราช
ทานน้ำสังข์ได้ ฯ

การจัดพิธีเสกสมรสพระราชนานัน มีสิ่งที่น่าสนใจคือ แม้ว่าพระองค์ทรง
รังเกียจการที่คนไทยแต่งงานกับชาวยุโรป แต่พิธีสมรสที่ทรงจัดพระราชทานกลับทรง
วางรูปแบบพิธีขึ้นคล้ายแบบของตะวันตกแต่ไม่ใช่พระ คือ เมื่อคู่บ่าวสาวมาพร้อมกัน เฉพาะ
พระพักตร์หน้าพระที่นั่ง พร้อมด้วยผู้ใหญ่บิดามารดาทั้งสองฝ่ายแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้

¹ หจข., ร.6 บ.1.6/7 พระราชบัญญัติห้ามไม่ให้พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่ง
เสด็จอยู่ในเมืองต่างประเทศแต่งงานกับชาวต่างประเทศ ลงวันที่ 2 พฤษภาคม -
3 กรกฎาคม 2457.

² ส.วัณ เสรษฐ, (รวบรวม) บาทพระมงกุฎฯ , หน้า 134.

³ สำนักราชเลขาธิการ, แผ่นที่ 215/32 กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการเสก
สมรสแห่งเจ้านายในพระราชวงศ์.

สมุหพระราชพิธีศาสตร์ ตั้งพระราชกระทุ้งแค้นบ่าวสาวฝ่ายละ 3 ข้อ เป็นกรรม
 ความสมัครใจของทั้งสองฝ่ายที่จะยอมรับกัน และก็เป็นคู่เสกสมรส จากพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำสังข์และทรงเจิมเสร็จแล้วพระราช
 ทานเจิมทูปแค้นบ่าวสาว ทายที่สุดโปรดเกล้าฯ ให้คู่บ่าวสาวจดทะเบียนสมรส ซึ่งพระองค์
 ทรงลงพระปรมาภิไธยในฐานระพยานด้วย¹ ส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เองก็ทรงประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสโดยธรรมเนียมบางประการของการแต่ง
 งานแบบยุโรปมาใช้ด้วยเช่นกัน คือ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2464 พระองค์ได้ทรง
 ประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสที่พระราชวังพญาไท พระองค์ทรงคล้องพระกรกับ
 พระสุริยวงศ์ ซึ่งแต่งกายชุดขาวบริสุทธิ์มีผ้าคลุมแบบตะวันตก เคียงลอคิต์
 "ซุมประสานคอบ" โดยมีเครื่องบรรเลงเพลง ไบรเดิลมาร์ช (Bridal March)
 ประกอบ แล้วสมเด็จพระพิทักษ์สามารถจุฬาลงกรณ์ได้ถวายน้ำพระมหาสังข์แก่สมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัว และพระราชทานน้ำสังข์แก่พระสุริยวงศ์ ตามแบบพิธีไทย²

เกี่ยวกับ "การตาย" ใน พ.ศ. 2456 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้ประกาศพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการไว้ทุกข์ กำหนดเวลาให้
 พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการในราชสำนักไว้ทุกข์ในเวลาที่มิพระบรมวงศานุวงศ์
 สิ้นพระชนม์ เขา สมเด็จพระบรมวงศ์เธอทุกชั้นเป็นเวลา 1 เดือน สมเด็จพระเจ้า
 พี่นางเธอและสมเด็จพระเจ้าองยาเธอ 2 เดือน³ ฯลฯ อีก 2 ปีต่อมาคือใน พ.ศ.
 2458 โปรดเกล้าฯ ให้ตรา พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยพระราชวงศ์และผู้นับรศาศักดิ์
 ทำลายชีพตนเอง เพราะทรงเห็นว่า การปลงชีพตนเอง "ไม่เป็นที่ยอมรับในทาง

¹ สุวณีย์ โชคามระ, รากแรกของรัชกาลที่ 6, หน้า 33 - 40.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

³ หจช., ร.6 ว. 2/3 สำเนาพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการไว้ทุกข์
 ลงวันที่ 22 ธันวาคม 2456.

พุทธศาสนา แลอาณาจักรแลโลก" ถ้าพระราชวงศ์และผู้มีบรรดาศักดิ์คนใดประพฤติ
เช่นนั้น ก็ทรงห้ามไม่ให้เจ้าพนักงานจับเครื่องประดับเกียรติยศศพพระราชทาน เป็น
อันขาด พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ยังโปรดฯ ให้ยกเลิกประเพณีนางร้องให้
ซึ่งเป็นประเพณีในเวลาพระเจ้าแผ่นดินสวรรคต เหตุที่ทรงให้เลิกเสียพอจะพิจารณา
ได้ว่า ทรงรู้สึกไม่พอพระราชหฤทัยในประเพณี เพราะเห็นว่าล้าสมัยและไร้ประโยชน์
เมื่อทรงงานพระเมรุพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า นาง
ร้องให้ส่งเสียง "อีกกระตักจนไม่เป็นสำ" ² ทำให้ทรง "นึกอายน" พวกบุคคลทางชาติที่
มารวมงาน ³ และทรง "อดรู้สึกไม่ไค่ความมัน เป็นของไม่จริงจัง" ⁴ ฉะนั้น พระองค์จึง
ได้ทรงระบุไว้ในพระราชพิธีบรมศพที่ทรงไว้ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2463 ว่า
"...ห้ามมิให้นางร้องให้ ถ้าผู้ใดรักใคร่ชาวเราจริงปรารถนาจะร้องไห้ก็ให้ร้อง
ไห้จริง ๆ เกิด อยากร้องละคอนเช่นเคย..." ⁵

¹ หจข., ร.6 ว.2/9 สำเนาร่างพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยพระราชวงศ์และ
ผู้มีบรรดาศักดิ์ทำด้วยศพตนเอง พุทธศักราช 2458.

² พระราชบันทึกเรื่องงานพระเมรุพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,
อ้างถึงใน จมื่น อมร คุรุรักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "พระราชประเพณี" ตอน 1
ใน พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, 2514) 9 : 112.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 137.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 138.

⁵ เรื่องเดียวกัน.

ค่านประเพณีของสังคมระดับชาติบางประการ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
 เกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็โปรดฯ ให้ทะนุบำรุงส่งเสริมประเพณีไทยแต่ดั้งเดิม เช่น โปรดฯ
 ให้รื้อฟื้นพระราชประเพณีลอยพระประทีปตามราชประเพณีกลางเดือน 12 วันขึ้น 14
 ค่ำ และแรม 1 ค่ำ โดยทรงมีพระราชดำริเห็นว่า การลอยพระประทีปเป็นประเพณี
 ที่นิยมสืบกันมาแต่โบราณกาลไม่ควรจะให้เสื่อมสูญไป เพราะเป็นงานนันทนาการอันดี
 มาประชุมพร้อมเพรียงกัน และเป็นเครื่องบำรุงความคิด สติปัญญา และมีมือในการ
 ข้าง¹ ประเพณีบางอย่างก็ได้โปรดฯ ให้รูปแบบอย่างที่เป็นปฏิบัติกันในสังคมตะวันตกมา
 ผสมผสานกับประเพณีไทย เช่น ทรงริเริ่มให้จัดงานเนื่องในวันวิสาขบูชาแบบวันคริสต์
 มาสของฝรั่ง โดยโปรดฯ ให้จัดขึ้นที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเป็นงานมโหฬาร มีการ
 ส่งบัตรอวยพร มีการสอยของขวัญจากกัน "วิสาขพฤษ" ที่ทำเลียนแบบกันคริสต์มาส
 มีการทำบัตรสวดมนต์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปร่วมงานด้วย พร้อม
 ทั้งพระราชทานพระบรมราโชวาทแบบเทศนา แล้วพระราชทานของขวัญแก่เด็กนักเรียน

การพัฒนาชนบประเพณีหรือวัฒนธรรมระดับชาติ พอจะพิจารณาได้ว่ามีการ
 ส่งเสริมศิลปะ การปรับปรุงส่งเสริมภาษาไทย การปรับปรุงขนบธรรมเนียมหรือกฎ
 เกณฑ์บางประการให้เข้ากับมาตรฐานสากล การชำระรักษาราชประเพณีการสืบสันตติ
 วังศ์ และขนบธรรมเนียมเบ็ดเตล็ดบางประการที่ทรงคิดค้น

¹ จมื่น อมร คุรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "พระราชประเพณี" ตอน 3
 ในพระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 50.

1. การปรับปรุงส่งเสริมภาษาไทย

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถือว่า "ภาษา" เป็นเครื่องตัดสินอย่างหนึ่งว่า ใคร เป็นชนชาติใด¹ ฉะนั้น จึงทรงสนพระราชหฤทัยที่จะส่งเสริมและทะนุบำรุงภาษาไทยให้วัฒนาถาวรคู่กับชาติไทยต่อไป และจากกรณีที่โปรดและมีพระปรีชาสามารถจนวรรณกรรมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว จึงยังเป็นเครื่องเกื้อหนุนให้พระองค์เอาพระทัยใส่ภาษาไทยเป็นพิเศษ ปรากฏว่าตลอดรัชสมัยของพระองค์ เมื่อทรงพบว่ามีผู้ใช้ภาษาไทย เขียนสะกดคำหรือแปลความหมายผิด จึงโดยปกติพระองค์ทรงมีพระราชนิมิตให้ใช้เครื่องหมายวรรคตอนในภาษาไทย พระองค์ก็จะทรงอธิบายให้เข้าใจและบอกให้เขียนให้ถูกต้อง และยังได้พระราชทานหลักพระราชนิยมในคันการวิธานภาษาแก่บรรดาสนาบดี ตลอดจนข้าราชการที่ได้กราบบังคมทูลถามถึงพระราชปฏิบัติ ทั้งทรงสละเวลาศึกษาคำนานานาม นามสกุล ประกาศเป็นพระราชนิยมและตราเป็นพระราชนิยมซึ่งเป็นผลประโยชน์ในคันการพัฒนาสังคมในแง่การปลูกฝังความประพฤติให้เกิดความรักชาติ ความสามัคคีในหมู่คณะด้วยดังกล่าวนั้นแล้ว และไม่เพียงแต่คำศัพท์ที่เกี่ยวกับบุคคลเท่านั้น แม้แต่สัตว์ สิ่งของหรือสิ่งที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ และคำศัพท์ที่เข้ามาจากภาษาต่างประเทศ ก็มีใช้กันอยู่มากในสมัยนั้น พระองค์ก็ได้ทรงพยายามคิดค้นหาคำแปลเทียบศัพท์ภาษาไทย และทรงบัญญัติคำไทยขึ้นใช้แทนคำเหล่านั้น เป็นต้นว่าคำว่า "เอดิเตอร์" (EDITOR) ในภาษาอังกฤษ ทรงบัญญัติคำไทยขึ้นใช้แทนว่า "บรรณาธิการ" คำว่า "อินเนอร์" (INNER) ของนามถนนกัทร มีพระราชนิมิตให้แปลเป็นคำไทยว่า "ใน" ฯลฯ

¹ ดูรายละเอียดใน เรื่องการปลูกฝังความรักชาติ.

นอกจากนี้ยังทรงบัญญัติคำศัพท์ใหม่ที่เป็นภาษาไทยเหมือนกับคำเก่าให้มีลักษณะที่คงงามทั้งรูปทั้งเสียง เช่น ทรงบัญญัติ "อินทรรณู" แทนคำว่า "บา" หรือ "บายศ" ฯลฯ และทรงบัญญัติศัพท์ใหม่ที่ยังไม่เคยมีมาก่อน เช่น คำว่า "หัตถนครี" "อักษรศาสตร์" "อากาศยาน" "อนุบาล" เป็นต้น

เมื่อ พ.ศ. 2450 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงจัดปรับปรุงอักษรวิธีไทย โดยทรงนำวิธีการของไทยในอดีตผสมผสานกับอักษรวิธีของประเทศตะวันตกคือ กำหนดให้พยัญชนะและสระอยู่บนบรรทัดเดียวกัน เช่นเดียวกับอักษรวิธีสมัยพอซุนรามคำแหง แต่ทรงเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงสระโดยย้ายให้มาอยู่หลังพยัญชนะทั้งหมด เช่นเดียวกับอักษรอารยันที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้สำหรับเขียนหนังสือของสงฆ์ฝ่ายธรรมยุต ทรงนำรูปสระโบราณในสมัยพอซุนรามคำแหงมาผสมกับสระแปลงและสระผลที่ทรงคิดขึ้นใหม่ นอกจากนี้ยังทรงประดิษฐ์วิธีเขียนอักขระแบบใหม่ทั้งแบบหวัดและแบบบรรจง ซึ่งนำพิจารณาได้ว่าทรงนำแบบอย่างมาจากภาษาอังกฤษที่มีตัวอักษรทั้งแบบหวัดและบรรจง แต่ปรากฏว่าอักษรวิธีที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคิดขึ้นนี้ไม่มีผู้นิยมใช้ จึงได้เลิกกันไป อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การเรียนภาษาไทยปัจจุบัน เป็นไปโดยถูกต้องจึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพจนานุกรมทางราชการขึ้นเป็นครั้งแรก¹

¹ ทิพย์สุ เนตร นาคชน, เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ม.ป.ท.), หน้า 92 (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน ฉานนกิจศพนายทองสุข นวคุณ ณ เมรุวัดกษัตริย์าราม 28 ธันวาคม 2508)

2. การส่งเสริมศิลปะ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทะนุบำรุงส่งเสริมในค่านาฏศิลป์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทรงสนพระทัยเป็นอย่างมากมาตั้งแต่ยังไม่ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ ดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 1 และทรงเห็นความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นศิลปประจำชาติ ทรงเกรงว่าจะสูญสิ้นไปเสียดังในพระราชหัตถเลขาถึงพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ฯ ผู้บังคับการโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เมื่อ พ.ศ. 2454 มีใจความว่า ทรงมีพระราชประสงค์ให้นักเรียนมหาดเล็กหลวงฝึกหัดโขน เพราะ "ถ้าจะทิ้งเสีย ข้าก็เสียภัยเพราะวิชานี้มันจะสูญอยู่แล้ว"¹ เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ไม่นานก็ทรงตั้งกรมมหรสพขึ้น เป็นกรมในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยโอนกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการมหรสพ เช่น กรมโขนและพิณพาทย์มหาดเล็ก กรมพิณพาทย์หลวง กรมช่างมหาดเล็กมาอยู่ในความควบคุมของกรมมหรสพ² ต่อมาได้ทรงตั้งโรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์³ ขึ้น เพื่อเป็นสถานศึกษา

¹ พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ ลงวันที่ 8 พฤษภาคม ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454) ใน ชานานามสกุลพุทธศักราช 2456 พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : โรงพิมพ์กรุงเทพฯกรพิมพ์, 2515), หน้า 74. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโทอรช สติประภา ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 23 กรกฎาคม 2515)

² ดูรายละเอียดได้จาก ธนิต อยู่โพธิ์, "ละครและโขนหลวงในรัชกาลที่ 6 ที่ 7" ใน ศิลปละครคอนราหรือคู่มือนาฏศิลป์ไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ทางหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร, 2516), หน้า 81.

³ ลมเลิกไปใน พ.ศ. 2468 พร้อมกับกรมมหรสพซึ่งถูกรวมเข้าในกระทรวงวัง เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจไม่อำนวย.

ทางค่านาฏศิลป์และดนตรีสำหรับเยาวชน เป็นการผลิตศิลป์ทางค่านนี้ ขณะเดียวกันก็มีการสอนวิชาสามัญแบบโรงเรียนอื่น ๆ ด้วย และโปรดฯ ให้สร้างโรงละครขนาดใหญ่ที่สวนมิสกวัน สำหรับใช้เป็นที่แสดงโขนละครอวดชาวต่างประเทศ และยังโปรดฯ ให้สร้างโรงละครตามพระราชวังต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมืองอีกหลายแห่ง

ส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เองยังได้ทรงส่งเสริมนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ โดยทางพระราชนิพนธ์และการจัดแสดงบทละครและบทเพลงให้เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในแง่เป็นตัวอย่างแก่ผู้คิดจะแต่งหรือจัดการแสดงละครที่จัดทำขึ้นอย่างมีแบบแผนที่ดี บทละครพระราชนิพนธ์ของพระองค์มีทั้งละครร่ำ ละครพูด ละครร้อง ซึ่งแต่ละประเภทยังแยกออกเป็นชนิดต่าง ๆ อีก ส่วนบทเพลงก็มีทั้งประเภทเพลงปลุกใจ เพลงสอใจ เพลงอวยพร เพลงชมธรรมชาติ เพลงโศก และ เพลงลา¹

ศิลปะบางอย่างพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำมาแบบอย่างมาจากต่างประเทศ ซึ่งโดยมากนำมาดัดแปลงให้เข้ากับคนไทยในสมัยนั้น เช่น การวาด "ภาพล้อ" ที่ทรงนำมาแบบมาจากตะวันตกที่เรียกกันว่า "การ์ตูน" (Cartoon) และละครพูดที่ทรงนำมาแบบอย่าง "เพลย์" (Play) ของตะวันตกมาเล่นเป็นครั้งแรก

¹ พูนพิศ อมาตยกุล, "เพลงพระราชนิพนธ์", ใน สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1. (2524) : 448 - 458.

² ธงชัย หวานแก้ว, "การปลุกฝังความรักชาติตามที่ปรากฏในบทละครพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522), หน้า 24.

ในเมืองไทย ตั้งแต่สมัยยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช และเมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์แล้วได้โปรดฯ ให้นำมาแสดงแพร่หลายมากขึ้น พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทละครพูดไว้เป็นจำนวนมากเพื่อพัฒนารสนิยมในการละครของชาวไทย คือ ทำให้คนไทยรู้จักและเข้าใจตลอดจนยอมรับละครพูดซึ่งเป็นศิลปะแบบใหม่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการละครไทย¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเผยแพร่และชักจูงใจให้คนสนใจศิลปะ ๓๖๖ การจัดงานแสดงละครโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์วรรณกรรมต่าง ๆ ซึ่งได้ทรงทำอยู่เป็นประจำในรัชกาลของพระองค์ และยังโปรดฯ ให้จัดการแสดงและประกวดศิลปะ เป็นครั้งคราว เช่น โปรดเกล้าฯ ให้จัดการประกวดภาพสำหรับศิลปินสมัครเล่น มีทั้งภาพวาดและ ภาพถ่าย ระหว่าง พ.ศ. 2450 – 2463 รวม 3 ครั้ง ซึ่งพระองค์ทรงวางคภาพสงเขาแสดงหลายภาพและได้ทรงสนับสนุนการวาดภาพลงในหนังสือพิมพ์ เช่น พระราชนิพนธ์พระหัตถ์ตลอดจนโปรดฯ ให้ราชการส่งภาพลงในหนังสือพิมพ์ศิลปะอีกด้วย

¹ นันทก พลอยแก้ว, "อิทธิพลของการละครตะวันตกในละครพูดพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขาวชิราวุธศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2511), หน้า 151.

² ดูรายละเอียดได้จาก ปิ่น มาชากุล, "ภาพและภาพพระหัตถ์, การประกวด" ใน สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 (2524) : 460 – 473.

3. การปรับปรุงขนบธรรมเนียมหรือกฎเกณฑ์ในสังคมบางประการให้เข้า

มาตรฐานสากล

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมหรือกฎเกณฑ์ในสังคมบางประการ เพื่อให้เข้ากับมาตรฐานสากล ได้แก่ โปรดเกล้าให้ประกาศใช้ "พุทธศักราช" เป็นศักราชในราชการใน พ.ศ. 2456 เพราะทรงเห็นว่าการใช้รัตนโกสินทรศกไม่สะดวกสำหรับเหตุการณ์ในอดีตกอนทั้งศักราชนั้นขึ้นไปที่ต้องนับถอยหลังเป็นปฏิโลม และเพื่อให้สอดคล้องกับนานาอารยประเทศที่นิยมใช้ศักราชของศาสนาที่ตนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือ จึงโปรดฯ ให้เปลี่ยนเป็นใช้พุทธศักราชตามที่ไทยมีพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติใน พ.ศ. 2450 โปรดเกล้าฯ ให้ "ประกาศนับเวลาในราชการ"¹ ทรงกำหนดให้เปลี่ยนแปลงวิธีนับเวลาแบบโมงยาม หนึ่งไม่สะดวกแก่กิจการโดยทั่วไปที่จะต้องทำการติดต่อกับนานาประเทศให้เป็นแบบสากลนิยมคือแบ่งวันหนึ่งออกเป็น 24 ภาค แต่ละภาคเรียกว่า "นาฬิกา" โดยถือเวลาเที่ยงคืนเป็นเวลาเปลี่ยนวันใหม่และเพื่อความสะดวกในการนับนาฬิกา ให้แบ่งวันเป็น 2 ตอนคือตั้งแต่เที่ยงคืนไปจนถึงเที่ยงวัน รวม 12 ชั่วโมง เรียกว่า กอนเที่ยง หรือเขียนอักษรย่อว่า "ก.ท." และตั้งแต่เที่ยงวันไปจนบรรจบเที่ยงคืน รวม 12 ชั่วโมง เรียกว่าหลังเที่ยง หรือเขียนอักษรย่อกว่า "ล.ท." เขียนแบบภาษาอังกฤษที่ใช้ "A.M." และ "P.M." อีก 2 ปีต่อมาคือใน พ.ศ. 2452 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ "พระราชกฤษฎีกาให้

¹ "ประกาศนับเวลาในราชการ" ราชกิจจานุเบกษา 34 (13 กันยายน 2450) : 421 - 430.

ใช้เวลาอัคราพุทธศักราช 2462"¹ กำหนดเวลาในประเทศไทยเสียใหม่ให้สอดคล้องกับเวลาสากลที่ใช้กันอยู่คือ ให้ใช้เวลาอัคราสำหรับประเทศไทยทั่วพระราชอาณาจักรเป็น 7 ชั่วโมงก่อนเวลากรีนิชประเทศอังกฤษ และ 4 ปีต่อมาคือใน พ.ศ. 2466 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติ² ซึ่งวางวัด³ ซึ่ง ค่ายทรมณ์พระราชประสงค์ให้ไทยมีวิธีซึ่งวางวัด เป็นแบบเดียวกับหมดทั้งประเทศ ทรงกำหนดให้ใช้วิธีเมตริกแบบอารยประเทศตะวันตก

4. การชำระรักษาราชประเพณีการสืบสันตติวงศ์

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสรีรศึกษาในระบบราชาธิปไตยอย่างยิ่งคงเป็นระบบการปกครองประเทศที่เหมาะสมกับประเทศไทย ทำให้ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะชำระรักษาสถาบันกษัตริย์ให้เป็นแบบแผนราชประเพณี จึงได้โปรดฯ ให้ตรากฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ซึ่งใช้เป็นแบบแผนราชประเพณี พระพุทธศักราช 2467³ ขณะเดียวกันก็เพื่อเป็นการตัดความยุ่งยากอันเกิดจากการแก่งแย่งกันในพระราชวงศ์ ในกรณีที่มีสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้อำนาจตั้งพระราชทายาทซึ่งไว้ทุกข์เกิดการแก่งแย่งซึ่งอำนาจก็ย่อมจะเป็นโอกาสให้บุคคลที่ไม่ได้คงอยู่ในสัมมาปฏิบัติขัดขวางก่อกองเจริญแห่งราชอาณาจักร ทั้งเป็นโอกาสให้ศัตรูทั้งภายในและภายนอกได้

¹ "พระราชกฤษฎีกาใช้เวลาอัครา". ราชกิจจานุเบกษา 36 (21 มีนาคม 2462) : 273 - 279.

² "พระราชบัญญัติมาตราวางวัด พระพุทธศักราช 2466". ราชกิจจานุเบกษา 40 (27 ธันวาคม 2466) : 183 - 184.

³ เสถียร ลายลักษณ์ และคณะ (รวบรวม). "กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467". ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 37, หน้า 160 - 183.

คิดประทุษร้ายก่อราชตระกูลอัน เป็น เหตุการณ์ร้าย ความหายนะของประเทศ

ตามกฎเกณฑ์โบราณฉบับนี้ ได้จัดลำดับชั้นพระบรมวงศานุวงศ์ที่สมควรได้รับราชสมบัติไว้อย่างละเอียด เช่น ในมาตรา 4 มีข้อกำหนดให้เลือกในสายตรงก่อนเสมอ เริ่มตั้งแต่สมเด็จพระพุทธเจ้าในมาตรา 10 และ 11 มีบทบัญญัติว่าด้วยผู้ที่ต้องยกเว้นจากการสืบราชสันตติวงศ์ เขาไว้ด้วย เช่น ผู้มีพระสติปัญญาวิปลาส ผู้ไม่สามารถเป็นอัครพุทธศาสนูปถัมภก ผู้มีพระทายเป็นนางต่างคาว อีกทั้งยังได้บัญญัติห้ามไม่ให้เอาภรรยาหรือองค์ใด ๆ เข้าไว้ในลำดับสืบราชสันตติวงศ์ ฯ

5. ขนบธรรมเนียมเบ็ดเตล็ดบางประการ

สิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่งคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยแม่ในขนบธรรมเนียมประเพณีเล็กน้อย ๆ ก็ยังได้ทรงคิดขึ้น เช่น โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนประเพณีที่ชกัว่า "โห่ฮิ้ว" ในการแสดงความเคารพยินดีที่เคยปฏิบัติกันมาแต่เดิม มาใช้คำว่า "ไชโย" ซึ่งทรงคิดขึ้นใหม่แทนโดยเริ่มใช้กันครั้งแรกในคราวประชุมพลเสื่อป่าและลูกเสื่อที่คอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2455¹

พระองค์ยังได้โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศเรื่องการถวายคำนับของข้าราชการในพระราชสำนัก² ทรงกำหนดให้ข้าราชการพลเรือนทำความเคารพด้วยวิธีเปิดหมวกแล้วก้มศีรษะ ยกเว้นข้าราชการผู้มีตำแหน่งพิเศษใดแก่ผู้ทำหน้าที่สารพัดธุระ เจ้านักงานประจำเรือนต้น นายมาคน ส่วนข้าราชการในกรมตำรวจและกรมวังนอกให้ยังคงทำความเคารพด้วยวิธีวันทยาหัตถ์

¹ ดูรายละเอียดได้จาก จมื่นอมร ตฤณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), กำเนิดพระราชวังสนามจันทร์แด่พระปฐมเจดีย์ พระมหากษัตริย์เจ้ากับคอนเจดีย์, หน้า 95-96.

² หจข.ร.5 ว 2/30 ประกาศเรื่องการถวายคำนับของข้าราชการในราชสำนัก ที่ 202/6 (ม.ท.)

เครื่องมือที่ใช้ในการสร้างชาติ

การดำเนินพระบรมราชาบายสร้างชาติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ได้เป็นสิ่งที่ทรงกระทำในภาครัฐบาลในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของประเทศเท่านั้น แต่ทรงกระทำในฐานะที่ทรงเป็นปัจเจกชนด้วย และต้องทรงอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากประชาชน เป็นสำคัญจึงจะทำให้พระบรมราชาบายสัมฤทธิ์ผล ฉะนั้นพระองค์จึงต้องทรงใช้เครื่องมือสื่อสาร เป็นหนทางนำแนวพระราชดำริ และพระบรมราชาบายเผยแพร่ไปสู่สาธารณชน เครื่องมือต่าง ๆ ที่ทรงใช้ส่วนใหญ่ เป็นสิ่งที่พระองค์โปรดหรือทรงเคยปฏิบัติมาแต่ในอดีตก่อนที่จะเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ มีทั้งที่เป็น เครื่องพิมพ์ ชักชวน จูงใจ ให้ประชาชน ประพฤติปฏิบัติตาม และทั้งที่เป็น เครื่องชักชวนมิให้ไปสู่อะไรบางอย่าง บางสิ่งบางอย่าง หรือเป็นทั้งสองอย่างใน เครื่องมือชนิดเดียวกัน เครื่องมือเหล่านั้นพอจะประมวลได้ดังนี้คือ พระราชนิพนธ์ พระราชดำรัส พระบรมราชาบาท หนังสือพิมพ์และคู่มือต่าง ๆ

1. พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระอุปนิสัยรักการอ่าน การเขียน และทรงมีพระปรีชาสามารถอย่างที่เราเรียกกันว่า มีพรสวรรค์ในด้าน การประพันธ์ เป็นพิเศษนับตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์¹ ในระหว่างที่ทรงครองราชสมบัติ พระองค์ได้ทรงใช้วิธีการทรงพระราชนิพนธ์เป็นจำนวนมากเป็นเครื่องมือสื่อสาร ถ่ายทอดทัศนคติหรือความคิดในเรื่องต่าง ๆ กับประชาชน เนื้อหาของพระราชนิพนธ์แต่ละประเภท ส่วนใหญ่มีแก่นของเรื่องอยู่ที่การสร้างความรู้สึกหรือทัศนคติหรือควาณิยมในด้านต่าง ๆ

¹ ดูรายละเอียดในบทที่ 1.

ร่วมกันในหมู่ชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้รักสามัคคีนิยม แม้เป็นประเภทบันเทิงคดี ก็มักจะแทรกแนวพระราชดำริหรือแสดงเจตนาคติ ทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเนื้อหาสาระที่ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ความรู้หรือเพื่อแนะนำสั่งสอนชาวไทยในเรื่องต่าง ๆ ทั้งด้านโลกธรรมและศีลธรรม และทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมไว้ด้วย

ในก้านพระราชนิพนธ์เพื่อปลุกใจชาตินิยม พอจะสรุปได้ว่ามีเนื้อหาอธิบายความหมาย และชี้ให้เห็นความสำคัญของสถาบัน ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทรงสั่งสอนถึงหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติต่อสถาบันทั้งสาม และเตือนใจให้ระหนักถึงผลร้ายที่จะเกิดจากการเสื่อมสลายของสถาบันทั้งสาม¹ เช่นในบทความเรื่อง "ความเป็นชาติโดยแท้จริง" ปลุกใจเสียป่า - บทละคร เรื่อง ขอมคำคืน พระร่วง หัวใจนักรบ เสียสละ มิตรแท้ ความดีมีชัย ฯลฯ พระองค์ทรงมีวิธีการ เชื่อมโยงความเกี่ยวพันของสถาบันทั้งสามเข้าด้วยกัน เป็นอย่างดี เป็นต้นว่า ทรงอธิบายให้คนไทยเข้าใจว่า การจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เป็นความประพฤติที่ถูกต้องควบคู่กับหลักพระพุทธศาสนา ในบทความเรื่อง "ขอชวนท่าน เป็นแม่หลวง" มีข้อความตอนหนึ่งว่า พระมหากษัตริย์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณในการที่ได้ให้ความร่มเย็น เป็นสุขแก่ชาวไทยตลอดมาตั้งแต่อดีตกาล ชาวไทยจึงสมควรที่จะมีความกตัญญูสำนึกในพระเมตตากรุณาธิคุณ และ "ตั้งใจตอบแทนพระคุณด้วยกตะเวที อันเป็นที่สรร เสริญแห่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย"²

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ดูรายละเอียดใน เรื่อง การปลุกฝังความรักชาติ.

² ทอชิวราฐานุสรณ์, ตอนที่ ๖ ๐1162/๒3 สำนักวางบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "ขอชวนท่าน เป็นแม่หลวง".

นอกจากนี้ในการ เฝ้าระวังคนไทย ให้เกิดความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันปกป้องสถาบันทั้งสาม พระองค์มักจะ เน้นในด้านการ เฝ้าระวังให้ระหนักถึงภัยจากชาวต่างชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากอารยชนตะวันตกและชาวจีน ที่มาในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการรุกรานด้วยกำลังจากภายนอก การบ่อนทำลายความสงบเรียบร้อย และความมั่นคงภายในประเทศ พร้อมทั้งทรงแนะนำหนทางป้องกันภัยไว้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อ หลีกเลี่ยงการดำเนินการดำเนินพระบรมราชโองบายป้องกันประเทศ ในภครัฐบาลที่เป็นในรูปการ เสริมสร้างกองทัพให้เข้มแข็ง และการตราพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่มีผลต่อการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติ¹ ฯลฯ

ในค่านิยมที่มาจากชาติตะวันตกที่ทรงกล่าวถึงในบทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ มีอาทิเช่น ภัยอันตรายรุกรานด้วยกำลัง การบ่อนทำลายทางการเมืองและสังคม ภายในประเทศ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้คนไทยตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เตรียมตัวให้พร้อมที่จะต่อสู้ชาติศัตรูได้ทุกเมื่อ ดังเช่นที่ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทความเรื่อง "ยุทธภัย" โดยให้พระนามแฝงว่า "อัศวพาหุ" ทรงอธิบายความหมายและลักษณะของภัยที่เกิดจากการรบ ทรงชักชวนคนไทยให้ระหนักถึงข้อเท็จจริงว่า การสงครามนั้นย่อมเกิดขึ้น เมื่อใดก็ได้ และ เมื่อ เกิดแล้วยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ และให้ทรงแนะนำวิธี เตรียมใจ เตรียมตัว ให้พร้อมในยามที่บ้าน เมือง ยังสงบสุขอยู่ เช่นต้องเตือนใจตนเองอยู่เสมอว่า เมืองไทยเป็นถิ่นฐานของตนจะยอมให้ผู้นอนมาแย่งไม่ได้ ต้องเรียนรู้และฝึกหัดยุทธวิธี และต้องสั่งสอนจิตใจเยาวชนให้ระหนักถึงหน้าที่ที่จะต้องป้องกันประเทศชาติ เป็นต้น

¹ ดูรายละเอียดใน เรื่องการ ป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ

ส่วนภัยจากชาวตะวันตกในคานาสังคมอันเป็นผลมาจากการติดต่อกับชาวตะวันตก และการหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกเข้าสู่สังคมไทยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงในพระราชนิพนธ์นั้น พระองค์ทรงเน้นในเรื่องกิจกรรมรียาทหรือ ความประพอกีบางอย่างที่คนไทยเลียนแบบชาวตะวันตก เช่น การดื่มสุรา ซึ่งพระองค์ ทรงเห็นว่าทำให้เสื่อมเสียศีลธรรมและประเพณีที่ค้ำจุนของไทย กังเช่นในบทความเรื่อง "โคลนตมคัลล" มีใจความตอนหนึ่งว่า "...การคบค้าสมาคมกับฝรั่งไพร่มีผลทำให้คนไทย หนุ่ม ๆ ซึ่งสำคัญกันว่าได้รับการศึกษามาแล้วนั้นแยกพระองค์ไปในทางจรรยา¹..." และใน บทพระราชนิพนธ์เรื่องลัทธิเอาอย่าง มีใจความเตือนใจคนไทยตอนหนึ่งว่า "...ความ จริงนัการ เอาอย่างฝรั่ง... เขาก็ยอมรับรู้สึกพอใจเสมอเหมือนว่าได้รับความยกย่อง สรร เสริญเพราะฉะนั้นจึงรู้สึกมีไมตรีจิตเอ็นกต่อผู้ที่เอาอย่างคัจ เรารู้สึกเมตตาอุกหมา ที่รู้จักนั..."²

คานภัยจากชาวจีนซึ่งโคเขามามีอิทธิพลทั้งคานการ เมือง เศรษฐกิจและสังคม³ และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโคทรงพยายามหลายวิถีทางที่จะแก้ปัญหานั

ศูนย์วิทยพัทยาการ

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว "โคลนตมคัลล" ในประมวลบท พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 32.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง "ลัทธิเอาอย่าง" ใน พระราชนิพนธ์นารของลนเกล้าฯ รัชกาลที่ 6, หน้า 4.

³ คุรายละเอียคไผนที่ 2.

วิธีการหนึ่งทรงกระทำเพื่อเป็นการประสานกับการดำเนินงานในภาครัฐบาล ในฐานะที่ทรงเป็นองค์พระประมุขของชาติซึ่งทรงมีพระบรมราโชบายที่จะผสมกลมกลืนชาวจีนในเมืองไทยให้กลายเป็นคนไทย อาทิเช่น โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่มีผลครอบคลุมถึงคนจีนทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนการพระราชทานยศ บรรดาศักดิ์ และเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่คนจีน เป็นจำนวนมาก¹ พระองค์ยังได้ทรงพยายามจำกัดและจำกัดอิทธิพลของชาวจีนโดยทางอ้อมด้วยการใช้พระราชนิพนธ์เป็นเครื่องมือ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเภทบทความและบทละคร เนื้อหาในบทพระราชนิพนธ์เหล่านั้นส่วนหนึ่งเป็นการปลูกใจคนไทยให้หันตัวระมัดระวังภัยจากชาวจีน ในด้านต่าง ๆ และทรงแนะนำวิธีการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันภัยเหล่านั้น เป็นต้นว่าทรงกระตุ้นเตือนคนไทยให้รู้จักพึ่งพาตนเอง ทำกิจการต่าง ๆ ด้วยตนเอง รวมทั้งการชักชวนคนไทยให้เข้าไปมีบทบาททางธุรกิจการค้า ไม่หมองแต่รับราชการเพียงอย่างเดียว ดังที่นิยมกระทำกันอยู่หรือหลงแกจะพึ่งพาชาวต่างชาติ จะเห็นแนวพระราชดำริในเรื่องนี้ได้จากพระราชนิพนธ์ บทที่ 4 "ความนิยมเป็นเสมือน" ในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง โคลนติดล้อ และ บทที่ 3 "การที่เราอาศัยพวกจีน" กับบทที่ 4 "การที่เราต้องอาศัยต่างประเทศ" และบทที่ 5 "วิธีที่จะแก้ไข" ในบทพระราชนิพนธ์ชุด "เมืองไทยจตุรทิศ" เป็นต้น

อีกส่วนหนึ่งเป็นการวิพากษ์วิจารณ์โจมตีคนจีนอย่างรุนแรงเผด็จรณ มีทั้งวิจารณ์การเมืองในเมืองจีนและโจมตีคนจีนในเมืองไทย² พระราชนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเช่นนี้ส่วนใหญ่เป็นประเภทบทความซึ่งทรงส่งไปลงหนังสือพิมพ์ โดยใช้พระนามแฝงว่า "อัสวาทู"

¹ ดูรายละเอียดใน เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ

² สุวิมล ชาญमानนท์ "การจำกัดอิทธิพลของชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 6",

อาทิเช่น บทความเรื่อง "ยิวแห่งบูรพาทิศ" ทรงเปรียบพวกจีนในเมืองไทยเหมือนกับพวกยิวในยุโรป คิดแต่จะกอบโกยเงินกลับบ้าน เกิดเมืองนอนของตน ไม่ยอมรับวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้มีบทความเรื่อง "การกยหน้าในเมืองจีน" "ทูลยศโดยอาชีวะ" "วังค์คองค์ใหม่" "ขุนยัคเซินฟู่ชาน" "ถ้อยแผนโบราณ"

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศรัทธาในสถาบันศาสนา และพระมหากษัตริย์ว่าเป็นสิ่งที่จะต้องดำรงอยู่คู่ไปกับชาติไทย ทำให้พระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการเมือง การปกครองของประเทศ เป็นไปในทางอนุรักษนิยม ทรงเห็นวาระของการปกครองที่เหมาะสมกับประเทศไทยมากที่สุดคือ ระบอบราชาธิปไตย หรือสมบูรณาญาสิทธิราช เพราะเป็นนิติธรรมของชาติไทยสืบมาแต่โบราณกาล และคนไทยในเวลานั้นก็ยังไม่พร้อมที่จะไขว่หน้าจ เลือกผู้แทนของตนเองทำการปกครองตนเองได้¹ ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องแสดงให้คนไทยเห็นความเหมาะสมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชต่อสภาพสังคมไทย และผลเสียหรือข้อบกพร่องของลัทธิการปกครองระบบอื่น ทั้งนี้ น่าจะพิจารณาได้อีกนัยหนึ่งว่า เพื่อเป็นการประสานกับพระบรมราโชบายที่ทรงปลุกใจคนไทยให้เกิดความรู้สึกจงรักภักดีต่อชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ เพราะประเทศไทยใช้ระบอบการปกครองแบบอื่น ก็ย่อมจะมีผลกระทบกระเทือนต่อสถาบันกษัตริย์ในเชิงจำกัดหรือก้ำกับทบาทของสถาบันนี้ ซึ่งพระองค์ทรงถือว่ามีความสำคัญสูงสุดสถาบันหนึ่งต่อความอยู่รอดของชาติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระบรมราโชบายที่จะใช้วิธีนามยกเอาหนามบ่ง คอสูกับพวกที่ชอนนาลัทธิการ เมืองที่ไม่ทรงมีพระราชประสงค์

¹ ดูรายละเอียดในบทที่ 2.

มาเผยแพร่ คือทรงใช้วิธีอธิบายคัดค้านความเห็นและคำกล่าวของบุคคลเหล่านั้น โดยแสดงให้ปรากฏด้วยว่า ข้อความที่เขาถวายนั้นถึงแม้จะเป็นความคิดอันดีก็ตามแต่ไม่สามารถปฏิบัติได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้คนทั่วไปรู้สึกตัวคิดได้เอง เพราะทรงเห็นว่า "...การที่จะบังคับให้คนกลับความคิดเห็นนั้นไม่ได้ ใดแต่จะชี้แจงให้แลเห็นเองว่าความคิดเดิมนั้นคลาดเคลื่อนไป..."¹ ดังนั้นพระองค์จึงทรงใช้พระสวรรคในชั้นการประพันธ์ เพื่อสร้างเจตนาคิดค้านการปกครองแก่ประชาชนให้เลื่อมใสศรัทธาในระบอบราชาธิปไตยเช่นเดียวกับที่ทรงใช้เพื่ออีกท่านอื่น ๆ ซึ่งในบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้ชี้ให้เห็นผลเสียของระบบรัฐสภา ความบกพร่องของการปกครองแบบสาธารณรัฐและแนวความคิดสังคมนิยมว่า เป็นสิ่งที่ขัดกับนิติธรรมของชาติไทย พร้อมทั้งทรงยกตัวอย่างให้เห็นถึงผลร้ายจากเหตุการณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในต่างประเทศ เช่น จีน รัสเซีย ปอร์ตุเกส เกอร์กี อาทิเช่น พระราชนิพนธ์เรื่อง "อุตตรกฐ" (ทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษลงในหนังสือพิมพ์สยามออปเซอร์เวอร์ ฉบับวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2455) "การจลาจลในรัสเซีย" (แปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ) เมืองไทยจึงตื่นเถิด (ใช้พระนามแฝงว่า อ.บ. ลงในหนังสือพิมพ์ไทยใน พ.ศ. 2456) บทความชุด "โคลนติดล้อ" (ลงในหนังสือพิมพ์ไทยใน พ.ศ. 2458 ใช้พระนามแฝงว่า อิศวพาหุ) "ขุนยัดเซนฟุ้งซ่าน" (อิสวพาหุ) "อันตรายแห่งความเข้าใจผิด" (อิสวพาหุ) "การปกครองอันเทียมโหดของปอร์ตุเกส" (อิสวพาหุ) และบทละครเรื่อง "ฉวยอำนาจ" (ศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2464 - 2465) และนิทานเรื่อง "การก่อกำเริบแห่งปะคุสต์ว์" (เรื่องแปลเป็นต้น

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, จดหมายเหตุรายวันของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.ศ. 131, หน้า 45.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญต่อเรื่องความประพฤติของคนในชาติเป็นพิเศษประการหนึ่ง เพราะทรงถือว่าชาติ จะมีอำนาจหรือเกียรติยศนั้น ไม่ได้นับอยู่กับปริมาณพลเมือง แต่ขึ้นอยู่กับความประพฤติและนิสัยใจคอของคนในชาติ¹ พระองค์จึงทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมากเช่นกัน เพื่อสั่งสอนแนะนำราษฎรของพระองค์ถึงหลักการ ประพฤติปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ในความดีมีศีลธรรม และการปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะ เป็นผู้ร่วมชาติเดียวกัน ตลอดจนเพื่อทรงแสดงเจตนาคติที่ทรงต้องการให้สังคมไทยมีลักษณะ เช่นใดบ้าง มีอาทิเช่น

หลักการ — ทรงแนะนำถึงวิธีที่ดีในการปฏิบัติงานของข้าราชการว่าจะต้องมีคุณลักษณะสำคัญ 10 ประการ คือ มีความสามารถ ความเพียร ความมีไหวพริบ ความรู้เท่าถึงการ ความรู้จักนิสัยคน ความรู้จักตนเอง ความมีหลักฐาน และความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์แจกในพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ พ.ศ. 2457)

ระวางผีพนัน (บทความ) — ทรงแสดงทัศนะว่าคนไทยชอบเล่นการพนันจนคิดเป็นนิสัย ซึ่งพระองค์ไม่โปรดที่จะให้เป็นเช่นนั้นเลย และทรงชี้ให้เห็นถึงผลร้ายของการพนัน

สุภษิตพระร่วง (คำโคลง) — ทรงสอนการปฏิบัติตน ต่อผู้อื่น เช่น ทอครู มิตร บ่าว ๆ การรักษาเกียรติยศ ฯลฯ

พระยากัลยาณไมตรี — ทรงยกตัวอย่างผู้มีความประพฤติดีสมควรเอาเป็นเยี่ยงอย่าง (บทความ), คำนานเสื่อป่า (บทละคร) และ นกยูงฟุ่ตบอลแสดงความกล้าหาญ (บทความ)

¹ ดูรายละเอียดใน เรื่องการพัฒนาสังคม.

หัวใจคนหนุ่ม
(ใช้พระนามแฝง
ว่า รามจิตติ)

— ทรงแสดงทัศนะ เกี่ยวกับสังคมไทยใน เรื่องต่าง ๆ เช่น แสดง
ให้เห็นชีวิตครอบครัวไทยในสมัยนั้น ซึ่งอยู่ระหว่างสมัยเก่ากับ
สมัยใหม่ คนไทยจึงเกิดความรู้สึกขัดแย้งกันขึ้นในใจของตน
และแสดงให้เห็นว่าไม่ว่าจะมีพระราชาธิบดีให้คนไทยแต่งงานกับ
ชาวต่างชาติ เป็นต้น

ตบตา — ประชดคนไทยสมัยนั้นที่ชอบฟังเพื่อและล้อเลียนคนจีน

(ละครพูดแปลงจาก
เรื่องภาษาฝรั่งเศส
ชื่อ บุคร โลซ เยอช
ของ เอ เยนคาบิช
ใช้พระนามแฝงว่า
ศรีอยุธยา)

ฯลฯ

เนื่องจากทรงมีพระราชประสงค์ที่จะยกฐานะทางสังคมของสตรีไทยด้วยการ
ดำเนินพระบรมราโชบายประการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว¹ พระองค์ยังได้ทรงใช้
วรรณกรรมเป็นเครื่องมือจูงใจคนไทยให้สร้างทัศนคติใหม่เกี่ยวกับสถานภาพของสตรี
เช่น ทรงพระราชนิพนธ์ละครเรื่อง "บวงมาร" (พ.ศ. 2458 ใช้พระนามแฝงว่า
ศรีอยุธยา) ทรงกำหนดให้ตัวละครชายในเรื่องนี้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสตรีในทัศนะ
ต่าง ๆ กันไป บทความเรื่อง "เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรืองคือสถานภาพแห่งสตรี"
ในเรื่องนี้ทรงบรรยายให้เห็นถึงลักษณะของการที่สตรีไทยถูกเก็บจกัและบังคับข่มขืน
ต่าง ๆ² และทรงพยายามอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของสถานภาพของสตรีใน

¹ ดูรายละเอียดในเรื่องการพัฒนาสังคม.

² เรื่องเดียวกัน.

ชาติว่าจะเป็นสิ่งที่จะสะท้อนให้เห็นว่า ชาติมีความรุ่งเรืองหรือไม่เพียงใด ขณะเดียวกันพระองค์ทรงสั่งสอนหญิงไทยให้ประพฤติตนเป็นคหบดี ปรับปรุงตัวให้มีคุณสมบัติเปรียบพร้อมตามที่พระองค์ทรงต้องการจะให้มีอยู่ในแก้วหญิงไทย¹ ตลอดจนทรงเสวยว่า การพิจารณาเลือกคู่ครองให้รอบคอบดี เป็นการวางรากฐานความมั่นคงในครอบครัว เช่น ทรงพระราชพิธีสมโภชสิขีศรีไชโยภิไชพระงามแผ้วฉวาง "อัญชัน" และทรงสอนโดยผ่านบทบาทตัวละคร เช่น บทละครเรื่อง "สาวิตรี" "พระร่วงคำกลอน" "มัทนะพาธา" "กลแตก" "หาโล่ห์" "หึงเสื้อ" ฯลฯ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงริเริ่มวรรณกรรมเป็นเครื่องมือนำเสนอพระราชดำริและพระบรมราโชบาย ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งภายในและภายนอกประเทศหรือสิ่งที่เกิดขึ้นโดยพระราชประสงค์ของพระองค์เอง เช่น เมื่อคราวสงครามโลกครั้งที่หนึ่งอุบัติขึ้นใน พ.ศ. 2457 พระองค์ได้ทรงพระราชพิธีสมโภชความเป็นเจ้าเวมมาก เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความคับแค้นของการสงคราม กลยุทธการรบ เจตคติต่อการสงคราม เช่น บทความเรื่อง "การยุทธทางทะเลในยุโรป" "สงครามป้อมค่ายประชิด" "กฎหมายทางทะเล" ฯลฯ และได้ทรงชี้แจงเหตุผลที่ไทยควรจะเป็นกลาง รวมทั้งตอบโต้ผู้ที่เขียนบทความหรือกล่าวแสดงความเห็นคัดค้านพระราชดำริของพระองค์ โดยทรงนำไปลงหนังสือพิมพ์อย่างแพร่หลายทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย² เช่น บทความเรื่อง "อย่าเขลา"

เมื่อได้ทรงตัดสินพระราชหฤทัยที่จะประกาศสงครามกับฝ่ายมหาอำนาจกลาง เพราะทรงเห็นเขาวางที่จะเข้าประเทศไทย เขารวมสงครามกับเราชาติด้วยศักดิ์ศรีที่ทัดเทียมกับอารยประเทศทั้งหลาย ประกอบกับการที่ทรงเล็งเห็นถึงผลประโยชน์หลายประการที่ไทยจะได้รับตามวาทกรรมการ เขารวมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร³ พระองค์จึงได้

¹ ดูรายละเอียดในเรื่อง การพัฒนาสังคม

² หจข.ร. 6 ต. 15. 4/1 พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระองค์เจ้าจันทบุรีศักดิ์กฤดากร ลงวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2457.

³ ดูรายละเอียดในเรื่อง การป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ

ทรงเตรียมหนทางที่จะให้ประเทศไทยประกาศสงคราม โดยให้ชาวไทยทั้งหมดเห็นชอบ
 ควบคู่กับพระราชดำริของพระองค์ จะเห็นได้ว่าพระราชนิพนธ์ในช่วงประมาณ 1 ปีก่อน
 ที่จะประกาศสงครามต่อต้านมหาอำนาจกลาง ในปี พ.ศ. 2460 มักจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับ
 การเข้าร่วมสงคราม ซึ่งพระองค์ได้ทรงชี้แจงให้เห็นถึงความไม่มีคุณธรรมของฝ่าย
 มหาอำนาจกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เยอรมนี ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่ม และทรงชักชวนให้
 ชาวไทยเอาใจช่วยฝ่ายสัมพันธมิตร และยังได้ทรงเขียนบทความตอบโต้พวกที่มีความคิด
 เห็นว่า ประเทศไทยควร เป็นกลางหรือไม่ เขาไปยุ่งเกี่ยวกับการสงครามครั้งนี้ยังสิ้น
 รวมทั้งพวกที่เห็นว่าควร เขากับฝ่ายมหาอำนาจกลาง เช่น พระราชนิพนธ์บทความเรื่อง
 "การจมนเรือลูริกา เนีย" (ใช้พระนามแฝงว่า รามจิตติ) "อำนาจสงคราม" (ใช้พระนาม
 แฝงว่า รามจิตติ) เรื่อง "การที่สยามเข้าสงคราม" (ใช้พระนามแฝงว่า ร.จ.) เรื่อง
 "ความประพฤตินารุณกรรม" (ใช้พระนามแฝงว่า อ.พ.) เรื่อง "ลำบาก การรักษา
 ความเป็นกลางเป็นการยากจริง ๆ" เรื่อง "ของควรวิเคราะห์" (ใช้พระนามแฝงว่า
 รามจิตติ) และเรื่อง "The Man in Khaki" เป็นต้น

ในโอกาสที่ไปรจเกล้าฯ ให้ออกกฎอัยการศึกต่าง ๆ ที่ประชาชนต้องปฏิบัติตาม
 หรือประกาศพระราชนิยมใด ๆ เป็นการชักชวนประชาชนให้ปฏิบัติตามพระราชประสงค์
 พระองค์มักจะทรงแต่งบทพระราชนิพนธ์ออกมา เป็นเครื่องโฆษณา เผยแพร่ความกันไป
 เสมอ เช่น ในกรณีที่ไปรจเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติชานานนามสกุล เมื่อ
 พ.ศ. 2455 พระองค์ได้ทรงแต่งบทความเรื่อง "เปรียบเทียบนามสกุลกับชื่อแซ่" ซึ่งในปี
 เดียวกันนั้นเอง เพื่ออธิบายให้ประชาชนได้เข้าใจถึงสาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ชานานสกุล และเพื่อให้เห็นความสำคัญหรือประโยชน์
 ของการมีนามสกุล ตลอดจนเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีการให้ชานานสกุลและชื่อแซ่
 แตกต่างกัน เช่นใด และในปี พ.ศ. 2456 นี้เช่นกัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า

อยู่หัวทรมีพระราชนิยมที่จะให้ใช้คำว่า "ไชโย" แทนคำว่า "โห่ฮือ" ในการแสดงความร่าเริงยินดี¹ ปรากฏว่าในบทความพระราชนิพนธ์ที่ทรงแต่งขึ้นในช่วงระยะเวลานั้น ได้ทรงใช้คำว่า "ไชโย" อยู่หลายเรื่อง เพื่อเป็นตัวอย่างและเพื่อเผยแพร่ค่านี้นี้แก่คนทั่วไป เช่น บทความเรื่อง "ไชโย" และเรื่อง "สันดอนน้ำท่วม" ฯลฯ เมื่อทรมีพระราชนิยมให้ใช้เครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ ในภาษาไทย พระองค์ก็ได้ทรงใช้เครื่องหมายเหล่านั้นในบทความพระราชนิพนธ์ของพระองค์เพื่อเป็นตัวอย่าง และพระองค์ได้ทรงแต่งบทละครเรื่อง "พระหันอากาศ" โดยให้ชื่อเครื่องหมายวรรคตอนตั้งเป็นชื่อตัวละคร ชื่อเมือง ในเรื่อง เช่น ท้าวกรรณต์ พระหันอากาศ นางวิสาขณี เมืองทัณฑะมาฎา เพื่อให้คนจดจำเครื่องหมายเหล่านั้นได้ง่ายขึ้น

นอกจากนี้ในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่พระองค์ทรงจัดขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนโยบายปลูกใจให้รู้สึกรักชาตินิยม พระองค์ก็จะทรงระดมชาวโฆษณาชักจูงใจคนไทยด้วยการเขียนบทความพระราชนิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเภทละครและบทความ อาทิเช่น ในด้านการชักชวนชาวไทยให้สมัครเป็นสมาชิกกองเสือป่าหรือส่งบุตรหลานเข้าฝึกหัดลูกเสือ พระองค์ก็ได้ทรงใช้บทความพระราชนิพนธ์กระตุ้นจิตใจประชาชน เพื่อให้ตระหนักถึงคุณประโยชน์ของกิจการทั้งสอง และเกิดความ憧เกรงที่จะเข้าร่วมฝึกหัดด้วย เช่น ทรงเขียนบทละครเรื่อง "หัวใจนักรบ" (ใน พ.ศ. 2456) บทความเรื่อง "เก็บเล็กผสมน้อย ชุดที่ 2" (ใช้พระนามแฝงว่า อัครพาทู) บทความเรื่อง "ประโยชน์ของเสือป่าและลูกเสือในเวลาสงคราม" ฯลฯ

¹ ดูรายละเอียดในเรื่อง การพัฒนาสังคม.

ในคราวที่ราชธานีสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ได้ดำเนินการ เรียกรไ้เงินจากประชาชน เพื่อขอเรือรบที่ทันสมัยใช้กับกองทัพเรือ (เรือรบพระร่วง) พระองค์ก็ได้ทรงพระนิพนธ์บทความและบทละครจูงใจคนไทยให้เกิดความศรัทธาที่จะร่วมกันบริจาคทรัพย์ เช่น ทรงพระราชนิพนธ์บทความเรื่อง "สร้างเรือรบ" เรื่อง "ขอชวนท่านเป็นแม่เลี้ยงหัว" บทละครเรื่อง "มหาทมะ" ฯ ทรงอธิบายถึงประโยชน์ของการมีเรือรบ เหตุผลที่คนไทยทุกคนควรมีสวนร่วมในกิจการนี้ และผลร้ายของการปราศจากเรือรบเพื่อป้องกันบ้านเมือง และในบทความเรื่อง "ปิดทองหลังพระ" ทรงจูงใจประชาชนให้บริจาคเงินสร้างเรือรบ โดยทรงยกตัวอย่างพระโสภณเพชรรัตน์ ผู้ได้บริจาคเงินถึง 1,000 บาท โดยไม่ประสงค์จะเปิดเผยนาม เท่ากับเป็นการกระทำดีแบบที่เรียกกันว่า ปิดทองหลังพระ

อนึ่ง ในการแต่งบทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทความที่ทรงส่งลงในหนังสือพิมพ์สวนกุหลาบ ทรงใช้พระนามแฝงเสมือนเป็นราษฎรสามัญคนหนึ่ง น่าจะพิจารณาได้ว่า นอกจากทรงปฏิบัติตามธรรมเนียมในการแต่งหนังสืออย่างหนึ่งที่มีกวีใช้นามปากกาแล้ว คงจะทรงมีพระราชประสงค์ที่จะปลุกใจ จูงใจ ชักชวน สั่งสอนแนะนำชาวไทยในเรื่องต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ว่าหนักมากจน เห็นได้ชัดในบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "กรุงสยามเข้าสงครามแล้ว" ทรงใช้พระนามแฝงว่า "พันแหลม" มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวชมเชยพระราชาธิบดีกษัตริย์ของพระองค์เองในเรื่องการปฏิบัติพระองค์เป็นพลเมืองดี ด้วยการเสียดินโรงเรือนของพระองค์ซึ่งที่เป็นจำนวนปีละหลายหมื่นบาท ซึ่งทรงเริ่มปฏิบัติมาหลังจากที่เกิดกรณีกบฏ ร.ศ.130 ได้ไม่นาน¹ ว่า

¹ ดูรายละเอียดในบทที่ 2.

...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงทำตัวอย่างอันดีไว้แล้ว คือตามกฎหมายและโดยประเพณี แบบแผน ทั้งในประเทศสยามและประเทศอื่น ๆ พระราชทานพิมพ์โคลงทรงเสียด้านการอย่างหนึ่งอย่างใดเคย แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา ได้ทรงยอมเสียด้าน...¹

และในบทความเรื่อง "ทาสแห่งอิสรภาพ : เรื่องละครที่เล่นเมื่อวันเสาร์" ทรงใช้พระนามแฝงว่า "คอบุโรป" ได้ทรงชมเชยละครที่ทรงจัดขึ้นเอง เพื่อหารายได้สมทบทุนสร้างเรือรบพระร่วงว่า ประสบความสำเร็จเป็นอันมาก "...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จไปทอดพระเนตรละครนั้นและมีท่านผู้ดีทั้งหญิงชายไทยและชาวต่างประเทศพากันไปคั่นโรงโขนหลวง..."²

การเผยแพร่พระราชนิพนธ์ให้ปรากฏแก่สาธารณชน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงกระทำหลายวิธีด้วยกัน เช่น ทรงส่งไปลงหนังสือพิมพ์ หรือโปรดให้พิมพ์เป็นหนังสือเล่มนำออกแจกจ่ายแก่ข้าราชการบริพารและข้าราชการ หรือจำหน่ายแก่คนทั่วไป หรือทรงส่งไปให้โรงเรียนต่าง ๆ ทั้งในกรุงและหัวเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ บางคราวก็พระราชทานให้แก่ขอพระราชทานมาเพื่อใช้เป็นหนังสือแบบเรียนของเด็กนักเรียน เช่น โปรดเกล้าฯ ให้คัดเพลงในพระราชนิพนธ์เรื่อง ขอมคำกิน บทละครเรื่อง พระร่วง บทละครกึ่งคำบริพาร เป็นหนังสือบทร้องของนักเรียน³ และบางทีทรงส่งไปพระราชทานแก่

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, แฟ้มที่ ว 01182/ป3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "กรุงสยามเขาสงครามแล้ว"

² หอวชิราวุธานุสรณ์, แฟ้มที่ ว 01241/ป3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "ทาสแห่งอิสรภาพ : เรื่องละครที่เล่นเมื่อวันเสาร์"

³ หจข., ร.6 บ.1, 7/8 เรื่องขอคัดเพลงในพระราชนิพนธ์เพื่อให้นักเรียนขับร้อง ลงวันที่ 1 - 31 ตุลาคม 2463.

คณะหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ไทยจีน โนสยามวารศัพท์ บางกอกโทมส์ สยาม
 ออปเชอร์ เวอร์¹

ส่วนพระราชนิพนธ์ที่เป็นประเภทละคร พระองค์ได้ทรงนำไปจัดการแสดงอยู่
 บ่อยครั้ง มีทั้งที่โปรดเกล้าฯ ให้เขาชมเฉพาะหมู่คณะ และทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าชม
 และมีที่ที่เปิดให้ชมโดยไม่เสียสตางค์และ เสียสตางค์ ซึ่งมักจะเป็นรายการเพื่อการกุศล
 บทละครที่นำมาแสดงส่วนใหญ่เป็นการแสดงตำนาน เลือ่ปาและละครเรื่อง ละครพูดเรื่อง
 ต่าง ๆ เช่น เรื่อง หัวใจนักรบ ฉายอำนาจ พระร่วง กุศโลบาย เพื่อนตาย
 มหัทธนะ, ทบตา ฯลฯ และในบางคราวพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยัง
 ได้ทรงร่วมแสดงละครด้วย เช่น ทรงรับบทเป็นนายมัน ปันยาว ในละครเรื่อง พระร่วง
 และทรงรับบทเป็นคว่ำ พระเทพราชเสวี ในละครเรื่อง กลแตก จิ๋วโปรศา ให้ทัศน
 แสดงขึ้นที่วังพญาไท ใน พ.ศ. 2463 เพื่อเก็บเงินซื้อปืนให้เสือป่า² ฯ

นอกจากจะทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมประเภทและเนื้อหาต่าง ๆ สำหรับ
 บุคคลทั่วไปอ่านแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงแต่งบทพระราชนิพนธ์
 สำหรับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องปลุกใจชาตินิยมหรือเพื่ออบรมสั่งสอนใน
 เรื่องต่าง ๆ อาทิเช่น "โคลงสยามานุสสติ" สำหรับทหาร ร้องเป็นเพลงปลุกใจ
 "หนังสือกันป่วย" สำหรับนักเรียนมหาดเล็กหลวง บทสวดมนต์ซึ่งได้พระราชทานชื่อว่า
 "มนต์นักรบสยาม" สำหรับทหาร เลือ่ปา และลูกเสือ สวดมนต์สการพระพุทธคุณ และ
 "บทชวนรักชาติ" สำหรับร้องในโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ในกองเลือ่ปาและ
 ลูกเสือ เป็นต้น

¹ กจช., ร.5 บ.13/22 เรื่องพระราชทานหนังสือแก่คณะหนังสือพิมพ์
 ต่าง ๆ ลงวันที่ 8 มกราคม - 5 มิถุนายน 2460.

²ชาติ เอี่ยมกระสุนิช, อดีตแห่งสยาม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประพันธ์-
 สาสัน, 2520), หน้า 30.

2. พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท

ในฐานะองค์พระประมุขของชาติ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชภารกิจ เสด็จพระราชดำเนินไปในงานพระราชพิธีและงานพิธี หรือรวมกิจกรรมที่สถาบันคณะบุคคลหรือบุคคลต่าง ๆ จัดขึ้น ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทั้งทหารและพลเรือน และทั้งภาครัฐบาลและเอกชน รวมทั้งการเสด็จประพาสเยี่ยมเยียนราษฎรในหัวเมือง การประกอบพระราชกรณียกิจเหล่านี้เป็นธรรมเนียมนิยมอย่างหนึ่งที่จะต้องพระราชทานกระแสพระราชดำรัสแก่เขาเผ่าแทบทุกครั้ง และยังทรงพระราชทานพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันฉัตรมงคล วันขึ้นปีใหม่ หรือในโอกาสพิเศษที่เสด็จทรงเปิดกิจการต่าง ๆ เช่น เปิดโรงเรียน โรงพยาบาล เชื้อน สะพาน ฯลฯ พระองค์มักจะทรงใช้โอกาสเหล่านี้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินพระบรมราโชบายสร้างชาติของพระองค์ทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาจิตใจและความประพฤติเช่นเดียวกับที่ทรงใช้การประพันธ์บทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องมือ คือ ทรงพยายามสอดแทรกการอบรมสั่งสอน ปลุกใจ เตือนใจ ให้เกิดความรู้สึกจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้มีความสามัคคีกัน ให้สำนึกในหน้าที่พลเมืองดี และให้ปฏิบัติตนเหมาะสมแก่ฐานะในสังคมของแต่ละบุคคล หรือถ้าไม่ทรงสามารถใช้เนื้อหาเหล่านี้ได้ เนื่องจากไม่เหมาะสมกับกาลเทศะในการแสดงพระราชดำรัสคราวนั้น อย่างน้อยพระองค์ก็ทรงนำวิธีการต่าง ๆ มาใช้เพื่อสร้างหรือปลุกความรู้สึกของผู้ฟังให้ที่ตนคิดที่ดีหรือมีความนิยมต่อพระองค์และสถาบันกษัตริย์ ซึ่งทรงถือว่าเป็นสถาบันสำคัญสูงสุดสถาบันหนึ่งที่มีผลต่อความอยู่รอดของชาติไทย

พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีลักษณะต่าง ๆ ที่นำมาพิจารณาได้หลายประการ คือ

ประการที่หนึ่ง พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาในแต่ละปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป ส่วน

ใหญ่มีเนื้อหาเป็นการบรรยายความสำเร็จของการบริหารราชการแผ่นดินแผนกต่าง ๆ ในรอบปีที่ผ่านมา เช่น ด้านการคมนาคม การศึกษา ฯลฯ เป็นการประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาลและของพระองค์เอง และทบทวนจะต่องทรงมีพระราชดำรัสเตือนใจใหม่มีความสามัคคีกันยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ

ประการที่สอง เนื้อหาของพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่มีความเข้มข้นหนักเบาหรือพาดพิง หรือแสดงเหตุผลในเรื่องต่าง ๆ ตามสถานการณ์เมืองอยู่บาง เช่น เกี่ยวกัวเนื้อหาของพระราชนิพนธ์ดังกล่าวมาแล้ว เช่น ในช่วงหลังจากเกิดเหตุการณ์กบฏ ร.ศ.130 แล้ว ประมาณ พ.ศ. 2455 - 2458 ทรงใช้พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทเป็นเครื่องมีอเรียกรองความเห็นใจจากประชาชนให้ตระหนักถึงความยากลำบากในการดำรงตำแหน่งองค์พระประมุขของชาติ และทรงแกขอคำหัตถ์เกี่ยวกับการปกครองประเทศของพระองค์ที่ทรงประสบบ่อยครั้งในช่วงเวลาดังกล่าว เช่น ในพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้า เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาใน พ.ศ. 2455 พระองค์ทรงเตือนใจพึงเหล่านั้ว่า ควรพิจารณากิจการต่าง ๆ ของประเทศด้วยสายตากว้างไกล ไม่ใช่เร่งรัดแต่จะให้สิ่งที่อยู่ใกล้จนเจริญรุดหน้ากิจการด้านอื่น ๆ หรือสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นด้วย ทรงเปรียบเทียบการบริหารราชการแผ่นดินเหมือนกับการเดินทัพ และทรงเปรียบพระองค์เองเป็นแม่ทัพว่า "...การที่ทัพหน้าจะรีบยกไปโดยด่วนเสีย ถ้าแม่โ้ชคมีไชยชนะก็กดไป และแม่ทัพการทัพหน้าก็คงได้ความชม แ่ถ้ายกไปเสียทวงที ความผิดก็ตองตกอยู่ที่แม่ทัพใหญ่..."¹ และใ้ทรงเรียกรองให้เข้าใจถึงวิธีการบริหาร

¹ หจข., ร.6 บ. 1.3/3 พระราชดำรัสในวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่

ประเทศของพระองค์ว่า

...ต้องรู้สึกถึงความลำบากของเราบ้าง... ขอจงอย่าได้สงสัยไปว่าเราเหินเฉียด
เพราะไม่เอาใจใส่เดอเพื่อเลย ขอจงเข้าใจผิดเป็นเพราะยังเตรียมการไม่
พร้อมเพียงพอที่เราจะทำได้โดยไม่แน่ใจว่าสำเร็จ จึงขอไว้เพื่อเตรียม
ต่อไป...¹

ในพระราชดำรัสเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล พ.ศ. 2456 ทรงเรียกร้องความเห็นใจ
อีกว่า "จงเห็นเดิการราชการกิจของพระเจ้าแผ่นดินนั้น เป็นภาระที่หนักและยากเพียงไร
แต่การวิจารณ์สองพระเตรียมในเบื้องต้นของกิจกิจที่จะพึงกระทำลงไปในั้น หนึ่งหลาย
โดยมากเป็นผู้คอยแกล้งนอก ก้อมมแลไม่เห็น"²

ประการที่สาม นอกเหนือจากพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทแล้ว พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงแสดง เทพธำมรงค์ พระบรมราชานุญาต และปาฐกถา เป็นจำนวน
มาก ซึ่งส่วนใหญ่เพ่งเล็งเป็นพิเศษที่จะพระราชทานแก่คณะบุคคลที่จะมีบทบาทสำคัญในการ
ช่วยให้พระบรมราโชบายในการสร้างชาติของพระองค์สัมฤทธิ์ผล ได้แก่เยาวชนของชาติ คือ
นักเรียน ลูกเสือ ผู้ทำหน้าที่ป้องกันประเทศโดยตรง คือ ทหาร ผู้มีส่วนทำการเผยแพร่และ
ดำเนินการตามนโยบายปลูกฝังความรู้ศึกษาคุณนิยมของพระองค์ คือ เสือป่า ข้าราชการ และ
ข้าราชการบริพารในราชสำนัก แต่พระบรมราโชบายและเทพธำมรงค์ที่ทรงแสดงอยู่เป็นประจำตลอด

¹ เรืองเดียวกัน.

² สำนักราชเลขาธิการ, แห่งที่ 295 ร่างพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่
คณะครูโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เนื่องในงานฉัตรมงคล วันที่ 12 พฤศจิกายน 2456.

ปีไม่จำกัดว่าสถานการณ์บ้านเมืองขณะนั้นจะเป็นเช่นใด ใดแก่ พระบรมราชาโฆวาทที่พระราชทานแก่คณะเสื่อป่า เห็นได้จากที่ทรงแสดงเทศนาแก่เสื่อป่าถึง 18 กัณฑ์ และรวมกัณฑ์พิเศษอีก 1 กัณฑ์ ในช่วงเวลาตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2457 ถึงกลางปี พ.ศ.2458 โดยทรงแสดงในวันประชุมเช้าพระของเสื่อป่าในวันเสาร์ เนื้อหาของเทศนานั้นทรงบรรยายถึงความจำเป็นที่คนจะต้องมีศาสนา ประวัติและหลักของศาสนาต่าง ๆ ซึ่งมุ่งอบรมให้คนประพฤติดี¹ ในบางเดือนพระองค์ได้พระราชทานพระบรมราชาโฆวาทติดต่อกันหลายครั้ง เช่น ในปี พ.ศ.2454 ทรงแสดงเรื่องปลุกใจเสื่อป่าให้เกิดความรักชาติ และความสามัคคีในหน้าที่พลเมืองที่ดีติดต่อกันดังนี้คือ เริ่มด้วยหัวข้อเรื่อง "เสื่อป่าคืออะไร" ในวันที่ 26 พฤษภาคม ต่อมาในวันที่ 6 มิถุนายน เป็นหัวข้อชื่อ "ความมุ่งหมายในการตั้งกองเสื่อป่า" อีก 10 วันต่อมาคือวันที่ 23 มิถุนายน หัวข้อชื่อ "ภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน" อีก 4 วันต่อมาในวันที่ 27 มิถุนายน หัวข้อเรื่อง "รักษาราคา ศาสนา" และ 7 วันต่อมาคือในวันที่ 4 กรกฎาคม หัวข้อชื่อ "เห็นแก่คณะ ฟังบังคับบัญชา และรักษาสัจย์"

ประการที่สี่ พระราชดำรัสและพระบรมราชาโฆวาทมีทั้งความคล้ายคลึง หรือความเกี่ยวพัน และความแตกต่างกับพระราชนิพนธ์ของพระองค์ โดยเฉพาะค่านแก่นของเรื่อง คือ พระราชดำรัสและพระบรมราชาโฆวาทที่ใดพระราชทานแก่หม่อมคณะใดในโอกาสใดโอกาสหนึ่งที่ทรงเห็นว่า มีเนื้อหาสำคัญและเป็นประโยชน์ในการปลุกใจชาตินิยม และการสั่งสอนเตือนใจเรื่องความประพฤติ การที่คนไทยจะใคร่ได้เข้าใจกันโดยทั่วถึง พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์เป็นบทพระ

¹ กุลทรัพย์ เกษมนนกิจ และ เนียนศิริ ตาละลักษณ์ , "พระราชนิพนธ์หมวด ค. พระราชดำรัส พระบรมราชาโฆวาท พระบรมราชานุญาตเสื่อป่า, สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 (2524) : 330.

ราชนิพนธ์นำออกแจกหรือจำหน่ายแก่ประชาชนทั่วไป เช่น พระบรมราชาโฆวาทที่ทรงแสดงไว้ในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2457 อธิบายถึงคุณสมบัติหรือคุณวิเศษ 10 ประการที่ทุกคนควรจะมีไว้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต หรือการประกอบอาชีพการงานให้เจริญก้าวหน้า พระองค์ได้โปรดฯ ให้จัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่มขึ้นในอีก 2 เดือนต่อมา ให้ชื่อว่า "หลักราชการ" เพื่อแจกข้าราชการเนื่องในพระราชพิธีทรงส่งกรานต์ พระบรมราชาโฆวาทที่พระราชทานแก่คณะเสื่อป่าใน พ.ศ. 2454 ซึ่งเป็นปีแรกที่ไต่ทรงจัดตั้งกองเสื่อป่าขึ้น กล่าวถึงความมุ่งหมายของการมีกิจการเสื่อป่า หน้าที่ และหลักการประพฤติกฎปฏิบัติตนของเสื่อป่า ซึ่งพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์จะให้ชาวไทยทุกคนปฏิบัติเช่นนั้นด้วย จึงได้โปรดฯ ให้จัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่มชื่อ "ปลุกใจเสื่อป่า" ขึ้นในเวลาต่อมา

ขณะเดียวกันการแสดงพระราชดำริสและพระบรมราชาโฆวาทในบางโอกาส พระองค์ก็ได้ทรงนำเอาใจ ความและข้อความที่ทรงเขียนไว้ในพระราชนิพนธ์มาทรงกล่าวถึงด้วยเช่นกัน เช่น ในพระบรมราชาโฆวาทที่พระราชทานแก่พสกนิกรในพระบรมราชวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 40 พรรษา และทรงครองราชสมบัติได้ 10 ปีบริบูรณ์ พระองค์ได้ทรงเตือนคนไทยไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจของความริษยา ซึ่งอาจทำลายชาติได้ และทรงอ้างธรรมเนียมปฏิบัติที่ว่า ถ้ามีทางที่จะได้ความสุขอันไพศาลแล้ว ควรยอมสละความสุขที่มีประมาณน้อย พร้อมทั้งทรงยกยบทกถอนในพระราชนิพนธ์เรื่องพระร่วงมาเตือนใจ¹

"...ข้าพเจ้าใคร่สู้ในใจอยุ่เช่นนี้เสมอ จึงได้ทรงบทกถอนไว้บท 1 ซึ่งข้าพเจ้าสมมติให้พระร่วงศรีเมื่อรับเชิญขึ้นทรวงราชย์ในกรุงสุโขทัย ข้าพเจ้าชวนบทละครนั้นมาให้ท่านอ่านดังต่อไปนี้

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, ร่างพระบรมราชาโฆวาท ที่พระราชทานแก่พสกนิกร ในพระบรมราชวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 40 พรรษา.

คำรัสพระราชวัง

ที่ท่านเชิญเราขึ้นทรงราชย์

เราจะประศาสน์การนคร

ซึ่งท่านให้อิทธิยศ

ขอแต่ให้เสนาพญาจารย์

อย่าเห็นแก่ตัวมีพวง

อย่าต่างคนต่างแข่งแย่งดี

แม่เราฤศยาภักดิ์และกัน

ระวังการยุบสงร้าย

เถลิงอาสน์สุโขทัย

ให้ประชานิกรสุขสราญ

เรามีอาญาพจน์ขอตอบแทน

สมัคสมานสามัคคี

ล้มหลงฤศยาให้ควรถี

อย่าให้รอนไพร่ที่มั่งราย

ไม่ว่าพลันจะพากันฉิบหาย

นั้นแหละเครื่องทำลายสามัคคี

ในค่านความแตกต่างระหว่างลักษณะเนื้อหาในพระราชดำรัส พระบรมราโชวาท และพระราชนิพนธ์ เป็นไปในกรณีที่สามารถใช้พระราชนิพนธ์แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ หรือจะกล่าวโจมตีคำหัตถ์เขียนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดที่ทรงเห็นว่า เป็นภัยต่อสถาบันสูงสุดของชาติและประชาชนไทย ไม่ว่าจะ เป็นในทางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ได้โดยเสรีกว่า เพราะทรงมีทางออกด้วยการใช้พระนามแฝงกระทำพระองค์เป็นสามัญชนชาวไทยคนหนึ่งที่มีความรู้สึกจงรักภักดีและห่วงใยในประโยชน์ของประเทศและเพื่อนร่วมชาติ ส่วนการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในทางพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทจะต้องทรงระมัดระวังในการใช้ถ้อยคำและเนื้อหาที่จะทรงนำมาใช้ เพราะประชาชนทุกคนย่อมทราบแน่นอนว่าเป็นแนวพระราชดำริและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้าจะเปรียบกับการแสดงละครก็เรียกได้ว่า ในการแสดงพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท พระองค์ทรงสามารถแสดงได้บทบาทเดียวคือ บทพระมหากษัตริย์ เห็นตัวอย่างได้ชัดในการแสดงความคิดเห็นต่อชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีน ถ้าพิจารณาจากพระราชนิพนธ์ ไม่ว่าจะ เป็นบทละครหรือบทความที่ลงในหน้าหนังสือพิมพ์และหนังสือ

ต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าทรงแสดงความกิดเห็นเต็มที โจมทีชาวจีนก้วยสำนวนรุนแรงนี้คร่อน
 ทางจากราชคาร์สันในฐานะองค์พระประมุขของชาติ ซึ่งจะต้องทรงใจเด็ดอย่างเต็มที่แสดง
 ความมีเมตตาธรรมและขันติธรรมแก่ชนทุกชาติทุกภาษาที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร จะ
 ขอบกตัวอย่าง เพียงบางตัวอย่าง เพื่อเปรียบเทียบให้เห็น ดังนี้คือ

ในพระราชนิพนธ์เรื่องปัญหาขายคูลีย์ (ชาวอเมริกัน) ทรงกล่าวถึงชาวจีน
 มีใจความตอนหนึ่งว่า พระองค์ไม่ทรงสามารถทำพระทัยให้ยอมรับพวกไทยผสม (ตรงหมายถึง
 ถึงคนจีนหรือลูกครึ่งไทยจีนที่ยังถือว่าตนเป็นคนจีน ไม่จงรักภักดีต่อชาติไทย) ว่าเป็นสมาชิก
 ส่วนหนึ่งของชาติไทยได้

...ส่วน "ไทยผสม" นั้น ถึงแม้ข้าพเจ้าจะมีความจำเป็นจำใจต้องแสดงกิริยาที่ดีต่อ
 เขาก็อยู่ เพราะเป็นความสะดวกเช่นนี้ก็ดี แต่ถึงแม้ใครจะกล่าวหรือทำอะไรแก่ข้าพ
 เจ้า ก็ไม่สามารถบังคับหัวใจของข้าพเจ้าให้ยินยอมรับรองว่า "ไทยผสม" เป็นชาว
 ชาติไทยเสมอเหมือนกับไทยแท้ ๆ และข้าพเจ้าไม่สามารถเลยที่จะยอมรับในใจได้ว่า
 พวกไทยผสมเป็นส่วนหนึ่งของชาติอื่น เป็นที่รักยิ่งของข้าพเจ้าโดยแท้จริง...¹

จากข้อความในบทความพระราชนิพนธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะแตกต่าง
 ไปจากข้อความในพระราชดำรัสที่จะยกมากล่าวต่อไปนี้คือ

พระราชดำรัสตอบพ้อคาจีนในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อเสด็จเสวย
 พระนคร มีข้อความตอนหนึ่งที่ทรงเอาใจพวกชาวจีนว่า

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว "ปัญหานายคูลีย์ (ชาวอเมริกัน)"
 อ้างถึง ใน สุวิมล ชาตุมานนท์, การกำจัดอิทธิพลของชาวจีน... หน้า 86.

"...เราทั้งหลายมีความพอใจอย่างยิ่งที่ได้ยินถ้อยคำสำแดงความรู้สึกของท่านทั้งหลาย เป็นหัวหน้าจีนแทนธ ว่าพวกจีนได้รับความยุติธรรมมาเสมอตลอดมา ส่วนตัวเราเอง ก็ไต่ตั้งมั่นไว้ในใจว่า เราจะดำเนินตามเยี่ยงบรรพบุรุษของเรา..."¹

ในพระราชดำรัสแก่ชาวต่างชาติอื่น ๆ ก็มีลักษณะเอาพระทัยคนเหล่านั้นไปเช่นเดียวกัน เช่นในพระราชดำรัสแก่พวกอิสลามคราวหนึ่ง มีความตอนหนึ่งว่า

"...พระราชาหมายของพระเจ้าแผ่นดินสยามตั้งแต่อดีตครั้นก่อนมา ได้มีพระราชหฤทัยที่จะทะนุบำรุงจนไม่ว่าชาติใดภาษาใดและศาสนาใด ที่ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารแล้ว ย่อมทรงสูงเสียดเสมอกันหมดทุก ตัวเราเป็นรัชทายาทก็ไต่ตั้งใจเราเดียวกันเสมอ ไต่มีน้ำใจไมตรีต่อชนอิสลามไม่ผิดกับชนในศาสนาอื่นบรรดาที่มายุอยู่ในแผ่นดินสยาม..."²

ประการที่ห้า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำพระปรีชาสามารถด้านภาษา และพรสวรรค์ด้านการประพันธ์มาใช้กับพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระองค์เช่นเดียวกับที่ใช้ในพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทเหล่านั้นจึงประกอบไปด้วยถ้อยคำสำนวนโวหารที่ไพเราะมีความหมายดี ทรงมีวิถึวิทยาในการเลือกสรร เนื้อหาให้เหมาะสมกับประเภทของผู้ฟังและสถานการณ์ที่แตกต่างกันไปเพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังให้เชื่อถ้อยคำที่ทรงนำมากล่าวสั่งสอน และเพื่อสร้างความรู้สึกจงรัก

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ กรมศิลปากร, จดหมายเหตุพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 6,
หน้า 189.

² ส. วัชรเศรษฐ์ (รวบรวม), วาทพระมงกุฎ, หน้า 287.

ภักดี ความศรัทธาในองค์พระประมุขของเขาเหล่านั้น เช่น พระบรมราชาโฆวาทที่พระราชทาน แก่แก่นักเรียนของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็นเยาวชนรุ่นเล็ก คราวหนึ่งทรงแดง พระเมตตาแก่นักเรียนว่าทรงถือว่าเขาเหล่านั้นเป็นเสมือน "ลูก" ของพระองค์ ฉะนั้น ใน ฐานะที่ทรงเป็น "พ่อ" ก็ย่อมต้องการใหญ่เป็นคนที่ "...ถ้าลูกประพฤติตัวดีมีใจพอ พอกมี ใจยินดี ถ้าลูกเหลวไหล ประพฤติแต่ความเด๋มเดี้ยว พอกโทมนัส..." และลูกคนใดประพฤติ คนเลวทรามเป็นเหตุให้พ่อต้องโทมนัสเท่ากับ "...ลูกคนนั้นเป็นลูกเนรคุณพ่อ" ¹ ส่วน พระบรมราชาโฆวาทที่พระราชทานแก่นักเรียนไทยในต่างประเทศ ซึ่งเป็นเยาวชนรุ่นโต เช่น ในพระบรมราชาโฆวาทแก่นักเรียนไทยในประเทศอังกฤษ คราวหนึ่ง ทรงใช้วิธีจูงใจนักเรียน ให้เชื่อฟังคำสั่งสอนของพระองค์ทรงเตือนไม่ให้นักเรียน "เที่ยวสำมะเล" ว่า ขออย่าให้ นักเรียนเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็น "คนแก่คร่ำครึ" จึงพูดโดยไม่เห็นใจชาย หนุ่ม" เลย เพราะทรงเคย "เป็นหนุ่มและอยู่ในประเทศอังกฤษ" จึงทรง "รู้อวด" ถึงผล เสียของการเที่ยวเตรามาแล้ว ²

สำหรับพระราชดำรัสและพระบรมราชาโฆวาทแก่บรรดาทหาร พระองค์ได้ทรงเอาใจ ทหารเป็นอันมาก ³ เช่น ทรงมีพระบรมราชาโฆวาทแก่ทหารบก คราวหนึ่ง มีใจความตอนหนึ่ง

¹ พระราชดำรัสและพระบรมราชาโฆวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว...
หน้า 14.

² หจร., ร.6 รด. 5/5 ร่างพระบรมราชาโฆวาท พระราชทานแก่นักเรียน ไทยในประเทศอังกฤษ ลงวันที่ 30 มิถุนายน 2458.

³ โปรคฤใน เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ

ที่ทรงยั่วว่า การที่ทรงตกเฒ่าความประพฤติของทหารนั้น ไม่ใช่เพราะไม่ทรงไว้วางพระทัย แต่ทรงเฒ่าโดย "ฉันทเป็นเพื่อนทหารด้วยกัน" ¹ สำหรับทหารเรือ ทรงมีพระราชดำริศรัทธาหนึ่งในตอนต้นรัชกาล ทรงให้ความมั่นใจว่า ทรงมีความรักใคร่ทหารเรือมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์แล้ว ฉะนั้นจึงทรงตั้งพระทัยที่จะ "...ทำนุบำรุงทหารเรือและมีน้ำใจรักใคร่ใคร่ประหนึ่งว่าเป็นบุตรสุดที่รัก..." พร้อมกับทรงฝากความมั่นคงของชาติไว้กับทหารเรือ ²

เมื่อเสด็จหัวเมืองต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพยายามปลุกความนิยมของชนในท้องถิ่นให้มีศรัทธาในพระมหากษัตริย์ โดยทรงบรรยายถึงความรู้สึกห่วงใยและความผูกพันหรือความดีมีพันของพระองค์หรือสถาบันกษัตริย์ต่อบุคคล กลุ่มบุคคล หรือสถานที่ต่าง ๆ เช่น พระราชดำรัสในงานสมโภชพระปฐมเจดีย์ที่จังหวัดนครปฐม เมื่อ พ.ศ. 2454 พระองค์ทรงเอาใจชาวเมืองนั้นว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เคยเสด็จนครปฐมหลายครั้ง นับว่าเป็น "ที่ไปรักของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินใดแห่งหนึ่ง" ส่วนพระองค์เองนั้นทรงสร้างพระราชวังสนามจันทร์ และเสด็จไปพักผ่อนที่เมืองนั้นหลายครั้ง ถึงกับทรงรู้สึกว่ "...เป็นชาวพระปฐมคนหนึ่ง..." ³

¹ หจข., ร.6 รล. 2.5/2 ร่างพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่ทหาร กรมทหารม้าที่ 2 และที่ 10 ในการพระราชทานธงไชยเฉลิมพลแก่กรมทหารม้าทั้งสอง (ไม่ปรากฏวันที่) มกราคม 2457.

² "พระราชดำรัสตอบทหารเรือในคราวนำเครื่องยศจอมพลทหารเรือทูลเกล้าถวาย ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท วันที่ 4 พฤศจิกายน ร.ศ.129 (พ.ศ.2453)", ใน พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 8 - 9.

³ "พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคราวสมโภชพระปฐมเจดีย์ ที่จังหวัดนครปฐม วันที่ 13 มกราคม ร.ศ.129 (พ.ศ.2453)", ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 19 - 20.

ที่เดียว ในคราวเสด็จไปประกอบพิธีสังเวยที่ตะมหาราชาราชิราช ที่กรุงเก่า (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ใน พ.ศ. 2454 พระองค์ได้ทรงเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพระองค์กับเมืองกรุงเก่าว่า "เมื่อยังทรงพระเยาว์ทรงได้รับพระราชทานนามว่า "กรมขุนเทพทวารวดี" จึงทรงรู้สึกว่ "มีสิ่งที่จะผูกพันใจเราให้มีความรักใคร่ในกรุงเทพทวารวดีนี้เป็นส่วนตัว" และเมื่อทรงได้รับการราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว ก็ทรงมีสรวอยพระนามว่า "เทพทวารวดี" ฉะนั้น จึงทรงมีความยินดีมากที่ได้เสด็จมาทรงกระทำพิธีดังกล่าว พร้อมกับได้ทรงมีโอกาสเยี่ยมเยียนข้าราชการและราษฎรชาวกรุงเก่า ¹

3. หนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์เป็นสื่อสารมวลชนประเภทหนึ่งที่มีประสิทธิภาพมาก ตลอดจนสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงได้ทรงใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือเกื้อหนุนการดำเนินงานสร้างชาติ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงได้แก่ การเผยแพร่ความคิดชาตินิยม แสดงแนวพระราชดำริทางการเมือง การปกครอง สอนศีลธรรมจรรยา และให้ความรู้ในเรื่องเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ในด้านภาษา วรรณคดี สังคม การทหาร การสงคราม ฯลฯ เช่นเดียวกับการโฆษณาเผยแพร่พระราชนิพนธ์ในรูปแบบอื่น ๆ และโดยทางอ้อมได้แก่การใช้ประโยชน์ทางการเมือง การปกครอง คือ เพื่อปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์และระบอบการปกครองแบบ ราชาธิปไตย และเพื่อความสงบเรียบร้อยภายในพระราชอาณาจักร

¹ "พระราชดำรัสตอบข้าราชการและราษฎรที่กรุงเก่า ในคราวเสด็จสังเวยที่ตะมหาราชาราชิราช วันที่ 1 ธันวาคม ร.ศ. 129 (พ.ศ. 2453) ในเรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

วิธีการใช้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์โดยทางตรงนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงส่งบทพระราชนิพนธ์ที่มีเนื้อหาสาระในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวไปลงหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมาก ในรูปบทความ สารคดี โคลง กลอน บทละคร เช่นหนังสือพิมพ์กุศลสมบัติ สมุทรสาร ทวีปัญญา วิทยากรย์ พิมพ์ไทย สยามออบเชอร์เวอดอร์ ซึ่งมักจะทรงใช้พระนามแฝง เช่น "อศัหวาหุ" "รามจิตติ" "ร.จ." "อ.พ." "พันแหยม" "เลขานุการ" "สุกรีพิ" "นิลิต์ออกซฟอร์ด"ฯ จากสถิติที่คณะกรรมการรวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รวบรวมไว้ปรากฏว่ามีบทความพระราชนิพนธ์สำหรับหนังสือพิมพ์ทั้งสิ้นประมาณ 309 เรื่อง¹ และพระองค์ได้ทรงออกหนังสือพิมพ์เองด้วย ได้แก่ จดหมายเหตูเสื่อป่า กุศลสมบัติ² กุศลสมบัติ³ และทวีปัญญา ซึ่งออกมาตั้งแต่เมื่อยังทรงดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ

ตัวอย่างบทความพระราชนิพนธ์ที่ลงหนังสือพิมพ์ เช่น

- การเมือง การปกครอง - ความไม่สำเร็จของพวกเติกหุ้ม, การศึกษาก็ความไม่สงบ
ในประเทศตะวันออก จีนกับรัสเซีย การเมืองของจีน ฯลฯ
- ปลูกใจชาตินิยม - รักษาชาติหรือล้างชาติ โคลงตลกคือ เมื่อเสร็จเล่นเต็นท์ฯ ฯลฯ

¹ จากสถิติที่รวบรวมไว้เมื่อคราวฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อกันปี พ.ศ.2524

² เป็นหนังสือพิมพ์รายบักซ์ออกทุกวันเสาร์ ออกครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2461 เลิก พ.ศ.2464 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์โคลงสุภานิตพระราชนิพนธ์ให้ลงพิมพ์ตั้งแต่ฉบับแรก สัปดาห์ละบทไม่เคยขาดจนถึงสิ้นปี พ.ศ.2463 รวมทั้งสิ้น 119 บท นอกจากนั้นยังมีผู้เขียนเรื่องมาลงประจำประมาณ 7 คน และพิมพ์ที่โรงพิมพ์รุ่งนุกกิจ.

³ เป็นหนังสือรายสัปดาห์ของพรรคโม่วสีน้ำเงินของท่านราม ณ อยุธยาของเมืองจำลองกุศลธานี เริ่มออก พ.ศ.2462 เลิก พ.ศ.2464.

- ศาสนา - มงคละ อรรถมะกามาตา คำขวัญของสันตปาปา ฯ
- ภาษา วรรณคดี - กัณฑ์สันนิษฐาน "พินิจและพินิจ" ภูเก็ทหรือภูเก็จ พระราชบัณฑิตกแปล
ศัพท์ "Civilization" อธิวภาษิต, เทียบกัพพจนนงศัพท์
ครวญถึงภาษาไทย ฯลฯ
- การทหาร การสงคราม - ประโยชนแห่งเรือไต้มา สยามจำเป็นทองมีนารีธา ดินระเบิด
ที่ใช้ในการสงครามปัจจุบันสมัย ทานอยากช่วยชนะสงครามธา ฯลฯ
- สังคม - การแรกนา เด็กสมัยใหม่กับบุหรี, พุศบอลดทำใหวราเริง จูงใจนักรบ
ไปสูชัยชนะ ฯลฯ

บทความพระราชนิพนธ์เหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะทรงนำลงในหนังสือพิมพ์รายวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการปลุกใจชาตินิยม และการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับระบบการเมือง การปกครอง เช่น บทความชด เมืองไทยจงตื่นเถิด และโคลนคติกลอ ทรงนำลงในหนังสือพิมพ์ไทยใน พ.ศ. 245๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้หนังสือพิมพ์เพื่อลงแจ้ง ความ ประกาศ คำสั่ง หรือกฎหมายต่าง ๆ ของรัฐบาลไทยประชาชนทราบ และบางโอกาสก็ได้ทรงใช้ เป็น เครื่องมือหยั่งเสียงหรือหยั่งความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับพระบรมราโชบาย ในการบริหารประเทศที่ใดทรงจัดทำขึ้น หรือมีแนวพระราชดำริที่จะจัดทำขึ้น ว่าประชาชน เห็นด้วยกับพระบรมราโชบายเหล่านั้นหรือไม่ เพราะปฏิกิริยาต่าง ๆ จะปรากฏออกมาทาง หน้าหนังสือพิมพ์เช่นกัน เช่น เมื่อคราวที่ทรงเปลี่ยนแปลงชาติไทยเป็นเชิงไตรรงค์ พระองค์ก็ได้ ทรงพระราชนิพนธ์บทความลงในหนังสือพิมพ์ชื่อเรื่อง "ชาวเปลี่ยนเป็นเชิงไตรรงค์" และใน คราวที่ทรงมีพระราชดำริจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการเขียนหนังสือไทยเสียใหม่ พระองค์ ก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์พระบรมราโชบาย "วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย" พระราชทานให้พิมพ์ลงในนิตยสาร วิทยากรย์ เดิมที 17 ตอนที่ 11 วันที่ 1 มิถุนายน

พ.ศ. 2460¹ เป็นทำนองหนึ่งเสียงหรือถามความเห็นจากประชาชนว่าจะมีความนิยมตามที่พระองค์ทรงเสนอหรือไม่

แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงพยายามปลุกใจชาวไทยให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และชี้แจงให้ตระหนักถึงภัยของการนำลัทธิการเมืองใด ๆ มาใช้กับชาติไทยแทนระบอบราชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่สภาพการณ์ในรัชสมัยของพระองค์มีการขยายตัวทางการศึกษาสืบเนื่องมาจากรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นคนมา ทำให้มีครูและสนใจชาวสารมากขึ้น และต้องการเผยแพร่วิทยาการและความคิดใหม่ ๆ โดยใช้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลาง ความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ เช่น การปฏิวัติในประเทศจีนและรัสเซีย สงครามโลกครั้งที่ 1 ฯลฯ ก็มีส่วนทำให้เกิดความกระตือรือร้นในครุชาวคราว ตลอดจนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ประชาชนมีรายได้สูงขึ้น มีความตื่นตัวที่จะได้รับข่าวสารทางการศึกษา และความสามารถในการออกทุนหนังสือพิมพ์ของประชาชน มีเพิ่มขึ้น² ทำให้ประชาชนเกิดความสนใจในการอ่านและเขียนบทความหรือข้อเขียนต่าง ๆ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมืองการปกครองและการบริหารราชการของฝ่ายปกครองส่งมาเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์เพิ่มขึ้นด้วย

¹ บัญ อินทรทัมพรีย์, "เครื่องหมายวรรณคดี, พระราชดำริในการใช้เขียนหนังสือไทย", สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 (2524) : 56.

² พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม, "บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. 2516), หน้า 13 - 14.

ฉะนั้นกระแสคิดทางความคิดที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีคืบคลานไปโดย
 ง่าย อีกทั้งยังแพร่กระจายขึ้นนับตั้งแต่ได้รับอิทธิพลจากการเกิดปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง
 เป็นแบบสาธารณรัฐในประเทศจีน เมื่อตอนต้นรัชกาลแล้ว พอถึง พ.ศ. 246๐ ก็มีเหตุการณ์
 ปฏิวัติในประเทศรัสเซียอีก ประจวบกับเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ สืบเนื่องมาจากผลกระทบ
 ของสงครามโลกครั้งที่ 1 และผลของการเกิดคอทกภัยและฝนแล้งติดต่อกันระหว่างปี พ.ศ. 246๐-
 2462 ประชาชนเกิดความไม่พอใจรัฐบาล มีการวิพากษ์วิจารณ์พระบรมราชโบายและนโยบาย
 ของรัฐบาล จึงจะเห็นปรากฏอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นอย่างกว้างขวาง เรื่องที่ถูกนำ
 มาวิพากษ์วิจารณ์พอจะสรุปได้เป็น 4 เรื่องใหญ่ ๆ คือ เศรษฐกิจ การบริหารราชการ การ
 ป้องกันประเทศ และระบบการเมือง¹ เช่น มีผู้ใช้นามว่า "เฮอริต" เขียนบทความลงใน
 หนังสือพิมพ์บางกอกไทมส์ เสนอความคิดเห็นว่า ควรมีการปฏิรูประบอบการปกครองช
 ใหเป็นระบอบประชาธิปไตย พร้อมทั้งเสนอรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองเวลา
 ยังไม่พร้อมที่จะมีประชาธิปไตยอย่างเต็มที่²

นอกจากนี้ยังมีการวิจารณ์เองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุ
 วงศ์ด้วยถ้อยคำรุนแรง ดังที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาทรฯ ได้ทรงมีลายพระ
 หัตถ์กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

ศูนย์วิทยพัทยาการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Walter F.Vella, Chaiyo !, p. 266.

² Bangkok Times, May 31, 1923, February 23, 1924,
 February 6 and 28, 1925, อ้างถึงใน Walter F.Vella, Ibid.,
 p. 267.

...เห็นด้วยเกล้าว่า คนพวกจำพวกมันคึกกำเริบ เหลือประมาณ เราย ในหนังสือพิมพ์ บางกอกเดลิเมล์ คำนึงถึงกับมึงอาจออกพระนามและพูดในสิ่งที่ เป็นกิจส่วนพระองค์ พุดออกมาตรง ๆ ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยมีเลย ถ้าไม่หาทางยุบและนายเบี่ยงเสียบ้าง แล้ว เห็นด้วยเกล้าถวายกระหม่อมว่า ชาติไทยเห็นจะไพบนจากตอง เป็นชาฝรั่ง เป็นแน่นอน...¹

ตัวอย่าง เช่น มีใบบอกปากกกว่า "สันดอน" เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ กรุงเทพฯเดลิเมล์ โจทย์การซื้อเรือรบของคณะกรรมการราชนาวีสมาคมในทำนองว่าเป็น การกระทำมั่งหน้า เพื่อจะหาความดีความชอบซื้อเรือพระที่นั่งใหม่ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และกล่าวพาดพิงถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า "...ถ้าจะ คิดหาเรือพระที่นั่งถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ควรไปหาเรือที่เปีย ยอต อย่าง สบายเสียที่เกี่ยวจะดีกว่านั้น..."²

จากสาเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทรงใ้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือในการสร้างชาติโดยทางอ้อม ซึ่งสว่ไทยเน้นหนักการใช้ ประโยชน์แก่การ เมืองและการปกครอง โดแก่ การปกป้องสถาบันกษัตริย์ ระบอบการปกครอง แบบสมบูรณาญาสิทธิราช และความสงบเรียบร้อยภายในราชอาณาจักร ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น โดยทรงใ้วิธีการให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ เปิดโอกาสให้นักหนังสือพิมพ์และประชาชนทั่วไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ หจข., ร.6 ลม.1, ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารดา กรม บังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2460.

² ทอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ๖ 01176/ป 3 คำเนาร่างบทความพระราช นิพนธ์เรื่อง "ประโยชน์ของเรือรบต่าง ๆ "

แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การเมืองแผนกต่าง ๆ ไคอย่างกว้างขวาง และพระองค์เองก็ทรงเขียนบทความโต้ตอบด้วย ทั้งนี้พอจะพิจารณาถึงเหตุผลและปัจจัยที่ดูเบื้องหลังเป็นแรงผลักดันให้ทรงใช้วิธีการดังกล่าวได้หลายประการดังนี้คือ

ประการแรก เนื่องจากทรงโปรดการประพันธ์ และการทำงานหนังสือพิมพ์มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงอ่านหนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และทรงยอมรับหนังสือพิมพ์ต่างประเทศหลายฉบับ นอกจากนี้ทรงโปรดการโต้แย้ง แสดงความคิดเห็น เห็น ทรงถือว่า การเขียนโต้ตอบกันอย่างที่เรียกว่า ทำสงครามปากกาก็มีคุณค่า หนังสือพิมพ์เป็นกิจการที่ให้ความบันเทิงอย่างหนึ่ง ดังเช่นที่รับสั่งกับข้าราชการบริพารใกล้ชิดว่า

...คนเขียนหนังสือพิมพ์ ข้า เห็นว่า เรามีสปอร์ตติงสปิริตดีกว่าพวกคอทอนวามะพลับ ลับหลังตะโก ซึ่งเชื่อไม่ไค ไม่จริงตอใจ อีกอย่างหนึ่งคนเขียนหนังสือก็เป็นเกมส์ชริกหนึ่งอย่าง เดนมิก เลียบคหรือเทนนิส ตองมีคูเล่นที่มีมือผู้ดี เข็มกันจึงจะสนุกแพชนะ ไม่สำคัญหรือกระ สนุกคินัก ถ้าไปไคนเมื่อสาวอออน ๆ เขาแล้วชมครต เล็กก็ไคกว่า แต่ไคนมือแรง ๆ เราไปแรง เขามาแรง บางทีก็ไคคุณ แต่แล้วสนุกก็ลิกละเอ็ง...

ฉะนั้น พระองค์จึงไม่กริ้วพระยาวิเชียร (วิม พลกุล) ที่ได้เขียนบทความเรื่อง "ลัทธิโคลน" โดยใช้นามปากกาว่า "โค่นทวิศาต" ลงในหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ เกล็ดเม็ด คัดค้านแนวพระราชดำริ เกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้ชาติไทยพินาศไปไคจา ในทพระราชนิพนธ์เรื่อง โคลนคิคล่อ ซึ่งทรงส่งไปลงในหนังสือพิมพ์ไทยก่อนหน้านี้ประมาณ

1 เดือน

¹ ทรายละเอียคไคนทที่ 1.

² รัชนิค นันทพันธ์, "เสถียรภาพของหนังสือพิมพ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระ

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, วารสารธรรมศาสตร์ 7 (ตุลาคม-ธันวาคม, 2520) : 39.

(เมษายน 2458)¹ โดยใ้พระนามแฝงว่า "อัครพาทู" ในบทความเรื่องลัทธิโคคนนี้ชี้ข้อความ
โจมตีพระองค์อย่างรุนแรง เช่น ตอนหนึ่งกล่าวว่า

...ข้าพเจ้าเองได้เคยตีพระภิกษุและนักเทศน์ต่าง ๆ เช่น อัครพาทูเทศน์ว่า แทนที่สั่ง
สอนก็ดีหรือแสดงธรรมอันใดก็ดีให้เขาฟัง ผู้เทศน์จะคงคิดว่า ธรรมทุกประการใ้เรา
ผู้ฟังจะปฏิบัติได้ทุกอย่างก็หาไม่ มีความรจากพระคัมภีร์เทวดา จำชีปากศาสดาต่าง ๆ
ใดเทวดาใดก็เอาออกมาเทศน์สั่งสอนมุ่ง ผู้ฟังก็ทำไม่ได้ ผู้เทศน์เองก็ทำไม่ได้ ตกถึงที่
สอนเทศน์จนปากหักทำประโยชน์ไม่ได้...²

ประการที่สอง ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะปลุกฝังนิสัยรักการอ่านการเขียนและ
รู้จักวิพากษ์วิจารณ์เปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนของพระองค์³ เพราะทรงสังเกตเห็นว่า

...พอเมื่อรวมชาติกันกับข้าพเจ้า (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว -
ผู้เขียน) บางจำพวกซึ่งจะเรียกว่าพวกหมม หรือพวกนิยมชมชื่นในแบบธรรมนิยมใหม่ ๆ
เมื่อไ้ฟังแล้ได้อ่านข้อบัญญัติ ๆ มักจะฟังและอ่านแคฝ่ายเดียว มีใ้ใ้ศตติรครอง
สอสวนโคบรมคอบ...⁴

1
กรุงเทพฯ เติลเมล, 12 พฤษภาคม 2458, อ้างถึง ใน ชัยวัฒน์ นันทพันธ์,
เรื่องเดียวกัน.

2
เรื่องเดียวกัน.

3
หจข., ร.6 บ.13/3 รายงานประชุมเสนาบดีสภา, 11 มกราคม ร.ศ.

131 (พ.ศ.2455).

4
อัครพาทู, ปกิณกะคดีของอัครพาทู ร.ศ.130, หน้า 2 - 3.

และทรงเห็นว่า ที่เป็นเช่นนั้นเพราะฟังความข้างเดียวหรือไม่ก็ไม่ทราบข่าวสารชัดเจน¹
 ฉะนั้นพระองค์จึงทรงมีแนวพระราชดำริว่า เป็นหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ที่จะต้อง "อธิบายขยาย
 ความของข่าวคราวต่าง ๆ ในหนอานฟังโดยละเอียดกว้างขวาง"²

ครั้งหนึ่งพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทความเรื่อง "ตอบจดหมาย" โดยใช้พระนามแฝง
 "ร.จ." ลงในหนังสือพิมพ์ไทย เพื่อชี้แจงและเตือนใจผู้ใช้นามปากกาว่า "รวมใคร" และ
 "มาลีวราช" ที่เขียนบทความแสดงความคิดเห็นคัดค้านการที่ประเทศไทยประกาศสงครามกับ
 ฝ่ายมหาอำนาจกลางในการเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง "รวมใคร" ออกความเห็นเห็นว่า ไทย
 เป็นประเทศเล็ก ไม่ควรจะไปยุ่งเกี่ยวกับประเทศใหญ่ ส่วน "มาลีวราช" เห็นว่าประเทศ
 ไทยมีสัมพันธไมตรีกับเยอรมนีมานานแล้ว ไม่ควรจะตัดไมตรีกัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
 เกดเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า ความคิดเช่นนั้นเป็นความคิดผิด "เป็นการดูถูกชาติของตนโดยแท้"³
 และทรงเตือนว่า "...ไม่ควรประพฤติกเป็นกนกันข่าว...ควรรักษาเกียรติของตนเองดีกว่า อย่าเชื่อ
 คนยุ้งักเลย จะเสียประโยชน์ของคนเปล่า ๆ เราเป็นไทยอย่าไปเอาปากไปให้ชาวต่างชาติ
 เขาเขาหรือยอมให้แทนเขาเลย..."⁴

¹ เรื่อง เดียวกัน.

² เรื่อง เดียวกัน.

³ ทอวชิราวุธานุสรณ์, ฉบับที่ ๖ ๐1167/ป3 สำนักบรรณานุกรมพระราช
 นิพนธ์เรื่อง "ตอบจดหมาย".

⁴ เรื่อง เดียวกัน.

ประการที่สาม การที่ทรงเคยศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ เป็นเวลานาน และทรงนิยมขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศทั้งหลายอย่าง จิตรกรรมนาฏศิลป์เลียนแบบ รวมทั้งทรงนำเอาขนบธรรมเนียมการให้เสรีภาพแก่องค์พิมพ์มาไว้ที่เมืองไทยด้วย ดังที่ไคทรงมีพระราชกระแสในที่ประชุมเสนาบดีคราวหนึ่งว่า พระองค์ไคทรงศึกษามาจากประเทศอังกฤษจึงไม่โปรดการปิดปากแก่องค์พิมพ์¹ จึงทรงมีพระบรมราชโองบาย "ในทางส่งเสริมอิสรภาพอันชอบธรรมของแก่องค์พิมพ์"² ฉะนั้นแม่ปรางภิบาล พ.ศ. 2458 ว่าทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับแก่องค์พิมพ์ในเวลานั้นว่า "ชอบกลว่าจากระทบกระเทียบเมื่อสาวเวนกักขล" ³ และทรงเห็นว่าควรจะต้องมีพระราชบัญญัติเกี่ยวกับแก่องค์พิมพ์ เพื่อให้แก่องค์พิมพ์ต่าง ๆ มาจดทะเบียนโดยเฉพาะแก่องค์ที่ออกเป็น 2 ภาษา ควรต้องมีผู้รวบรวมเรื่องและรับผิดชอบเป็น 2 แผนก แต่พระองค์ก็ไม่ทรงมีพระราชประสงค์จะให้เป็นกฎหมายรุนแรงอย่างรัสเซียและเยอรมนี⁴

อย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่มีกรประกาศใช้พระราชบัญญัติเกี่ยวกับแก่องค์พิมพ์จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2465 จึงโปรดเกล้าให้ประกาศใช้ "พระราชบัญญัติว่าด้วยสมุดเอกสารและ

¹ หจช., ร.6 บ.1/13 รายงานประชุมเสนาบดีสภา วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2458.

² สำนักราชเลขาธิการ, แฟ้มที่ 278/451 ร่างบันทึกเรื่องกฎหมายแก่องค์พิมพ์.

³ หอวิชาการจุฬาลงกรณ์, ว 01231/ป.3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง "ถ้อยแถลงโบราณ".

⁴ หจช., ร.6 บ.1/13, เรื่องเดียวกัน.

หนังสือพิมพ์พุทธศักราช 2465"¹ ขึ้น เนื่องจากการที่หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ขอบลงบทความ
 โจมตีซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หนังสือพิมพ์ซึ่งมีที่ตั้งที่สนับสนุนฝ่ายรัฐบาล สาธารณ
 รัฐ และสนับสนุนราชาธิปไตย ขอบลงบทความยุงส่ง เสริมให้ชาวจีนก่อความวุ่นวายอยู่เสมอ
 และยังมีกรไ้ใจหนังสือพิมพ์โจมตีประเทศต่าง ๆ เช่น ญี่ปุ่น และอังกฤษ ในเรื่องการเมือง
 ระหว่างประเทศ ย่อมจะทำให้กระทบกระเทือนต่อสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับประ
 เทศเหล่านั้นได้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชประสงค์ที่จะกำหนด
 สิทธิและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ และควบคุมกิจการหนังสือพิมพ์ให้เป็นที่เรียบร้อยขึ้น

พระราชบัญญัติดังกล่าว เพ่งเล็งในด้านการจัดตั้งโรงพิมพ์ว่า ผู้ที่จะมีเครื่องพิมพ์เพื่อ
 ทำการพิมพ์ต้องขออนุญาตก่อน เมื่อได้รับอนุญาตจากสมุหเทศาภิบาลมณฑลแล้ว จึงจะทำการ
 พิมพ์ได้ หากไม่อนุญาตโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ผู้ขออนุญาตอาจร้องขอศาลเพื่อสั่งให้ออก
 อนุญาตได้ ใบอนุญาตนี้จะถอนเสียในเวลาใดก็ได้หากปฏิบัติไม่ถูกต้อง² ซึ่งรัฐบาลอาจใช้
 วิธีถอนใบอนุญาต กรณีที่พิจารณาเห็นว่าหนังสือพิมพ์กระทำให้เป็นเสียแก่แผ่นดิน เช่น ยุง
 ใ้กระทบยั้ฐานประทุษร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กระทำเสื่อมเสียแก่ศาสนา
 สมคบเป็นอั้งยี่ โฆษณาชาวหรือเอกสารที่เป็นเท็จ ทำให้เกิดความปั่นป่วนต่อความสงบสุขของ
 ประชาชน³ ฯลฯ แต่การใ้ใช้อำนาจนี้มีอุปสรรคอยู่บ้าง เพราะหนังสือพิมพ์ในระยะหลังจาก

¹ เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ (รวบรวม), "พระราชบัญญัติว่าด้วยสมุดเอกสาร
 และหนังสือพิมพ์พุทธศักราช 2465", ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 35, หน้า 561 - 580.

² คุรยละเอียดได้จากมาตรา 7, 8, 9 และ 10 ในเรื่องเดียวกัน, หน้า 566 -
 567.

³ คุรยละเอียดในมาตรา 5, เรื่องเดียวกัน, หน้า 565.

ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้แล้ว โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่ขอมลงข่าวเสียดสีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชวงศ์ และการบริหารราชการของฝ่ายปกครอง มักใช้คนที่อยู่นอกอำนาจศาลไทยเป็นบรรณาธิการ เช่น พวกคนในมณฑลยี่สิบเจ็ดและยี่สิบแปด¹

อย่างไรก็ตาม แมวาทหลังจากการออกกฎหมายควบคุมหนังสือพิมพ์ดังกล่าวใน พ.ศ. 2465 แล้ว แมวาทหนังสือพิมพ์จะยังมีเสรีภาพ แคมเปญทางการเมืองกัมเนอวโนมนอยลง² บางฉบับถกฟ้องหมิ่นประมาท บางฉบับถกปิดเพราะกระทำผิดละเมิดกฎหมาย เช่น หนังสือพิมพ์จีนชื่อ ฮัวเวียมินไป ของนายเวียวฮกเสง และหนังสือพิมพ์เลียนเคียนไป ของนายโคเทียนเหยียน ซึ่งลงบทความยงชววจินทั่วประเทศไทยให้หยกงานเพื่อประท้วงการกระทำของอังกฤษที่เรียงไฮ์ในปี พ.ศ. 2468³ และบางฉบับต้องปิดตนเองด้วยความอึดอัด เช่น หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ ของปิดตัวเองหลังจากออกฉบับสุดท้ายในวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2466⁴

¹ หจข., ร. 6 บ. 13/58 หนังสือเจ้าพระยาบรมราชกรับบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2466.

² นงเยาว์ จิตตะปุตตะ, "บทบาทของสิ่งพิมพ์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทศการเมืองการปกครอง (พ.ศ. 2453 - 2468)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2520), หน้า 203.

³ พวงร้อย กล่อมเอียง, "พระบรมราโชบายเกี่ยวกับปัญหาชาวจีนในราชอาณาจักรสยามสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว", หน้า 314.

⁴ จีนโนสยามวารศัพท์, 29 ธันวาคม, 2466 อ้างถึงใน นงเยาว์ จิตตะปุตตะ, "บทบาทของสิ่งพิมพ์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทศการเมือง การปกครอง (พ.ศ. 2453 - 2468)", หน้า 151.

ประการที่สี่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเห็นพ้อง
 ต้องกันกับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาธรฯ ที่ได้ทรงมีลายพระหัตถ์กราบบังคมทูลถวายความเห็น
 ว่า ราษฎรในสมัยนั้น "เชื่อหนังสือพิมพ์อย่างประหลาด" ¹ ฉะนั้น
 รัฐบาลต้องหาหนทางที่จะแสดงความคิดของรัฐบาลให้ราษฎรทราบอยู่เสมอว่า เหตุใดรัฐบาล
 จึงดำเนินการอย่างนั้นอย่างนี้ และทรงแนะนำว่า การที่จะแสดงความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์
 รายวันที่เป็นของรัฐบาล โดยไม่จำเป็นต้องจัดทำหนังสือพิมพ์ขึ้นใหม่ แต่ใช้วิธีรวมเอาหนังสือ
 พิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่งมาไว้ในมือของรัฐบาล ² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึง
 ทรงตัดสินพระทัยว่าจะทรง "เอาหนังสือพิมพ์เป็นอาวธ" สำหรับ "บรรยายประสงค์ของรัฐบาล
 ถึงหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ จะแถลงบรรยายใหม่ก็เขียนไปประการใดก็จะได้เทียบเคียงกันได้."³

หนังสือพิมพ์ที่ทรงให้การสนับสนุนเป็นอันมาก เพื่อให้เป็นสื่อกลางเสนอข่าวและความ
 เห็นของฝ่ายปกครองคือ หนังสือพิมพ์ไทยซึ่งเป็นของพระคลังข้างที่ ยักดำเนินงานเป็นข้าราชการ
 การทั้งสิ้น พระองค์ทรงส่งบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์ไปลงหนังสือพิมพ์เป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 บทความทางการเมืองที่ทรงตอบโต้บทความที่โจมตีฝ่ายปกครอง ⁴ และ

¹ หจข., ร.6 ก.1/12 ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาธรฯ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2455.

² เรื่องเดียวกัน.

³ หจข., ร.6 บ 13/3 รายงานประชุมเสนาบดีสภา วันที่ 11 มกราคม ร.ศ.131 (พ.ศ.2455).

⁴ พรภิรมย์ เอี่ยมฉัตร, "บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2", หน้า 20 - 21.

พระราชทานเงินอุดหนุนอยู่เสมอ อีกทั้งทรงช่วยวางแผนปฏิบัติในการเสนอข่าวสาร การพิจารณาบทความที่มีเขียนส่งมาลงในหน้าหนังสือพิมพ์ และหลักการลงบทความใดตอบกับหนังสือพิมพ์อื่นอีกควย จึงพอจะสรุปได้ว่า จะต้องลงข่าวถูกต้องตรงกับความจริงมากที่สุด มีการแสวงหาข่าวและสอบสวนหลักฐานเพื่อหลีกเลี่ยงข่าวที่คลาดเคลื่อนเลื่อนลอย ไม่รับข่าวที่มีลักษณะเป็นบัตรสนเท่ห์หรือเสียชื่อเสียงร้ายกันในเรื่องส่วนตัว ถ้ามีใตของการส่งข่าวหรือบทความแสดงความคิดเห็นใด ๆ มาลงในหนังสือพิมพ์ไทย ก็จะต้องบอกชื่อจริงและที่อยู่ไว้ด้วย และไม่ทรงมีพระบรมราโชบายที่จะให้ชื่อหนังสือพิมพ์ไทยเป็นที่ "สำหรับใคร ๆ มาลงคำคัดค้านถ้อยคำของหนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่ง" เมื่อไม่พอใจความเห็นของหนังสือพิมพ์ฉบับใดก็ให้ส่งคำคัดค้านไปลงหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นกันเอง¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงใช้หนังสือพิมพ์ไทยเป็นเครื่องมือสนับสนุนหรือปกป้องแนวพระบรมราโชบายหรือนโยบายต่าง ๆ ที่รัฐบาลของพระองค์ได้ดำเนินการจัดทำขึ้นอยู่เสมอ นอกเหนือไปจากการใช้เป็นที่แจ้งความหรือประกาศพระราชกำหนดกฎหมายโดยทรงพระราชนิพนธ์บทความที่ทรงใช้พระนามแฝงประหนึ่งว่า เป็นสามัญชนชาวไทยคนหนึ่ง ที่เห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาลและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้นว่า ทรงพระราชนิพนธ์บทความเรื่อง "ประโยชน์ของถนนในหัวเมือง" เพื่อสนับสนุนโครงการตัดถนนในหัวเมืองต่าง ๆ แทนการสร้างแต่เพียงทางรถไฟอย่างเดียว ทรงชี้ให้เห็นความสำคัญหรือความจำเป็นนานาประการของการมีถนน²

¹ ทอวชิราวุธานุสรณ์, แห่งที่ ๖ ๐1342/ป3 สำเนาร่าง "ประกาศแสดงลักษณะแห่งหนังสือพิมพ์ไทย".

² ทอวชิราวุธานุสรณ์, แห่งที่ ๖ ๐113/ป3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "ประโยชน์แห่งถนนในหัวเมือง".

พระองค์ยังได้ทรงพระราชนิพนธ์บทความลงหนังสือพิมพ์ไทยเพื่อตอบโต้ข้อความ
 ที่มีผู้เขียนคำทักท้วง บาดหรือคัดค้านแนวพระราชดำริหรือพระบรมราโชบายในการบริหารราชการ
 แขนงดินแดนต่าง ๆ เชน ครั้งหนึ่งทรงเขียนบทความเรื่อง "ความเห็นเอกชนเมื่ออำเภบทความ
 กับแก๊สแห่งพลเรือน" ลงในหนังสือพิมพ์ไทย ฉบับวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2458 เพื่อโต้ตอบ
 ผู้ที่โจมตีว่า "ช่วยพยาย" ซึ่งเขียนบทความเรื่อง "ความกับแก๊สแห่งพลเมือง" มีใจ
 ความโจมตีรัฐบาลของพระองค์ว่า การที่พลเมืองซัดสนยากจนและประพฤติกินเป็นอันขาดไม่
 ไซ่เป็นความผิดของพลเมือง แต่เป็นความผิดของรัฐบาล เปรียบเสมือนมิถามารคาที่เลี้ยงดู
 บุตรไม่ดี พระองค์ทรงตอบโต้มีใจความตอนหนึ่งว่า

...ส่วนข้อที่ว่ารัฐบาลตั้งอยู่ในฐานะอุปการะแก่พลเมืองคล้ายบุตรกับบิดานั้น ข้าพเจ้า
 ยอมรับว่าเปรียบดี แต่ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยตามความเห็นของ "ช่วยพยาย" ในส่วนหน้าที่
 บิดาที่ว่าจะต้องคอยตามเลี้ยงบุตรไปไม่มีที่สิ้นสุด จริงอยู่เมื่อบุตรยังเยาว์ควรให้ได้รับการ
 ศึกษาในส่วนนี้ที่ดี ให้ได้รับความอบรมดี ๆ ทั่วๆ แต่ถ้ามืดมนโตขึ้นแล้วจะไม่เป็นหน้าที่
 บุตรเอง เลี้ยงตัวเองบ้าง การให้ได้รับการศึกษาดี ๆ นั้น เป็นหน้าที่มิถามารคา
 แก่บุตรซึ่งได้รับความอบรมดีแล้วไม่รู้จักตัวของตัวเองจะเอาตัวรอดไถ่...¹

ประการที่ห้า พระองค์ทรงมีพระบรมราโชบายที่จะสอดส่องดูว่า บุคคลใดมีความ
 คิดเห็นเช่นใด โดยเฉพาะในทางที่ทรงถือว่าเป็นปรปักษ์ต่อสถาบันสูงสุดของชาติ และความ
 สงบสุขมั่นคงของบ้านเมือง อาทิเช่น การนำลัทธิการเมืองอื่น ๆ นอกเหนือจากราชาธิปไตย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ทอชิวราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว 01160/ป3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์
 เรื่อง "ความเห็นเอกชนเมื่ออำเภบทความกับแก๊สแห่งพลเมือง".

มาเผยแพร่ เพราะทรงมีพระราชดำริว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นออกมา "...โดยเปิดเผยดีกว่าที่จะคอยห้ามไม่ให้มันพูด การที่มันพูดออกมาเราก็จะไ้รู้ความคิดของมัน ถ้าเมื่อเราเห็นว่ามันมีความคิดผิดเพราะเข้าใจผิดก็จะได้มีโอกาสชี้แจงให้เข้าใจเสียให้ถูก..."¹

การที่ทรงให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ ยั้งน่าจะพิจารณาได้อีกประการหนึ่งว่าเป็นการผ่อนปรนให้ผู้นี้มีความคิดรุนแรงทางการเมือง ได้มีโอกาสระบายความรู้สึกออกมาบ้าง จะได้ไม่แสดงออกด้วยการกระทำต่าง ๆ ดังเช่นที่ได้มีถึงขนาดคิดก่อการปฏิวัติขึ้นในตอนต้นรัชกาล จะเห็นได้ว่าในขณะที่ทรงให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ พระองค์ก็ยังคงทรงดำเนินถึงภัยทางการเมืองที่จะทำลายความนิยมเชื่อถือของราษฎรที่สมัครพรรคพวกและสถาบันกษัตริย์

ฉะนั้น พระองค์จึงทรงเขียนบทความเตือนประชาชนให้เลิกเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อในหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ เช่น ในพระราชนิพนธ์บทความเรื่อง โคลนติดล้อ มีข้อความตอนหนึ่งว่า

"...การที่จะเชื่อข้อความใด ๆ ซึ่งปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ควรจะต้องแจ้จฐานและช้หูเสียงแห่งตนเอง ถ้าเราสามารถจะรู้ได้ว่าถ้อยคำของคนที่มีหลักฐานตรงกับถ้อยคำของคนอื่นในโรงเหลาอย่างไร เหตุไฉนเราจึงจะมามีความนิยมนับถือถ้อยคำของคนอื่นนั้นจนเกินเหตุ..."²

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. หจข., ร.6 ม 3.6 ก/5 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระยารัชฎานุประดิษฐ์ ลงวันที่ 21 เมษายน ร.ศ.121 (พ.ศ.2455).

2 อิศวพาน, "โคลนติดล้อ" ประมวลพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 23.

พร้อมกับทรงอธิบายว่าหนังสือพิมพ์มักเป็นเครื่องมือของนักการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ในการโจมตีทำลายฝ่ายตรงข้าม โดยทรงยกตัวอย่างว่า

...ในยุโรปและอเมริกาซึ่งมีตัวอย่างในการปกครองคณะอย่างใกล้ชิดและหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ บรรดาพิมพ์ในประเทศนั้น ๆ ล้วนแต่เป็นฝ่ายคณะใดคณะหนึ่งซึ่งสืบผลของการที่เป็นเช่นนี้เป็นเหตุให้บรรดาหนังสือพิมพ์ของระบุมักจะวิ่งในการแสดงความเห็นต่าง ๆ กล่าวคือ ในระหว่างที่คณะ "ก" ถืออำนาจในการปกครอง บรรดาหนังสือพิมพ์ซึ่งอยู่ในฝ่ายคณะ "ก" ก็มีหน้าที่จะต้องออกหนุนรัฐบาล หนังสือพิมพ์ที่เป็นฝ่ายคณะ "ข" ซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้าม (ออปโปสิชัน) ก็มีหน้าที่แสดงความเห็นคัดค้านรัฐบาล...¹

นอกจากนี้ การเอาใจหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ก็เป็นวิถีทางหนึ่งที่ทรงนำมาใช้เพื่อให้หนังสือพิมพ์เหล่านั้นเป็นกระบอกเสียงและสร้างความนิยมให้แก่รัฐบาลและพระองค์เอง หรืออย่างน้อยก็เป็นการบั่นทอนความรุนแรงที่หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ประเภทฝ่ายค้าน พระองค์ทรงให้การสนับสนุนหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เช่น ทรงให้เงินอุดหนุนกิจการของหนังสือพิมพ์เหล่านั้น แม้แต่หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์² ที่มีกลบเกลื่อนความวิพากษ์วิจารณ์ที่เคียดแค้นและคอมมิวนิสต์พระองค์ ทรงรับเป็นสมาชิกทั้งหนังสือพิมพ์ไทยและต่างประเทศ ทรงตั้งชื่อหนังสือพิมพ์พระราชทานแก่ผู้พลขอส นอกจากนี้ยังได้ทรงให้เกียรติหนังสือพิมพ์ในคราวที่ได้ทรงประกาศสงครามกับฝ่ายมหาอำนาจกลาง ทามกลางที่ประชุมเสนาบดี ข้าราชการ และผู้แทนจากนานาชาติ พระองค์พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยူแทนหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ เขา

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

² หจข., ร.6 บ.13/3 เรื่องหนังสือพิมพ์ไทยและจีนในสยามวารศัพท์ วันที่

รวมในที่ประชุมด้วย นับเป็นครั้งแรกที่หนังสือพิมพ์ได้รับเกียรติเช่นนี้¹ หนังสือพิมพ์ฟาร์อีสต์
โคลงบทความสรรเสริญมีใจความตอนหนึ่งว่า "การที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานเกียรติอันสูง
สุดแก่หนังสือพิมพ์ มีผลในทางควรนิยมนั่นเอง"²

เมื่อปรากฏว่าหนังสือพิมพ์โคลงขอความหมิ่นพระบรมเดชานุภาพอย่างร้ายแรง ซึ่งมี
อยู่บ่อยครั้ง แทนที่จะทรงลงโทษหนังสือพิมพ์นั้นรุนแรงเพียงใดก็ยอมได้ในฐานะที่ทรงเป็นพระ
มหากษัตริย์ในระบบราชาธิปไตย ปรากฏว่าทรงยกโทษให้หรือผ่อนหนักเป็นเบาอยู่เสมอ
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อผู้เขียนบทความนั้นได้แสดงให้เห็นปรากฏว่ามีความสำนึกผิด พระองค์
ทรงพอพระทัยแล้ว และพระราชทานอภัยโทษให้ เช่น ครั้งหนึ่ง นายเฟิง ศรีสวัสดิ์ เจ้าของ
หนังสือพิมพ์สามสมัย เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์สามสมัย ฉบับวันที่ 1 - 2 พฤษภาคม
พ.ศ. 2454 เรื่อง "เรื่องพระที่นั่งจักรีไปเกลียดลาที่ของแสมสาร" โดยใจ "ถอยคำห้ามชา
เป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ทำให้เสื่อมเสียพระเกียรติยศและเสียแบบแผนอันดีในทาง
ราชการ"³ ภายหลังนายเฟิงได้ "รู้สึกความผิดรับสารภาพโดยดีและยอมเลิกหนังสือพิมพ์
สามสมัยทันที" พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงพระราชทานอภัยโทษให้

¹ Walter F. Vella, Chaiyo !..., P.251.

² บทความเรื่อง "ความสามารถของคนไทย ในหนังสือพิมพ์ฟาร์อีสต์" อ้างถึงใน
หนังสือพิมพ์ไทย ฉบับวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2460 อ้างจากวารสารฐานสาร พ.ศ. 2504.

³ หจข., ร.6 บ 13/4 พระราชทัณฑ์เลขานในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ถึงเจ้าพระยายมราช ลงวันที่ 12 พฤษภาคม ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454).

โดยให้ภาคตัดโทษนายเพ่งไว้¹ มีผลทำให้นายพรุสีกราบซึ่งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอันมาก²

พระองค์ยังได้พระราชทานอภัยโทษให้แก่นายเรือวศเสง ผู้ชอบเขียนบทความคำหิ
ติเตียนรัฐบาล แฝงแพรความคิดทางการเมือง และโต้ตอบกับพระองค์เป็นประจำ โดยใช้
นามปากกาว่า "ผดุง," "อโยมัยเสถ์," "บาทกฤษร" เป็นต้น ในกรณีเขียนบทความเรื่องหนึ่งลง
หนังสือพิมพ์จีนในสยามวารศัพท์ มีข้อความหมิ่นประมาทพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสวัสดิ
วัฒนวิศิษฐ์ ซึ่งขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีศาลฎีกา ทั้ง ๆ ที่ศาลพิพากษาให้จำคุก 4
เดือน และนายเรือวศเสงก็จำคุกไปได้ 1 เดือนแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็พระ
ราชทานอภัยโทษให้ปล่อยตัวนายเรือวศเสง³

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้เสรีภาพแก่มังหนังสือพิมพ์ และ
ทรงสนับสนุนกิจการหนังสือพิมพ์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการตามพระบรมราโชบาย
สร้างชาติไทยของพระองค์ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมด้วยประการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว
ข้างต้น มีส่วนทำให้เกิดกิจการหนังสือพิมพ์เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ในรัชสมัยของพระองค์มี

¹ เรื่องเดียวกัน.

² หจข., ร.6 บ. 13/4 หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาอมรราช ลงวันที่
1๕ พฤษภาคม ร.ศ.13๐ (พ.ศ.2454).

³ ชัยนันท์ นันทพันธ์, "เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว", หน้า 30.

หนังสือพิมพ์ที่เป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายทศ รายบิกซ์ รายเดือน ทั้งภาษาไทย จีน อังกฤษ รวมถึง 149 ฉบับ¹ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากจากในรัชสมัย ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 59 ฉบับ² รวมทั้งมีหนังสือพิมพ์สำหรับสตรีที่ดำเนินงานโดยสตรีเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกด้วย³

4. คสิตธานี

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2461 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองจำลองหรือนครสมมติ พระราชทานนามว่า "คสิตธานี" ขึ้นในเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ครึ่ง ภายในบริเวณพระราชวังคสิต⁴ ประกอบด้วยถนน แหม่น ล่าคลอง วัดวาอาราม อาคารบ้านเรือน สถานที่และกิจการต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชน เหมือนกับเมืองจริง ๆ

¹ นางเยาว์ จิตตะปตตะ, "บทบาทของสิ่งพิมพ์ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการเมือง การปกครอง (พ.ศ.2453 - 2468)", ภาคผนวก ก- หน้า 311.

² พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, "บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2", หน้า 13.

³ หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ชื่อ สตรีทิพย์ ออกเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2465 นางสาว ะฉอบ พงศ์ศรีจันทร์ เป็นบรรณาธิการ.

⁴ ต่อมาใน พ.ศ.2462 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ ให้ย้ายคสิตธานีไปอยู่ในบริเวณพระราชวังพญาไท.

แต่ยอดส่วนลงให้เล็กเหลือประมาณ 1 ใน 20 ของของจริง¹ บ้านเรือนแต่ละหลังเหมือนบ้านตึกตา "มีขนาดโตเท่าศาลพระภูมิ"² มีพลเมืองประมาณ 200 คน เรียกว่า "ทวนนาคกร" ซึ่งล้วนเป็นข้าราชการบริพารใกล้ชิดทั้งสามัญชนและเชื้อพระวงศ์ตั้งแต่นหม่อมเจ้าเป็นอย่างสูง³ มีการตั้งคณะกรรมการวิบาลจากตัวแทนของราษฎรที่เรียกว่า "เขมฐบุรุษ" ขึ้นมาทำหน้าที่ปกครองและดูแลจัดกิจการสาธารณูปโภคต่าง ๆ มีพรรคการเมืองและมีการออกหนังสือพิมพ์ทวน ฯลฯ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้เหตุผลในการสร้างคฤหาสน์ขึ้นว่า เพื่อเป็นการฝึกหัดการปกครองระบอบประชาธิปไตยสำหรับประเทศไทยในอนาคต โดยทดลองใช้กับเมืองคฤหาสน์ก่อน ดังพระราชดำรัสในวันเปิดศาลารัฐบาลของคฤหาสน์ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2462 ว่า "... เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับธานีให้แน่ชัดเสียก่อน วิธทำเนียบการในธานีเล็ก ๆ ของเราจะเป็นอย่างไรก็ตั้งใจไว้ว่า จะให้ประเทศสยามได้ทำเช่นเดียวกัน..."⁴ อย่างไรก็ตามการสร้างคฤหาสน์ของพระองค์กลับกลายเป็นเพื่อผลประโยชน์

¹ ม.ล.ปิ่น มาลากุล, คำบรรยายเรื่องพหุคฤหาสน์ เมืองประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า 8. (พิมพ์ถวายสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพระภคินี ในวันประสูติ 24 พฤศจิกายน 2513).

² กรมศิลปากร, คฤหาสน์เมืองประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : 2513), หน้า 50.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า ข. "คำนำ".

⁴ ชัยอนันต์ สมทวนิช และชัตติยา กรรณสูต (รวบรวม), เอกสารการเมือง-การปกครองไทย (พ.ศ. 2417-2477), หน้า 172.

ทางการ เมืองการปกครองในลักษณะที่ใสคสิธานีเป็น เครื่องมือป้องกันระบบการปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งทรงถือว่าเป็นนิติธรรมของชาติไทยมาช้านานแล้ว คือ มีสิ่งพิจารณาได้หลายประการว่า คสิธานีจะเป็น เครื่องมือสำหรับต้านทานกระแสความคิดของประชาชนที่นิยมระบบการ เมืองการปกครองรูปแบบอื่น ๆ ด้วยวิธีละมุนละม่อมเพื่อให้เกิดความรุนแรงถึงขั้นก่อการปฏิวัติล้มล้างสถาบันต่าง ๆ ของประเทศ เช่นเดียวกับที่ทรงใช้วิธีให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางหนังสือพิมพ์¹

ประการแรกเป็นที่น่าสัง เกตว่า การทดลองจัดการปกครองระบอบราชาธิปไตยจำกัด อยู่เฉพาะทวยนาครในเมืองคสิธานีเท่านั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงตั้งพระราชหฤทัยจริงจังที่จะให้ขยายออกไปสู่ราษฎรทั่วประเทศ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งเกี่ยวกับข้อจำกัดในการที่จะให้ "ประเทศสยามได้ทำเช่นเดียวกัน" กับคสิธานีว่าจะ "...ให้เป็นการสำเร็จรวดเร็วดังธานีเล็กนั้นก็ยังไม่ไปทีเดียวยังไม่ได้โดยมีอุปสรรคบางอย่าง..."² นอกจากนี้ที่เป็นทวยนาครในคสิธานีนั้นเคยและเป็นข้าราชการบริพารใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ใ้ทรงชักชวนหรือเปิดโอกาสให้พระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง³ โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านที่มีบทบาทในการบริหารราชการแผ่นดิน และราษฎรทั่วไปได้เขา

¹ ทรายละเอียดในเรื่อง หนังสือพิมพ์.

² ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัชศิยา กรรณสูต (รวบรวม), เอกสารการเมือง-การปกครองไทย (พ.ศ.2417-2477), หน้า 172.

³ จมื่นอมรรตวรุกรักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "คสิธานี" ใน พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2512),

มารวมกิจกรรมการแสดงความคิดเห็น กิจกรรม หรือหน้าที่ที่พึงปรารถนาของทวยนาครและเชษฐบุรุษ
ดำเนินไปแต่เฉพาะเรื่องการปกครองคดีชานี้เท่านั้น ไม่มีการออกความเห็นเกี่ยวกับการ
ปกครองประเทศโดยทั่วไป

ประการที่สอง พระราชดำริเรื่องคดีชานี้จะเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน หลังจากเกิด
การปฏิวัติในประเทศรัสเซีย ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 246๐ ติดตามด้วยการประชุมคอมมิวนิสต์สากล
ที่กรุงมอสโก ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2461¹ เพราะทรงมีพระราชดำริสร้าง
คดีชานี้ขึ้นหลังจากเกิดการปฏิวัติในรัสเซียได้เพียง 5 เดือน และหลังจากการประชุมคอมมิวนิสต์สากล
เพียงหนึ่งเดือน เหตุการณ์ทั้งสองทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงเกรงว่า จะเป็นชนวนหรือเพิ่มความเคลื่อนไหวของกบฏสมันต์ในสยามรัฐในประเทศไทย²
จึงทรงดำเนินการให้คนเหล่านั้นเข้าใจว่า พระองค์ไม่ใคร่ทรงหวงแหนพระราชอำนาจ

ประการที่สาม ถ้าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระราชหฤทัย
จริงจังที่จะให้ประเทศไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตย ก็คงจะทรงดำเนินการอย่างแข็ง
ขันมานานแล้ว เพราะทรงเคยจัดกิจกรรมทำนองนี้มาหลายครั้งแล้ว ตั้งแต่ยังไม่ได้เสด็จขึ้น
ครองราชย์ แม้วากิจกรรไมกว้างขวางเท่าคดีชานี้ คือ เมื่อประทับอยู่ที่ประเทศฝรั่งเศส
ระยะหนึ่งใน พ.ศ. 2445 พระองค์ทรงจัดตั้งสาธารณรัฐใหม่ (The New Republic)
ขึ้นที่กรุงปารีส เมื่อเสด็จกลับเมืองไทยแล้วทรงสร้างเมืองมิ่งในบริเวณพระตำหนักอัมพวาใน
พ.ศ. 2446 และกอนเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ 3 ปี คือใน พ.ศ. 245๐ ก็ได้ทรงสร้างเมือง
จำลองขึ้นอีก ๓ พระตำหนักจิตรลดารัตนบุรี (วังปารุสกวัน)³ แต่เรื่องเมืองทดลองเหล่านั้นก็เงียบ

¹ อ่างแล้วในบทที่ ๒.

² ทรายละเอียดในบทที่ ๒.

³ เรื่องเดียวกัน.

หายไป ไม่ไคขยายขอบเขตการทดลองมาถึงประเทศชาติเลย

เมื่อเสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังทรงปล่อยเวลาล่วงเลยมาถึง 8 ปี จึงไคทรงคิดตั้งคสชชานี้ขึ้น ึ่งในชวง 8 ปีที่ผ่านมา พระองค์ยังทรงแสดงให้ปรากฏอยู่เสมอว่าไม่ทรงศรัทธาในประสิทธิภาพและความเหมาะสมของระบอบประชาธิปไตยที่จะนำมาใช้กับประเทศไทย พร้อมทั้งทรงแสดงการปกป้องระบอบราชาธิปไตยอย่างแข็งขัน จะเห็นไคชัดจากบทพระราชณิพนธ์ต่าง ๆ และก่อนหน้าที่จะทรงจัดตั้งคสชชานี้ขึ้นมาประมาณ 1 ปี คือในเดือนเมษายน พ.ศ. 2460 พระองค์ทรงมีพระราชหัตถเลขาตอบสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ เรื่องที่ทูลแนะนำให้ทรงนำรัฐธรรมนูญในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกลับมาใช้ใหม่ โดยออกพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่และระเบียบวิธีการปฏิบัติงานให้รัดกุมขึ้น¹ ว่า พระองค์ทรงเห็นว่าระบอบประชาธิปไตย ก็ไคในทางทฤษฎี ในทางปฏิบัติยังมีปัญหาต่าง ๆ อยู่ เพราะคนไทยยังไม่มีการศึกษามากพอที่จะเลือกแทนของตนไค²

เมื่อคราวที่เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) องคมนตรีไคมีหนังสือกราบบังคมทูลในเดือนเมษายน พ.ศ. 2464 หรือหลังจากสร้างคสชชานี้ไคประมาณ 3 ปี ให้ทรงฟื้นฟูรัฐธรรมนูญฉบับนี้ และให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์

¹ หจข., สบ. 1/6 ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 21 เมษายน 2460.

² หจข., สบ. 1/6 สำนเนาพระราชหัตถเลขา (ลับ) ถึงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ลงวันที่ 30 เมษายน 2460.

ภายใต้กฎหมาย¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพอพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง และทรงมีพระราชกระแสปฏิบัติเสด็จผ่านพระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ล. เพื่อ พึ่งบุญ ณ อยุธยา) "รัฐมนตรีสภาถ้าเป็นประโยชน์คงจะยังคงอยู่ไม่ลงไปเสียแต่ในรัชกาลที่ 5"² ภายหลังจากที่ทรงเห็นว่า "...ถ้าบ้านเมืองจะลุ่มจม พวกที่เห็นตัว เป็นผู้วิเศษเป็น "เคาน์ซิลเลอร์ เคาน์ซิลลิ่ง" อะไรที่จะมาช่วยป้องกันไว้ได้ก็เปล่าทั้งสิ้น มีแต่จะมาช่วยให้ไกลเร็วเข้า นั้นแหละได้ยู่..."³

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งคสช. นี้ได้ประมาณ 4 ปี ปรากฏว่าพระองค์ยังไม่ทรงสรีทธาในการปกครองระบอบอื่น นอกเหนือจากระบอบราชาธิปไตยอยู่เช่นเดิม เห็นได้จากในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง "ช่วยอำนาจ" ที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใน พ.ศ. 2466 ทรงแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องมีสถาบันกษัตริย์ ความมกพรองของการปกครองแบบสาธารณรัฐ และแนวความคิดสังคมนิยม เช่น ทรงกำหนดให้ตัวละครชื่อ เซโนเบีย กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐว่า เป็น "วิธีเยี้ยว

¹ กองทัพเรือ, สำเนาหนังสือเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรีกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2464 อ้างถึงใน มัทนา เกษกมล, "การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมืองและการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468)", หน้า 124.

² หจข., ร.6 บ. 3.1/103 หนังสือพระยาประสิทธิ์ศุภการ ถึงเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ลงวันที่ 19 พฤษภาคม 2464.

³ เรื่องเดียวกัน.

ยาอย่างรุนแรง" เพื่อรักษาโรคร้ายของบ้านเมือง ถ้าไม่แน่ใจหรือไม่ได้ใครทรงคอย
 ครอบคอบแล้วจะเกิดผลเสีย คือ กลายเป็นการ "เปิดโอกาสให้ลัทธินิยมเชลวิคเข้ามาสู่ชาติเรา"¹
 ฉะนั้น "เราขอพบนความเคียดแค้นอย่างที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ดีกว่าที่จะคงอยู่ในอำนาจของบอล
 เชลวิค"² และในหมายเหตุของ "ปะติลยณ" ตอนที่หนึ่งกล่าวว่า "...สหายทั้งหลายต้องการ
 รัฐบาลหรือ นั้นเพียงจะเป็นกาวหนึ่งซึ่งจะนำเราเข้าไปหาความเป็นรัฐเจ้าของพวก
 บอลเชลวิค นั้นเพียงจะเป็นกาวแรกของเราที่จะพากันเดินไปสู่ชนกรอันรอนยิ่งกว่า
 อเวจี..."³

นอกจากนี้ยังปรากฏว่า หลังจากที่ทรงดำเนินงานคดีชานีมาแล้วถึง 8 ปี คือ ในปี
 พ.ศ. 2466 จึงเป็นปีสุดท้ายของรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ยังคงทรง
 ยืนยันแนวพระราชดำริที่จะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจอันสมบูรณ์ ดังที่
 ใ้ทรงมีพระราชดำริในที่ประชุมเสนาบดีคราวหนึ่งก่อนหน้าที่จะสิ้นสุดรัชกาลเพียง 3 เดือน
 มีข้อความตอนหนึ่งว่า

...นิติธรรมการปกครองของเรา...พระเจ้าแผ่นดินเป็นอัครมหาเสนาบดีเอง
 เลือกตั้งเสนาบดีเองทั้งนั้น ขาพเจาก็ใครจะเลือกบุคคลที่ดีที่สุดให้รับตำแหน่ง

¹ ศรีอยุธยา (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว), นายอำนาจ,
 หน้า 217.

² เรื่องเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

เสนาบดี และถ้าจะมีภพรองไปบ้างก็เป็นที่น่าเสียใจยิ่งแต่ที่จะให้สถานการณ์คง เป็น
 วางโครงการของรัฐ ประศาสน์ทั่วไปนั้น แปลว่าจะให้สถานการณ์กระทำที่อักษรมหาเสนาบดี
 ฉะนั้นหรือ ถ้าเช่นนั้นเมื่อไรที่จะตอกลงมีให้สถานการณ์แห่งสถานการณ์ หรือสถานการณ์ทั้งอัน
 ซึ่ง เป้าบุคคลโดยนิติสมมติแห่งอำนาจของพระเจ้าแผ่นดิน ข้าพเจ้าจะยอมไม่ได้
 เป็นอันขาดที่จะให้บุคคลหรือสภาใดมีโอกาสตั้งตนขึ้นเป็นจอกัน และเอาตัวข้าพเจ้า
 ขึ้นถึงเสียอย่างนี้ก็ไปประเทศญี่ปุ่น ข้าพเจ้าขอมอบแก่ท่านทั้งหลายว่า ถ้าทราบใด
 ข้าพเจ้ายังไม่จำเป็นที่จะตอกลงออกจากตำแหน่ง ข้าพเจ้าจะเป็นอักษรมหาเสนาบดี
 ของข้าพเจ้าเอง...¹

ประการที่สี่ อาจพิจารณาได้ว่า การสร้างเมืองต่าง ๆ นับตั้งแต่สาธารณรัฐใหม่
 (The New Republic) จนถึงคูสึชานี้ ล้วนเป็นกิจกรรมเพื่อความมั่นคงอย่างหนึ่งของ
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะไปรดา มาตั้งแต่ยังไม่เสด็จขึ้นครองราชย์
 และคงจะทรงต้องการรำลึกถึงประเทศอังกฤษ² ที่เคยประทับอยู่เป็นเวลานานด้วย การเผยแพร่
 แพร่กิจกรรมของคูสึชานี้ มักเน้นไปในด้านความสวยงามอย่างวิจิตรพิสดารของอาคารและตัว
 เมือง³ แทนที่จะมุ่งแสดงให้เห็นถึงวิธีการปกครองที่โคทคลองจัดทำขึ้นถึงขนาดมีการจัดประ

¹ หจช., ร.6 รว.1/66 ร่างพระราชดำริในที่ประชุมเสนาบดีสภา วันที่

4 กรกฎาคม 2466.

² มีทนา เกษมดล, "การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมืองและการปก
 ครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2453-2468)", หน้า 124.

³ ทรายละเอียดใน ม.ล.ปิ่น มาลากุล, "คูสึชานี้", สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระ
 พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 1 (2524) : 99 - 103.

กวคเคหะสถานและจัดสอบมัคคเทศก¹

อนึ่ง ในการสอบมัคคเทศกนี้ ก็น่าจะช่วยชี้ได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างคฤหาสน์ขึ้นเพื่ออะไร กล่าวคือ ในข้อสอบมัคคเทศกคราวหนึ่ง มีคำถามว่า "คฤหาสน์มีประโยชน์อย่างไร" ผู้เขาสอบคนหนึ่งตอบเป็นทำนองว่า ไซ้เป็นเครื่องมือให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อไ้ทรงทราบถึงสติปัญญาความสามารถของข้าราชการบริพารปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพิจารณาให้คะแนนนั้นสูงสดถึง 99 คะแนนจากคะแนนเต็ม 100 แสดงว่าคำตอบดังกล่าวคงจะตรงกับพระราชดำริที่ทรงตั้งคฤหาสน์ขึ้น ไซ้เพื่อประโยชน์ในการฝึกหัดระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงไม

ในประการสุดท้าย ถ้าจะพิจารณาถึงผลของการทดลองฝึกหัดไซ้ระบอบประชาธิปไตยภายในคฤหาสน์เอง เห็นได้ว่าไม่ประสบความสำเร็จเช่นกัน เพราะถ้าพิจารณาจากการจัดตั้งพรรคการเมืองและการออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครองในระบอบนี้ ในคฤหาสน์มีพรรคการเมืองอยู่เพียง 2 พรรค คือ คณะแพรแถบสีน้ำเงินของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใ้พระนามว่า ทานราม ณ กรุงเทพฯ กับ คณะแพรแถบสีแดง ของพระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ล.โพธิ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้น ส่วนบุคคลอื่น ๆ ไม่มีใครตั้งพรรคขึ้นเลย ทั้งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ก่อตั้งขึ้นอีก เพื่อประโยชน์ในการออกเสียงทางการเมืองแข่งกับคณะแพรแถบสีน้ำเงินของพระองค์ ที่เป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุตามที่ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เขียนบันทึกรายวันไว้ใน พ.ศ.

¹ กรมศิลปากร, คฤหาสน์เมืองประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 78.

2461–2462 ว่า "...ในขณะนั้นไม่มีใครเข้าใจพระราชเจตนาและข้าราชการไทยในสมัยนั้นยังติดนิสัย "ว่าตามเจ้า" อยู่อย่างแก้ไขไม่หาย..."¹ กิจกรรมต่าง ๆ จึงดำเนินไปตามแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางไว้ ฉะนั้น คุณลักษณะจึงไม่ต่างกับเล่นละคร ซึ่งมีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นทั้งเจ้าของคณะ ผู้กำกับการแสดง และตัวละครเอกเอง²

กล่าวโดยสรุป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งคุณลักษณะขึ้นโดยมีพระราชประสงค์จะแสดงให้เห็นประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเห็นว่า พระองค์ทรงมีความรู้และความเข้าใจในลัทธิการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างดี และทรงปรารถนาที่จะให้ประเทศไทยได้มีการปกครองในระบอบนี้เช่นกัน แต่จะทำในทันทีทันใดไม่ได้ ต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป เช่นทดลองจัดขึ้นในกลุ่มย่อยก่อน การสร้างคุณลักษณะขึ้นมา ก็เพื่อเป็นการสร้างความหวังให้กับผู้ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้อำนาจพระราชประสงค์จะปิดกั้นมิให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเสียทีเดียว ซึ่งพวกมีความคิดก้าวหน้าทางการเมืองก็คงจะมีความพอใจอยู่บ้าง ดังจะเห็นได้ว่า แมแต่ยุคก่อน ร.ศ.130 เองก็มีความยินดีโดยกล่าวถึงคุณลักษณะว่า

¹ ม. ล. ปิ่น มาลากุล, "บันทึกgrayวัน พ. ส. 2461 – 2462" ใน กรมศิลปากร, คุณลักษณะเมืองประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า ฉ "คำนำ".

² Walter F. Vella, *Chaiyo !...*, p. 75.

"...แมหากจะเป็นเพียง "ตักทาวานี" เพื่อส่งกัตามแต่ ยอเฝ้าแคงความหมาย
ถึงพระราชหฤทัย จ่านงตอกิจการของบ้านเมืองในอนาคคอยู่ ไม่นอยเหมือนกัน..."¹

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ และ ร.ต.เนตร พนมวิชัย, กษฏ ร.ศ.130,
หน้า 1๕7.